

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

II. ABDÜLHAMİD ve SİYASETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Ünal KARAASLAN

Niğde
Eylül, 2019

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

II. ABDÜLHAMİD ve SİYASETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ünal KARAASLAN

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Taner DEMİRKOL

Üye : Doç.:Dr. Mehmet AKINCI

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARATAŞ

Niğde

Eylül, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum 'II. ABDÜLHAMİD ve SİYASETİ' Başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım 20/09/2019

Ünal
KARAASLAN

 .K

ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Taner DEMİRKOL danışmanlığında Ünal KARAASLAN tarafından hazırlanan "II. ABDÜLHAMİD VE SİYASETİ" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

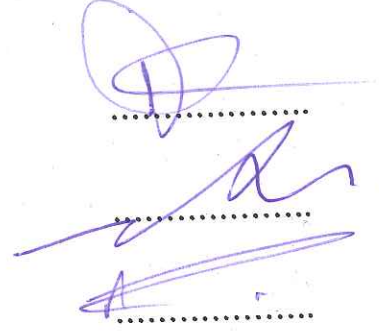
Tarih: 20/09/2019

JÜRİ :

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Taner DEMİRKOL

Üye : Doç. Dr. Mehmet AKINCI

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARATAŞ

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Emin Hüseyin ÇETENAK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu tezimde siyasi bir deha olan Sultan II. Abdülhamid Han'ın şahsiyetini ve siyasetini ele aldım. Sultan II. Abdülhamid Han hem kendi devrinde tartışılan hem de kendi devrinden sonra tartışılmaya devam edilen bir liderdir. Olağanüstü siyaseti ile yıkılmakta olan bir devletin ömrünü uzatmıştır. Bu sırada hem içerde hem dışarıda verdiği mücadeleler takdire şayandır. Buna rağmen halkın nazarında kötülenmeye çalışılması kabul edersiniz ki yersiz ve haksızdır. Bu çalışmamda bunları göstermeye çalışırken çalışmamda emeği geçenlere değinmeden geçemezdim.

Bu tezin yazım sürecinde gerek maddi gerek manevi yardımlarını esirgemeyen başta babam Hüsnü KARAASLAN ve annem Kezban KARAASLAN olmak üzere aileme ve tüm çevreme minnettarım. Bunun yanında eğitim ve öğrenimimde emeği geçen öğretmenlerime özellikle üniversitede yüksek lisans için beni teşvik eden Prof. Dr. Nafiz TOK ile Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TURGUT hocama aynı zamanda tez yazımda maillerime cevap vererek katkıda bulunan Prof. Dr. Mehmet Metin HÜLAGÜ Bey ile Avukat Hayati İNANÇ Bey'e ve İngilizce çevirilerde yardımcı olan Demet ÇAKMAK hocama son olarak tez aşamasında yardımlarını esirgemeyen tez hocam Dr. Öğr. Üyesi Taner DEMİRKOL hocama teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÜNAL KARAASLAN

Eylül,2019

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

II. ABDÜLHAMİD ve SİYASETİ

KARAASLAN, Ünal
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Taner DEMİRKOL
Eylül 2019, 77 sayfa

Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkış sürecinde yaşanan olaylara baktığımızda meşrutiyet sevdalılarının V. Murad'ı tahta çıkarmak için çalışmalara başlaması ve nihayetinde Sultan Abdülaziz'i tahtan indirmesi şeklinde devam etmiştir. Sultan Abdülaziz'in tahtan indirilmesi ve esrarengiz şekilde ölümünden sonra V. Murad tahta çıkmıştır. V. Murad'ın tahta çıktığında sergilediği tavırlar akli dengesinin bozuk olduğunu gösterince kısa süre sonra Sultan II. Abdülhamid tahta çıkmıştır.

Sultan Abdülhamid Han tahta çıktığı sırada belli olaylar aleyhimize dönmüş, dış borçlar kapıya dayanmış ve sonrasında 93 Harbi'nin getirdiği yenilgi Osmanlı Devletini zor durumda bırakmıştır. II. Abdülhamid Han 33 yıllık padişahlığı döneminde resmen yıkılmakta olan bir devleti uyguladığı siyaset ile ayakta tutmuştur. Uyguladığı dehaca politikalar ve istihbarat teşkilatlarının sayesinde birçok meselenin üstesinden gelmiştir.

Sultan II. Abdülhamid Han Batı'ya karşı dengeli bir politika izlemiş, Doğu'ya karşı da İslami politikalar izlemiştir. Panislamizm politikası ile Müslümanları bir arada tutmuş uyguladığı denge politikası ile de birçok devleti karşı karşıya getirerek savaşa girmeden masada kazanan olmuştur. Aynı zamanda kurduğu istihbarat teşkilatları hem dışarıda hem içeride önemli jurnallerin toplanmasına ve siyasi araç olarak kullanılmasına önemli katkı sağlamıştır.

**ABSTRACT
MASTER THESIS**

II. ABDULHAMID and HIS POLITICS

**KARAASLAN, Ünal
Department of Public Administration
Thesis Advisor: Ph.D. Taner DEMİRKOL
September 2019, 77 pages.**

When we look at the events that took place during Sultan II. Abdülhamid's ascension to the throne, constitutionalists began to enthrone Murad V and ultimately dethroned Sultan Abdülaziz. After Sultan Abdülaziz's dethronement and mysterious death, Murad V came to the throne. When Murad V's attitude on the throne showed that his mental balance was distorted, Sultan II. Abdulhamid ascended the throne soon afterwards.

When Sultan Abdulhamid Khan came to the throne, certain events turned against us, with the foreign debts at the door, and the defeat of the 93 war left the Ottoman Empire in a difficult situation. During his 33 year sultanate period, II. Abdülhamid Khan sustained a state, officially collapsing with the politics that he carried out. Thanks to his brilliant politics and intelligence services, he coped with many issues.

While pursuing a balanced policy towards the West, Sultan II. Abdulhamid Khan followed Islamic policies in the East. With the policy of Panislamism, he kept Muslims together and with the balance policy, he put many states against each other and thus being the winner at the table without going to war. At the same time, the intelligence services he established made an important contribution to the gathering important journals and their use as a political tool both outside and inside.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
II. ABDÜLHAMİD	2
1.1: II. ABDÜLHAMİD'İN ÇOCUKLUĞU ve ŞAHSİYETİ	2
1.1.1. II. Abdülhamid Han'ın Çocukluğu	2
1.1.2. II. Abdülhamid'in Eğitimi	2
1.1.3. II. Abdülhamid'in Dış Görünüşü.....	3
1.1.4. II. Abdülhamid'in Serveti.....	4
1.1.5. II. Abdülhamid'in Spora İlgisi.....	5
1.1.6. II. Abdülhamid'in Kitap Sevgisi ve Kütüphanesi	6
1.1.7. II. Abdülhamid'in Marangozluğu	7
1.2: II. ABDÜLHAMİD'İN AİLESİ	7
1.2.1. Babası I. Abdülmecid	7
1.2.2. Annesi Tir-i Müjgan Kadın Efendi	8
1.2.3. Amcası Sultan Abdülaziz (1830-1876).....	8
1.2.4. Hanımları	9
1.2.5. Çocukları.....	12
1.3: II. ABDÜLHAMİD'İN TAHTA ÇIKIŞ SÜRECİ	14
1.3.1. Sultan Abdülaziz'in Tahtan İndirilmesi ve Ölümü.....	14
1.3.1.1. Çerkez Hasan Bey Vakası.....	16
1.3.2. V. Murad ve Taht Süresi	18
1.3.3. Sultan II. Abdülhamid Han'ın Birinci Veliht Oluşu.....	19
1.3.4. Sultan II. Abdülhamid'le Tahta Çıkışı (Cülus Görüşmeleri)	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
II. ABDÜLHAMİD'İN PADİŞAHLIĞI ve YAŞANANLAR.....	22
2.1: II. ABDÜLHAMİD'İN TAHTA ÇIKIŞ SİYASETİ ve KANUN-İ ESASİ....	22
2.1.1. Mithat Paşa'nın İsteklerinin Akıbeti.....	22
2.1.2. I. Meşrutiyetin İlanı: 23 Aralık 1876 ve İstanbul Konferansı ile İlişkisi	22

2.1.3. Kanun-i Esasi.....	24
2.2. 93 HARBİ ve MECLİSİN TATİLİ	24
2.2.1. 93 Harbi (1877-1878).....	24
2.2.1.1. Plevne Müdaafası (Gazi Osman Paşa).....	25
2.2.2. Meclisin Tatili	26
2.3. ABDÜLHAMİD’İ TAHTAN İNDİRME ve V. MURAD’I TAHTA ÇIKARMA GİRİŞİMLERİ	26
2.3.1. V. Murad’ı Kaçırıp Padişah Etme Düşüncesi	26
2.3.2. Mason Skaliyeri ve Aziz Bey Komitesinin Darbe ve Suikast Girişimi	27
2.3.3. Darbeci Ali Suavi’nin Çırağan Baskını.....	30
2.3.4. Edward Jaures İdaresinde Ermeni Suikastı.....	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	33
II. ABDÜLHAMİD’İN SİYASETİ ve TAHTAN İNDİRİLİŞİ	33
3.1: SULTAN II. ABDÜLHAMİD’İN SİYASETİ (DENGE POLİTİKASI)	33
3.1.1. Panislamizm (İttihad-ı İslam)	37
3.1.1.1. İttihad-ı İslam Politikasının Sonu	38
3.1.2. Sultan II. Abdülhamid’in Denge Politikası.....	39
3.2: SULTAN II. ABDÜLHAMİD’İN İÇ-DIŞ POLİTİKALARI ve SİYASETİ.41	
3.2.1. Sultan II. Abdülhamid’in Hamidiye Alayları.....	41
3.2.2. Kıbrıs Adasının Geçici Olarak İngiltere’ye Devri	44
3.2.3. Sultan II. Abdülhamid’in Balkanlardaki Politikası.....	46
3.2.4. Sultan Abdülhamid Han’ın Hicaz Demiryolu Projesi	47
3.2.5. Sultan Abdülhamid Han’ın Petrolleri	49
3.2.6. Sultan II. Abdülhamid’in İngiliz Siyaseti	51
3.2.7. Sultan II. Abdülhamid Han’ın Yahudi Politikası	53
3.3. SULTAN ABDÜLHAMİD HAN ZAMANI İSTİHBARATI POLİTİKALAR	55
3.3.1. II. Abdülhamid ve Yıldız İstihbarat Teşkilatı (1880-1908)	55
3.3.2. II. Abdülhamid ve IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) İlişkisi	59
3.3.3. Teşkilat-ı Mahsusa (Umuru Şarkiye Dairesi).....	60
3.4. ABDÜLHAMİD’İN TAHTAN İNDİRİLİŞİ	61
3.4.1. İttihat ve Terakki ve 31 Mart Vakası	61
3.4.2. Abdülhamid’e Karşı Pişmanlığını Dile Getirilen Şiirden Bölüm	62
SONUÇ.....	64

KAYNAKÇA.....	67
EKLER.....	76
ÖZGEÇMİŞ.....	77

GİRİŞ

Tezimizin konusu Sultan II. Abdülhamid ve siyasetidir. Tezimde ilk olarak Sultan II. Abdülhamid'in doğumundan başlayarak yaşadığı ortamı, şehzadelikliğini, tahta çıkışı sırasında yaşanan olayları ele aldım. Bu çerçevede Sultan Abdülaziz'in tahtan indirilişi sonrasında V. Murad'ın tahta çıkışı sürecini ve Sultan V. Murad'ın kısa süreli tahta kalışından sonra Sultan II. Abdülhamid'in tahta nasıl çıktığına değineceğim. Bundan sonraki kısımda ise Abdülhamid Han'ın uyguladığı bazı politikaları ele alarak tümevarım yöntemi ile izlediği siyaseti ve bu siyaset ile Osmanlı Devletini nasıl ayakta tuttuğuna anlatmaya çalışacağım.

Bu çerçevede uyguladığı politika olan Panislamizm politikasını konu alarak İslam Halifesi görevini üstlenen Sultan II. Abdülhamid'in İslam dünyasını bir arada tutmak için yaptığı siyaset üzerinde durmaya çalışacağım. Yine uyguladığı başka bir politika olan denge politikası üzerinde durarak çıkarları doğrultusunda düşman devletleri nasıl karşı karşıya getirdiğini ve bu durumdan ne şekilde kazançlı çıktığını göstereceğim. Aynı zamanda Sultan II. Abdülhamid'in hem içeride hem dışarıda kendisine ve Osmanlı Devletine yönelen tehditlere karşı nasıl bir siyaset izlediğini, hangi politikaları uyguladığını ve bu politikaları uygularken istihbarat birimlerden nasıl yararlandığını göstereceğim.

Sultan II. Abdülhamid'in uyguladığı politikalar baktığımızda ileri görüşlü olduğunu ve bu çerçevede çoğu konuda taviz vermediğini görmekteyiz. Özellikle Yahudi meselesi, petrol meselesi, demiryolu projesi gibi konulara değinerek bunu göstermeye çalışacağım. Aynı zamanda uyguladığı istihbaratı politikalar sayesinde hem içeride hem dışarıda önemli bilgilerin toplanmasında nasıl bir yol izlendiğini değinmeye çalışacağım. Son olarak Sultan II. Abdülhamid'e atılmış olan iftiralara karşı bir şiire yer vereceğim. Sonuç olarak tezime baktığımızda Sultan II. Abdülhamid'i ve izlediği siyasetini ele alarak uyguladığı politikalar üzerinde durdum. Bu konuda nasıl bir başarı sağladığını, özellikle kendisine yöneltilen eleştirilerin ne derece haksız ve yersiz olduğunu anlatmaya çalıştım.

BİRİNCİ BÖLÜM

II. ABDÜLHAMİD

1.1: II. ABDÜLHAMİD'İN ÇOCUKLUĞU ve ŞAHSİYETİ

1.1.1. II. Abdülhamid Han'ın Çocukluğu

II. Abdülhamid 21 Eylül 1842 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Abdülmecid Han olup annesi ise Çerkes asıllı Tir-i Müjgan Hanım'dır. Sultan Abdülhamid Han babasının sekizinci çocuğu annesinin ise ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. II. Abdülmid'in doğumundan kısa bir süre sonra ablası Naime Sultan hastalıktan vefat etmiştir. Bunun yanı sıra 1848 yılında doğan kardeşi Mehmet Abid Efendi doğumundan kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Tir-i Müjgan Kadın, diğer çocuklarının vefatından sonra II. Abdülhamid ile daha fazla ilgilenmiştir. Tir-i Müjgan Kadın gerek yaşadığı evlat acıları ile gerekse vücudunun zayıf düşmesi sonucu vereme yakalanmıştır. Sultan Abdülmecid Han, kadını için hekimler sefer etmesine rağmen iyileşememiş gözlerini ebediyete yummuştur. Abdülhamid Han'ı gerek 11 yaşında bir çocuk olması gerek kardeşlerinin acısı daha taze olması gerekse annesinin vefatı derinden etkilemiştir (Akpınar, 2017: 22).

Annesinin vefatı üzerine Babası Sultan Abdülmecid Han evladı Abdülhamid'in annelik acısını biraz olsun dindirmek ve öksüzlüğü biraz olsun gidermek için sarayın kadınlarından çocuğu olmayan Dördüncü Kadın Efendi Perestu'nun emrine vermiştir. Perestu Hanım'ın dinine düşkün ve iyi huylu biri olması Abdülhamid Han'a da yansımıştır. Abdülhamid ise gün gelip tahta oturduğunda Perestu Kadın'ı, Valide Sultan makamına getirip kendisine hürmet göstermiştir (Küçük, 1988). (Akpınar, 2017: 23).

1.1.2. II. Abdülhamid'in Eğitimi

II. Abdülhamid, Türkçe derslerini Gerdankıran Ömer Efendi'den almıştır. Farsça dersini Kazasker Ali Mahvi Efendi ve Saffet Paşa'dan almış olup Arapça dersleri Ferid Efendi ve Şerif Efendi tarafından verilmiştir. Abdülhamid Han

Fransızca dersini de Fransız Gardet'in yanında Edhem Paşa, Namık Paşa ve Kemal Paşalardan almıştır. Osmanlı Tarihi dersini Vakanüvis Lütfi Efendi'den alırken Fıkıh, Tefsir ve Hadis derslerini ise Ömer Hulusi Efendi ve Şazeli tarikatı adabını şeyhi Tarabulusgarbli Mehmed Zarif Efendiden almıştır (Ceylan, 2017: 6).

Bunların yanında Musiki ve Pişano derslerini Guatelli Paşa ve Lombardi adlı iki İtalyandan ve Aleksan Efendi'den almıştır. Bir süre Celaeddin daha sonraları Tosyalı Mustafa İzzet Efendi'den hat sanatını icra etmiştir. Keman dersini Violonist Hidayet Bey'den almıştır. Ekonomi ve Politika derslerini Maarif Nazırı Vezir Mehmed Tahir Beyden ve Münif Paşadan, Spor ve Süvarilik derslerini Mehmed Sadık Ağa ve Osman Beyden almıştır. Bunlara ilaveten Arnavutça ve Çerkezce öğrenmiştir (Ceylan, 2017: 6).

Her ne kadar bu denli eğitim almış olsa da 19. yy ortalarında Osmanlı Saray'ında Şehzadelere eski usul eğitim verilmekteymiş bu da Avrupalı genç prenslerin aldığı eğitim ve öğreniminden daha az bilgi anlamına gelmektedir. Avrupa da hanedan çocukları felsefe, tarih ve edebiyat alanında ciddi bir eğitime tabi tutulurken Osmanlı'da bu derslerinin öğrenimi zayıf kalmıştır. Hanedan çocukları Avrupa'daki pozitivist düşünce sarayın dışında tutulmuş bunun yanında Farabi'den, Gazali'den de mahrum bırakılmıştır. Bu durumu ortasında yer alan Abdülhamid Han'ın aldığı eğitim kadar mahrum kaldığı eğitimleri de ortaya çıkarmıştır. Bu da tahta oturduğunda az da olsa eksiklik olarak görülebilir bir durum oluşturmuştur (Akpınar, 2017).

1.1.3. II. Abdülhamid'in Dış Görünüşü

II. Abdülhamid Han orta boyludur. Saçı ve sakalı koyu kumral, saçları tepeden dökülmüş etrafında gür saçları vardı. Osmanlı hanedanlarının alametini taşır biçimde burnu yüksekti. Gözleri büyükçe olmayıp parlak ve cevval bakışlı renkçe tahrirli yeşil ve mavi arası ela rengindeydi. Bakışlarında zeki ve hassas bir görüntü vardı. Osmanlı hanedanlarının alametini taşır biçimde kaşları kalın değildi. Dudaklarını ne ince ne de kalın idi. Göğsünde ve kollarında birazca tüyler vardı. Elleri büyük ve enli ayakları orta biçimde idi. Tatlı, kalın ve gür sesi vardı. Boynu orta idi fakat başı öne doğru omuzları ise arkaya doğru eğik olduğundan boynu kısa zannedilirdi (Doğan, 2017: 22).

Haremde koyu renkte gri elbise ve pantolon, resmi günlerde üniforma, elçi ve paşaların kabulünde siyah ya da lacivert elbise, palto ve aynı renkte atkı takardı. Marangoz işi ile uğraşır marangozhanede boya ile uğraştığı ya da resim çizdiği zamanlarda kadife pantolon ve kolları sıvalı gömlek giyerken bazı gecelikleri ise beyaz kumaşandı. Mendilleri beyaz ve renkli ketenden idi. Kızı Ayşe Sultan'ın aktardıkları doğrultusunda bunları söylemekteyiz ve ömrün de uzun gömlek ve hırka giymemiştir. Sarayın bahçesine çıkarken eline aldığı düz sarı renk bir ağaçtan yapılmış bir bastonu mevcuttu. Giydiği kunduralar bir çizmeyi andırmaktaydı. Her sabah uyandığında hamama giderken içi beyaz deri rugan terlikler giyerdi. Çorapları beyaz yün ile ipek karışık ve kısa konçluydu. Yazın beyaz pamuktan çorap giyerdi (Doğan, 2017: 23). (Osmanoğlu, 2007: 12,13). (Ceylan, 2017: 8).

1.1.4. II. Abdülhamid'in Serveti

II. Abdülhamid Han hem şehzadelik yıllarında hem de padişahlık zamanında servete sahipti. Bu servet şehzadelik yıllarında ticaretle uğraşından gelmektedir. Maslak'taki köşkünde çiftçilik ile uğraşmaktaydı. Kızı Ayşe Osmanoğlu'nun anlattığı üzere ocak işletmekte, koyun ve inek yetiştirmekte idi (Osmanoğlu, 2007: 344).

II. Abdülhamid ticaretle uğraştığı yıllarda Ermeni usta ile kireç ocağı işletmeye başlamış ve zamanla işleri büyüterek ocaklarının sayısını arttırmış ve büyük kar elde etmiştir. Bunun yanında arkadaşının teklifi ile koyun ve inek ticaretine girmiştir. İlk başlarda Anadolu'dan getirdiği sürüleri satmış sonraları besicilik ve mandıracılık yapmıştır. Ticaretten elde ettiği gelir II. Abdülhamid'i diğer şehzadelerden daha zengin bir hanedan mensubu haline getirmiştir (Akpınar, 2017: 27).

II. Abdülhamid'in galata bankerleri ve tüccarları ile tanışıklığı olduğundan ticaretten kazandığı paraları değerlendirmesi için II. Abdülhamid'e tavsiyede bulundular. Bunun üzerine II. Abdülhamid detaylı bir araştırma yaptıktan sonra borsaya girmiştir. Başlarda küçük hisselerle borsaya girmiş Rum bankacı Zarifi ve Ermeni borsacı Essani ile yakınlığı daha sonra Sultan II. Abdülhamid'e büyük gelir sağlamıştır. Daha sonra borsanın tehlikeli bir yer olduğunu bilen II. Abdülhamid hisselerini satarak borsadan ayrılmıştır (Akpınar, 2017: 27).

II. Abdülhamid zamanında şehzadeler bin lira aylık almaktaydılar lakin o dönemde Osmanlı Maliyesi pek de iyi olmadığından veliahtların ve şehzadelerin aylıkları düzenli olarak yatmıyordu. II. Abdülhamid maaşını Sarraf olan Mösyö Zarifi'ye 750 lira karşılığında ıskonto ettiriyordu. II. Abdülhamid maaşını sarrafa ıskonto ettirip eline geçen parayı faizle banka hesabına yatırıyordu. Aynı zamanda kendisine ait emlak ve çiftliklerden gelen parayı Sarraf Zarifi tarafından işletilmiştir. Aynı zamanda elindeki parayı israf etmez ve gerektiğinde de kardeşlerine borç vermiştir. Veliht Murad Efendi'ye birçok sefer borç vermiştir (Tahsin Paşa, 2017). (Tahsin Paşa, Said Paşai 2008: 353).

1.1.5. II. Abdülhamid'in Spora İlgisi

Annesi veremden kaybeden II. Abdülhamid Han zaman içerisinde Babası Abdülmecid Han'ı da veremden kaybetmiştir. Annesi den sonra babasının da veremden vefat etmesi Sultan Abdülhamid'i tedbir almaya itmiştir. II. Abdülhamid Han'ın özel doktoru Mavroyani'nin kontrolünde sağlıklı beslenmiş ve spor yapmıştır. Dolmabahçe'de kendisine ayrılan dairenin alt katına vücudunu geliştirmek, güçlendirmek ve hastalıktan korunmak için spor aletleri getirtirip spor yapmaya başlamıştır. Gün aşırı spor yapardı. Eskrimle de uğraşmakta saraydaki diğer şehzadelerle eskrim müsabakaları düzenlemekteydiler. Tarabya'da köşkün önünde denize girerek uzak mesafeler kat etmek de idi. Kâğıthane deresinde ara sıra kürek çekmekteydi. Atlara merakı çocukluğunda midilli atının peşinden koşturmasından başlamıştır. Bunların yanında silaha epeyce merakı vardı, tabanca ile atışlar yapar ava giderdi. Kış günlerinde yanına biraz adam alarak ava gider büyük av peşinde koşmakta olan Abdülhamid Han, mandıralarda, oduncu kulübelerde yatıp kalkardı (Akpınar, 2017: 25)

II. Abdülhamid Han pek çok farklı sporla uğraşmıştır. Kızı Ayşe Sultan'ın söylediklerinden yola çıkar isek:

Babam: 'Gençliğimde denize girer, pekiyi yüzer, ata biner, araba kullanır, kürek çeker, yelken kullanır, tabancayla atıcılık yapar, ava gider kılıç talimleri yapardım' derdi. Babası Sultan Abdülmecid kendisine Kağıthane Köşkü'nü, Ali Bey Çiftliği'ni vermişti. O zaman hemen her gün atla çiftliği dolaşır, bütün işlere nezaret edermiş. Civarda av ile de meşgul olurmuş. Av tüfeğiyle nişancılıkta da mahareti varmış. Bir av eğlencesi sırasında yüzünün sağ tarafına bir

saçma isabet etmiş. ‘ Bu saçma o günlerden yadigârdır. Hala sakalımın altında duruyor. Varsın dursun. Bize bir zararı yok’ derdi (Osmanoğlu, 1960: 32). (Doğan, 2017: 27).

1.1.6. II. Abdülhamid’in Kitap Sevgisi ve Kütüphanesi

II. Abdülhamid’in kitaplara ilgisi büyüktü ve kendine ait kütüphanesi bulunmaktadır. Kütüphanesi ile de entelektüel kişiliğini ortaya koymaktadır. II. Abdülhamid özellikle dedektif romanlarına ve seyahatnameleri severdi. Çoğu kitabı tercüme ettirip okumuş ve okutmuştur. Gidiş müdürü Mahmud Bey, Evsapçıbaşı İsmet Bey veya Mabeynci Emin Bey’in, II. Abdülhamid’e yatmadan önce çeviri yaptırdığı kitapları uyuyana kadar okuduğunu görüyoruz. Bazı zamanlar kardeşi kitap okumakta ve II. Abdülhamid dinlemekte idi. Nitekim özel doktoru olan Atıf Efendi’nin belirttiğine göre Nansen’in kuzey kutbunu keşif kitabını yüksek sesle okumuş ve herkese dinletmiştir (Armağan, 2013: 79).

II. Abdülhamid Han önemli bir hadise olmadıkça erken uyurdu. Tahtan indirilene kadar bu böyle devam etmiştir ve uyumadan öncede roman okutup dinlermiş. II. Abdülhamid’e kitap okuyanlar odasına girer ve odasının sağ tarafında bulunan paravanın arkasına geçip masanın üzerindeki mumu yakıp kitap okumaya başlar Sultan uyuyunca giderlerdi (Şakir, 2010: 368).

II. Abdülhamid Han gezi ve keşif kitaplarını daha çok severdi. II. Abdülhamid’e göre duygusal edebiyatın insan ruhu üzerinde zarar verici tesirleri bulunmaktaydı. Aynı zamanda polisiye romanlarını eğlenceli bulmakta bunun yanında aşk romanlarına ‘apteshane edebiyatı’ demektedir. Aşk konusundan uzak durmaya çalışır insanı rakıya iten bir bela olarak ifade ederdi (Pekdemir, 2008: 104).

Aynı zamanda uzmanların söylentileri doğrultusunda Abdülhamid Neşri olarak da bilinen Sahih-i Buhari kitabının basımı en doğru şekilde Abdülhamid zamanında yapılmıştır. II. Abdülhamid Sahih-i Buhari’yi hem okuyup öğrenmek hem de dua olarak okumaktaydı. Atıf Bey’in notlarında Çanakkale muharebeleri devam ederken sürekli olarak ordumuzun zaferi için Sahih-i Buhari’yi okuduğu yer almaktadır. Aynı zamanda bastırıldığı Buhari kitaplarını satışa çıkarmamış ücretsiz dağıttırıştır (Armağan, 2001: 140).

1.1.7. II. Abdülhamid'in Marangozluğu

Abdülhamid'in marangozluk merakı meşhurdur. Bu merakının Babası Abdülmecid'in mirası olduğu söylenmektedir. Babasının merakı oğlu Abdülhamid'i etkilemiştir. Bu merak onu usta bir marangoz yapmıştır. Bu mesleğe başlaması ise sarayda görevli olan Avusturyalı bir sanatkârın teşviki ile olmuştur. Sultan II. Abdülhamid Han gençlik yıllarında öğrendiği bu meslekte Şehzade iken küçük dolaplar ve oyma eşyalar yaparak bunları diğer şehzadelere hediye etmiştir. Sultan II. Abdülhamid bu işin ustalarından olan Yüzbaşı Mehmet ile beraber atölyede çalışmalar yapmıştır (Türkoğlu, 1999: 84-90). (Armağan, 2013: 79-94).

Aynı zamanda bu merakını sarayda kurduğu marangoz atölyesi ile devam ettirmiştir. Kurduğu bu marangozhanenin başına uzun yıllar İstanbul'da yaşayan kendisinin de tanıdığı bir Alman marangozu getirmiştir. Bazı zamanlar Sultan Abdülhamid Han marangozhaneye gidip Alman marangozla vakit geçirirdi. Özel odasındaki masa ve yazı takımı bu marangozhanenin ürünüdür. Bu marangozhane Sultan Abdülhamid için devlet işlerinden uzaklaştığı kafasını dinlediği bir yer olarak görülür. Burada küçük dolaplar, masalar yapar ve bunları da özel konuklarına hediye ederdi. Aynı zamanda Sultan Abdülhamid marangoz atölyesinin yanında çini imalathanesi de açtırmıştır. Burada üretilen özel vazoları ve seramikleri de yabancı diplomatlara, devlet adamlarına ve sarayın ileri gelenlerine hediye ederdi (Akpınar, 2017: 98).

1.2: II. ABDÜLHAMİD'İN AİLESİ

1.2.1. Babası I. Abdülmecid

Abdülmecid Han 25 Nisan 1823 günü dünyaya gelmiştir. Sultan II. Mahmud babası, Gürcü Bezm-i Alem Valide Sultan ise annesidir. Sultanın gördüğü eğitim onu ıslahatçı fikirlere sahip bir padişah yapmıştır. Bu çerçevede Batıya hayranlık beslemiştir. 1 Temmuz 1839'da II. Mahmud'un vefatı üzerine henüz 17 yaşında Osmanlı tahtına oturmuştur. Devletin bekası için Avrupa'yı örnek almıştır. Saltanatının ilk yılında babası zamanında kararlaştırılan Tanzimat Fermanı ilan etmiştir (Küçük, 1988: 259)

Sultan I. Abdülmecid yenilikçi ve ıslahatçı kişiliği ile tanınmıştır. Bunun yanında merhameti ve adil oluşu onu ön plana çıkarmıştır. Genç yaşında içki kullanmaya başlamış Haziran 1861 tarihinde tüberküloz hastalığından dolayı vefat etmiştir. Kabri Yavuz Sultan Selim'in türbesi yanındaki mezara defnolmuştur (Küçük, 1988: 262).

1.2.2. Annesi Tir-i Müjgan Kadın Efendi

Tiri Müjgan Sultan Çerkesya'da Ağustos 1819 tarihinde dünyaya gelmiştir. Sultan II. Abdulhamid'in öz annesidir. Sultan Abdülmecid'in Hanımı olarak Abdulhamid-i Sani ve Seniha Sultan olmak üzere iki çocuk dünyaya getirmiştir. Tirimüjgan Kadınefendi, Abdulhamid on yaşındayken veremden dolayı vefat etmiştir. Kabri İstanbul Yeni Cami, Cedid Havatin Türbesine defnolunmuştur (Öztuna, 2008: 17).

1.2.3. Amcası Sultan Abdülaziz (1830-1876)

Sultan I. Abdülaziz 8 Şubat 1830 tarihinde dünyaya gelmiştir. Sultan II. Mahmud babası, Pertevniyal Valide Sultan ise annesidir. Abisi Sultan I. Abdülmecid'in vefatı üzerine 25 Haziran 1861 günü tahta çıkmıştır. İsrafçı bir padişah olarak tanınmasına rağmen, çok sade giyinir, sarayda bir terlik, bir entari ile dolaşmaktaydı. Babası vefat ettiğinde dokuz yaşlarında olan Abdülaziz ağabeyi Sultan I. Abdülmecid sayesinde yalnızlık çekmemiştir. I. Adülmecid kardeşinin eğitimine de dikkat etmiştir. Donanımlı bir kişiliğe sahiptir. Resim, müzik ve şiir konularında kabiliyetli bir kişiliktir. Aynı zamanda güreşme, ok atma, ata binme, avlanma ve özellikle güreşmeyi seven bir pehlivan yapıydı (Küçük, 1988: 179).

Bunların yanında Arapça, Fransızca ve Farsçayı öğrenmiştir. Ek olarak dini ve fenni ilimlere de ilgisi büyük olmuştur. Sultan Abdülaziz Han neredeyse bütün silahları da kullanmayı öğrenmiştir. Dünyada ki siyasi olaylara yakınlığı ile de tanınmıştır. Bu vasıflarının yanında Osmanlı donanmasının ilerleyişinde büyük yok kat etmiştir. Tophaneler ve silah imalathaneleri kurdurmak olsun tersanelerde imal ettirme olsun birçok alanda yeniliklerde gerçekleştirmiştir. Abdülaziz Han'ın tahta geçtiği dönemde Osmanlı eski heybetini kaybetmiş, Tanzimat ile birlikte Batılılaşma havası esmiş bu çerçevede çok yönlü yenileşmeye gidilmiştir. Bunlara rağmen Osmanlı'nın eski gücünü kazanmasına mani olmak isteyenlere yabancı devletlerde

destek vermesi sonucu büyük çaba gösteren Sultan Abdülaziz Han, yanlış yolda olan bazı devlet adamların tertibi ile tahttan indirilmiş ve ardından 4 Haziran 1876'da şehit edilmiştir (Yılmaz, 2012: 107).

II. Abdülhamid'in amcası olan Sultan Abdülaziz'in vefatı bileklerini kesip canına kıymakla ilgili olup şüphelerle doludur. Amcasının vefatı II. Abdülhamid'i derinden etkilemiş ve Abdülhamid Han'a göre bu bir intihar değildir. Dönemin İngiltere Büyükelçisi Sir Henry Elliot, Sultan'ın öldürülmediğini, intihar ettiğini savunsa da aslında intihar etmediği, Serasker (Genelkurmay Başkanı) Hüseyin Avni Paşa'nın düzenlediği bir darbe sonucu öldürülmüş olduğunu gerçeğe daha yakındır (Öztuna, 2017: 138).

1.2.4. Hanımları

Sultan Abdülhamid Han'ın hanımlarına bakarsak, Sultan Abdülhamid Han ilk izdivacını Nazikeda Baş kadın efendi ile yapmıştır. Nazikeda Abaza asıllı olup esmer, siyah saçlı, siyah gözlü, uzun boyludur. Fevkalade bir piyona çalardı. Sultan Abdülhamid Han Nazikeda Hanım ile evlendiğinde 2. veliaht idi. Dolmabahçe Sarayı'nda 1863'te evlenmiştir. Ulviye sultanı dünyaya getirmiştir. Bu evlilik 32 yıl sürmüştür. 1894 tarihinde hakkın rahmetine kavuşmuştur. Kabri 5. Murad türbesine defnolmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

İkinci eşi ise Safınaz Nurefsun Hanımdır. İkinci kadın efendi abaza asıllı, sarışın, uzun boylu ve narin yapıdadır. Fevkalade kemençe çalardı. Safınaz Hanım diğer kadın efendilerle geçinememiş ve boşanmak istemiştir. Sultan Abdülhamid, bu isteği kabul etmiştir. Kendisine aylık elli altın bağlanıp bir konak verilmiştir. Sultan Abdülhamid Han'ın bu kadından çocuğu olmamıştır. Bu kadın daha sonra Sultan Abdülhamid Han'ın esvabçıbaşı Safvet Bey ile izdivaç yaşamıştır. 1894 yılında vefat etmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

Üçüncü Hanımı ise Bedr-i Felek Hanımdır. Baş kadın efendi olup, Gürcü asıllı olup mavi gözlü ve sarışın idi. Bu izdivaçtan ilk oğlu dünya'ya gelen padişahın, Selim Efendi ve Zekiye Sultan evlatları bu hanımından olmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

Sultan Abdülhamid'in dördüncü eşi ise Bidâr Kadın Hanımdır. Çerkez asıllı, yeşil ela gözlü, kumral ve uzun boyludur. Sultan, Bidar kadın ile Yıldız Sarayı'nda 2 Şubat 1875 tarihinde veliaht iken evlenmiştir. İkinci kadın efendi olan Bidar Hanım, Abdülkadir ile Nâime hanımı dünyaya getirmiştir. 42 yıl evli kalmış ve eşinden kısa bir süre önce 1 Ocak 1918'de vefat etmiştir. Yahya Efendi dergâhında Şehzade Kemaleddin Efendi Türbesine defnolunmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

Padişah'ın beşinci zevcesi Dil-pesend Hanımdır. Tiflis doğumlu olup babası Osetyalı annesi ise Azeri asıllıdır. Uzun boylu ve kumraldır. Sultan Abdülhamid'in Padişah olduktan sonra yaptığı ilk evliliğidir. Evlilikleri 18 yıl sürmüştür ve Naile Sultanın annesidir. 36 yaşında 17 Ocak 1901'de Dil-pesend Hanım vefat etmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

Mezide Mestan Hanım altıncı eştir. Abaza asıllı olup uzun boylu kara gözlü, siyah saçlıdır. Sultan Abdülhamid ile Yıldız Sarayı'nda 2 Şubat 1885'de evlenmiştir. Mezide Mestan üçüncü kadın efendi olup Abdülhamid ile evlilikleri 23 yıl sürmüştür ve bu süre zarfında Burhaneddin Efendi doğmuştur. 21 Ocak 1909'da apandisitinin patlamasından meydana gelen peritonitten henüz 39 yaşında hayatını kaybetmiştir. Yahya Efendi dergâhına defnolunmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

Yedinci zevce ise, Emsal-i Nur Hanımdır. Gürcü asıllıdır. II. Abdülhamid ile Yıldız Sarayı'nda 20 Kasım 1885'te evlenmiştir. Bu evlilik 32 yıl sürmüştür ve bu süre zarfında Şâdiye Sultan dünyaya gelmiştir. Üçüncü kadın efendi olan Emsali Nur Hanım, Sultan II. Abdülhamid Han'ın ölümünden 32 yıl sonra vefat etmiştir. II. Abdülhamid vefat ettikten sonra hayatını sürdürün Emsali Nur Hanım, 1924 yılında hanedan üyelerinin mecburi sınır dışı edilmesinden dolayı Türkiye'den ayrılmış daha sonra geri dönmüştür. Yahya Efendi dergâhında defnolunmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

Sekizinci izdivaç ise Ayşe Dest-i Zer Müşfika Hanımdır. Asıl adı Ayşe olan bu hanım artık Müşfika Hanım olarak bilinmiştir. II. Abdülhamid'in hanımları içerisinde en sevdiği eşi olup Sultan Abdülhamid'in hem taht da iken hemde tahttan indirildikten sonra yanında olmuştur. Müşfika kadın, II. Abdülhamid Han'ı hiç bırakmamıştır. Sultan Abdülhamid'in tahtan indirilmesinden sonra diğer hanımları

çocuklarıyla oturmayı seçerken Müşfika Hanım Abdülhamid'in yanında kalmıştır. Aynı zamanda Abdülhamid'in sürgün edildiği Selanik'e gitmiş ve Beylerbeyi Sarayı'nda Abdülhamid vefat edinceye kadar onunla yaşamıştır. Yıldız Sarayı'ndaki dairesinde daha sonra 1924'e kadar Nişantaşı'nda oturmuştur. 1924'den sonra Serencebey yokuşunda Şehzade Selim Efendi Sarayı karşısında bir konakta oturmuştur. Ayşe Sultan Hanımın annesidir. Müşfika hanım 93 yaşında iken 16 Temmuz 1961'de Beşiktaş'ta vefat etmiştir. Yahya Efendi dergâhına defnolunmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

Dokuzuncu evliliğini Saz-kar Hanım ile yapmıştır. II. Abdülhamid Hân, Saz-kar hanım ile Yıldız Sarayı'nda 31 Ağustos 1890 tarihinde evlenmiştir. Baş hanım efendi olan Saz-kar hanımdan Refia Sultan Hanımın dünyaya gelmiştir. Bu aynı zamanda Sultan Abdülhamid'in bir kız evlat sahibi daha olması anlamına gelmektedir. Saz-kar Hanım 72 yaşındayken 1945 yılında Beyrut'ta vefat etmiştir. Şam'da Osmanlı hanedanına ayrılmış bulunan Sultan Selim Caminin haziresinde defnolunmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

Onuncu izdivacı Peyveste Hanımladır. Gürcü asıllı Peyveste Hanım Sogdidi-Poti'de doğmuştur. Kendisine Rebecca İmeritinkaya adı verilmiştir. II. Abdülhamid ile Yıldız Sarayı'nda 24 Ocak 1893'te evlenmiştir. Bu izdivacından doğan Abdurrahim Efendinin babası olmak Sultan Abdülhamid'e nasip olmuştur. Bobigny İslam mezarlığına defnolunmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

On birinci izdivacını ise Fatma Pesend Hanım ile yapmıştır. Çeçen asıllı Fatma Pesend Hanım ile Yıldız Sarayı'nda 20 Haziran 1896 tarihinde evlenmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in, Hatice Sultan Hanım adlı kızı bu evlilikten olmuştur. Fatma Pesend Hanım 1925'de vefat etmiştir. Karaca Ahmet Kabristanında kendi türbesine defnolunmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

On ikinci izdivacını BehiceMaan Hanım ile yapılmıştır. Abaza kavminden olan bu kız dünyaya ikiz olarak gelmiştir. II. Abdülhamid ile Yıldız Sarayı'nda 10 Mayıs 1900'de evlenmiştir. Yaşı 87 iken 1969'da vefat etmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

On üçüncü izdivaç ise Saliha Naciye Hanım ile vuku bulmuştur. Bartın doğumludur. Abid Efendi ile Samiye Hanımı dünyaya getirmiştir. II. Abdülhamid'i Müfşika Hanım gibi padişahla birlikte Selanik'e giderek yalnız bırakmamıştır. Sonrasında Beylerbeyi'nde de yalnız bırakmamış II. Abdülhamid'in son anına kadar yanında olmuştur. Daha sonra oğlu Abid Efendi ile yaşamını sürdürmüş ve 4 Aralık 1923'de Erenköy'de vefat etmiştir. II. Mahmud türbesine yeni zevcinin yattığı türbeye defnolunmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

On dördüncü evliliğini Dürdane Hanım ile yapmıştır. II. Abdülhamid Han, bu hanımından ayrılmış ve esvabçıcıbaşı İsmet Bey'in oğlu Tarik Beyle evlendirmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

On beşinci izdivaç ise tevellüttü Calibos Hanım ile yapmıştır. Bu hanımını boşayan padişah Sultan Abdülhamid, Emin Paşa ile evlendirmiştir. 1955'de sağ olan bu hanım hakkında başka bilgi bulunmamaktadır (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

On altıncı hanımı ise Nazliyar Hanımefendidir. Boşandıktan daha sonra evlenip bir kızı dünyaya gelmiştir. 1876'da Sultan Abdülhamid'in gözdesi olduğudur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 259-262).

1.2.5. Çocukları

Birinci çocuğu, Şehzade Abdülhamid 1867 yılında Çerkez asıllı Naziked Hanım ile evlenmiştir. Evlendikten 1 yıl sonra 1868'de Dolmabahçe Sarayı'nda çocukları olmuş ve adını Ulviye koymuştur. 7 yaşında iken yanarak hayatını kaybetmiştir. Amcası Padişah Abdülaziz bu acıyı Abdülhamid ile paylaşmıştır (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

İkinci çocuğu, Abdülhamid 1868 tarihinde Nurefzun ve Bedrifelek'i haremine almıştır. Nurefsun Hanımın isteği üzerine kendisinden boşanmıştır. Bedrifelek Hanımdan ilk erkek evladı Mehmed Selim Efendi 1870 tarihinde dünyaya gelmiştir. 1926-1937 tarihleri arasında hanedanın ikinci reisi unvanına sahiptir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

Üçüncü çocuğu, Bedrifelek Kadın'dan, Zekiye Sultan 1872 İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1950 tarihinde Fransa'nın Pau ilinde vefat etmiştir. Dördüncü çocuğu 1876 tarihinde Bidar Hanım'dan olma Naime Sultan dünyaya gelmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

Beşinci çocuğu 1878 tarihinde Bidar Kadın'dan olma Mehmed Abdülkadir Efendi'de İstanbul'da doğmuştur. Abdülkadir Efendi serbest fikirli idi. Mızıka-i Hümayun'da birinci kemancı olan Vundra Bey'den ders almıştır. 1938-1944 yılları arasında hanedanın ikinci reisi unvanına sahip olmuştur. II. Dünya Savaşı zamanında 1944 tarihinde Sofya'da gerçekleşen hava saldırısı sırasında kalp krizi sonucunda vefat etmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

Altıncı çocuğu Neziked Hanımdan 1878 yılında dünyaya gelen Ahmed nuri Efendi Abdülhamid Han'ın üçüncü oğludur. Yedinci çocuğu Dilpesend Hanımdan 1884 tarihinde Naile Sultan dünyaya gelmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

Sekizinci Çocuğu Seniyye Sultan 1884 tarihinde doğmuş ve aynı yıl içerisinde vefat etmiştir. Dokuzuncu çocuğu Seniha Sultan 1885 tarihinde dünyaya gelmiş ve aynı tarih içerisinde vefat etmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

Onuncu çocuğu, Mehmed Burhaneddin Efendi 1885'te İstanbul'da Mezide Hanım tarafından dünyaya getirilmiştir. On birinci çocuğu Şadiye Sultan 1886'da İstanbul'da Emsalinur Kadın'dan olmuştur. On ikinci çocuğu Amide Ayşe Sultan 1887 tarihinde Müşfika Kadın'dan olmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

On üçüncü çocuğu Refia Sultan 1891 yılında İkbâl Saz-kar Hanım'dan olmuştur. On dördüncü çocuğu Abdurrahim Hayri Efendi'yi 1894'te İstanbul'da Yıldız Sarayı'nda Peyveste Hanım dünyaya getirmiştir. On beşinci çocuğu, Hatice Sultan 1897 tarihinde İkbâl Fatma Pesend Hanım'dan olmuştur (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

On altıncı çocuğu, Aliyye 1900 tarihinde doğmuş bir kaç günlük iken vefat etmiştir. On yedinci çocuğu, Cemile 1900 tarihinde doğmuş bir kaç günlük iken vefat etmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

İkiz olan çocukları İkbal Behice Hanım'dan olma Ahmet Nurettin Efendi 1901'de dünyaya gelmiştir. Mehmed Bedreddin Efendi ile ikizdir. İkbal Behice Hanım'dan olma Mehmed Bedreddin Efendi 1901'de dünyaya gelmiştir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

Yirminci çocuğu ise sekizinci yani en küçük oğlu Mehmed Abid Efendi 1905'te İkbal Behice Hanım'dan olmuştur. Yirmi birinci çocuğu, Samiye Hanım son çocuğu 1908'de İkbal Saliha Naciye Hanım'dan değildir (Hülagü, 2018: 1-13). (Doğan, 2017: 33-36). (Osmanoğlu, 2008: 263-266).

1.3: II. ABDÜLHAMİD'İN TAHTA ÇIKIŞ SÜRECİ

1.3.1. Sultan Abdülaziz'in Tahtan İndirilmesi ve Ölümü

1876 yılında Osmanlı Devleti'nin hem içeride hem dışarıda yaşadığı problemlerden kurtulmasının tek yolu anayasal düzene geçişle ile mümkün olacağına kanaat getiren devlet adamları mevcuttu ve bu düşünenlerin başında Mithat Paşa yer almaktaydı. Mithat Paşa, Sultan Abdülaziz'i tahtan indirmek ve V. Murad'ı tahta geçirme düşüncesindeydi. Eğer bu şekilde bir silsile olursa anayasal düzene geçileceği konusunda kanaat kılmışlardı. Abdülaziz Han bunları kestirmiş ve Mithat Paşa'dan ülkenin durumu ile ilgili bir belge hazırlamasını istemiştir. İstek üzerine hazırlanan lahiyada ülkenin durumu ile bilgi yer almakta ve bu sıkıntı durumdan kurtulmanın yolu ise halkın hürriyet ve eşitliğine dayalı bir anayasal reform olacağı işaret edilmiştir. Bu anayasal düzen fikrinin yapılmayacağı durumunda sonuçlarının vahim olacağı konusunda uyarıda mevcuttur (Kızılaltan, 1994: 47).

Sultan Abdülaziz bu bildirgeyi dikkate almamıştır. Bu durum meşrutiyet yanlılarının harekete geçmesine neden olmuş ve bunun üzerine Serasker Hüseyin Avni, Sultan Abdülaziz'i, tahtan indirmek için hareket geçmiştir. Serasker Hüseyin Avni, Askeri Şura Başkanı Müşir Refid Paşa'yı, Refid Paşa da, Harp Okulu

Kumandanı Süleyman Paşa'yı ikna etmiştir. Süleyman Paşa'da bu hareketin içinde olmuş ve inandığı subaylara haber etmiştir. 31 Mayıs 1876'da Sultan Abdülaziz'i tahtan indirmek için anlaşılmış fakat 29 Mayıs Pazar günü Serasker Hüseyin Avni, Sultan Abdülaziz tarafından saraya çağırılmıştır. Bunun üzerine Hüseyin Avni Sultan'ın durumu anladığı kanısıyla saraya gitmemiş ve Abdülaziz'i tahtan indirme işine 30 Mayıs 1876 olarak arkadaşları ile kararlaştırmıştır (Valandova, 2007: 108).

Dolmabahçe Sarayı karadan ve denizden kuşatılmış giriş ve çıkışlar tutulmuş tüm telefon hatları kesilmişti. Süleyman Paşa veliaht dairesine girip V. Murad'ı almak istemiş lakin V. Murad darbenin bir gün önceye alındığından haberi olmadığından tutuklanacağı korkusuyla gitmek istememiş lakin Süleyman Paşa durumu izah ederek V. Murad'ı ikna etmiştir. Şiddetli fırtına ve yağışın olduğu bir günde V. Murad Süleyman Paşa ile karakola giderken, Hüseyin Avni Paşa gelip araba ile V. Murad'ı rıhtıma doğru götürürken arabanın önü askerler tarafından kesilmiştir. Bu askerler Türkçe bilmemekte ve Sultan Abdülaziz'i korumak için görevlendirildiğini sanılmaktaydı. Kısa bir konuşmanın ardından Arapça konuşularak anlaşılması ve sonrasında V. Murad rıhtıma götürülmüş ve orada hazır bulunan bir kayığa bindirilmiştir. Denizde üç vasıta değiştiren ve Sirkeci İskelesi'ne gelen V. Murad buradan da bir arabaya bindirilerek Serasker dairesine götürülmüştür. Burada beklemekte olan sadrazam Mehmet Rüşdi Paşa, Şeyhülislam Hayrullah Efendi, darbeye bulunan kişiler ve devletin önde gelen adamları V. Murad'a biat etmişlerdir. Bunun üzerine de Sultan Abdülaziz'in tahtan indirilmesi hakkında fetva okunmuştur (Küçük, 2018: 185).

Yayınlanan fetvada yazarlar:

Emirülmü'minin olan Zeydmuhtelli-şu'ur ve umur-ı siyasiyyeden bibehre olup emval-i miriyyeyi mülk-ü milletin takat ve tahammül edemeyeceği mertebe masarif-i nefsanıyyesine sarf ve umur-ı diniyye ve dünyeviyyeyi ihlal-ü ve teşvîş ve mülk ü milleti tahribidüp bekası mülk-ü millet hakkında muzırr olsa hal'i lâzım olur mu? Beyan buyurula AllahuTealaA'lem. El-Cevab olur. Ketebehu'l-Fakir Hasan Hayrullah (Uzunçarşılı, 1943: 360). (Mithat,1878: 397). (Doğan,2017: 41).

Halife olan zat, deli ve politikadan anlamaz olup, devlet hazinesini milletin takat ve tahammül edemeyeceği mertebede şahsi masraflarına sarf etmekle, din ve

dünya işleri karışmakla yani dinden sapmakla makamında kalmış olsa, tahtan indirilmesi lazım olur mu? Allah bilir ki, olur. Ketebuhu'l-Fakir Hasan Hayrullah (Uzunçarşılı, 1943: 360). (Doğan,2017: 41).

Sultan Abdülaziz darbeden sonra Topkapı Sarayı'nda yaşamaya mecbur kılınmıştır. Sultan Abdülaziz kendisine III. Selim'in dairesini ayrıldığını gördüğünde kendisinin öldüreceğine inanmış ve V. Murad'a Feriye Sarayı'na geçmek istediğini belirten iki mektup yazmıştır. V. Murad kendisinin bu isteğini geri çevirmemiş ve Feriye Sarayı'na naklettirmiştir. Sultan Abdülaziz kendisine yapılanlardan sonra kimseye güvenmez olmuştur. Gittiği yerde de silah şeklinde kullanabileceği şeyler ortadan kaldırılmıştır. Sultan Abdülaziz, 3 Haziran Pazar sabahı abdestini almış sakalını düzeltmek amacıyla bir makas istemiş daha sonra içerideki annesini dışarı çıkarmıştır. Bu durumdan şüphelenen Valide Sultan ve nöbetçi kalfalar baş mabeynci Fahri Bey'e durumu iletmişlerdir. Bu esnada cariyelerden birinin gizlice odayı gözetlediği ve Abdülaziz Han'ın sakalını aynaya bakarak düzelttiği söylenmektedir. Bunun üzerine odayı gören pencereden Valide Sultan ve Fahri Bey'de bakmış lakin bir şey göremeyince Sultan'ın kendisine bakıldığının kanısına varıp gözetlemeyi bırakmışlardır. Bu olaydan kısa bir süre odadan sesler gelmiş ve bunun üzerine kapı zorlanıp içeri girilmiştir. Gördükleri manzara Sultan Abdülaziz'in kolları sıvanmış ve kana bulanmış, sağ tarafına yatmış önünde Kuran-ı Kerim açık bir şekilde duruyor. Bu manzara karşısında çığlıklar atan Valide Sultan, henüz can vermeyen Sultan'ı kucağına almış ve hemen Fahri Bey doktor arama telaşına girmiş duyulan feryatlardan dolayı karakoldan olay yerine intikal eden İzzet Bey'den doktor istemiş fakat o sırada ne hikmetse karakolda doktor olmadığı belirtilmiştir. Bunun üzerine Fahri Bey ile İzzet Bey Sultan'ın yanına çıkmışlar. Daha sonra gelen Doktor Avni Paşa, o andan itibaren kurtarılamayacağını söylemiştir. Sultan Abdülaziz annesinin kucağında vefat etmiştir (Uzunçarşılı, 1943: 89-94). (Doğan,2017: 43). (Kocabaş, 2011: 107-118).

1.3.1.1. Çerkez Hasan Bey Vakası

Çerkez Hasan Bey Padişah'ın eşlerinden Neşerek Hanım'ın kardeşidir. Neşerek Kadın Efendi (Nesrin) Padişah'ın tahtan indirildiği gün zorla vapura bindirilmekte ve bu esnada bir asker tarafından mücevherleri mi saklıyor düşüncesi ile üzerinden şalı çekilmiş ve omuzları açık şekilde vapura bindirilmiş ve sert rüzgara maruz kalarak, hastalanmıştır. Bu olaydan sonra Sultan Abdülaziz'in vefatı da

eklenince hasta vücudu bu durumu kaldıramamıştır ve hayatını kaybetmiştir (Akpınar, 2017: 31). (Kocabaş, 2001: 217).

Sultan Abdülaziz'in intihar etmediğine ve Serasker Hüseyin Avni'nin emri ile öldürüldüğüne inanan Çerkez Hasan Bey Sultan Abdülaziz'in vefatı üzerine kardeşinin ölümü üstüne de kendisinin Bağdat'a sürgün edilmesi eklenince Hüseyin Avni Paşa'yı öldürmeye karar vermiştir. Bunun üzerine intikam almak için nazırların toplantı halinde olduğu Mithat Paşa'nın Beyazıt'taki konağını basmıştır. Üzerinde yüzbaşı elbisesi olması onun konağa rahatça girmesini sağlamış ve konağa girdiğinde Serasker Hüseyin Avni ile Hariciye Nazırı Raşit ve yaverlerinden Şükrü Bey'i tabanca ile öldürmüştür. Mithat Paşa'nın bu saldırıdan başka bir odaya kaçıp bir dolaba saklanarak kurtulduğu söylenmektedir. Çerkez Hasan Bey asıl amacına ulaşmış fakat bu baskının bedelini Beyazıt'taki bir ağaçta asılarak idam edilerek ödemiştir. Yıllar sonra II. Abdülhamid Han bu dut ağacını kökünden söktürmüştür (Akpınar, 2017: 32). (Kocabaş, 2001: 217-220). (Kocabaş, 2011: 120).

Resim 1: Çerkez Hasan Serasker'in dut ağacına asılarak idamı (Akpınar, 2017: 31).

1.3.2. V. Murad ve Taht Süresi

Asıl adı Mehmet olan Sultan V. Murad 22 Eylül 1840 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Sultan I. Abdülmecit Han'ın büyük oğludur. Annesi Şevkefza Kadın Efendi'dir. Abdülmecid tarafından sevilen V. Murad veliaht ilan edilmek istenmektedir. V. Murad çocukluğunda iyi bir eğitim almış iyi derecede Türkçe, Arapça ve Fransızca öğrenmiştir. Fransızca eğitimi daha 14 yaşında iken Ethem Paşa'dan sonra Kemal Paşa ile Gardet adında Fransız hocadan alarak geliştirmiştir. Aynı zamanda iki ayrı hocadan piyano dersleri almış bunun sonucunda ilerleme kaydetmiş ve birçok şarkı bestelemiştir. Doğu kültürü ve fen alanlarında dersler almıştır (Küçük, 1988: 183).

V. Murad'ın Mason locasına üyeliği konusunda şüpheler olsa da bu durum eleştiriler doğrultusunda bilinen bir gerçektir. Sultan Abdülaziz ile Avrupa seyahatlerine çıkan V. Murad Avrupalıların ağına düşerek Galler Prensi Edward'ın dostluğunu elde ederek 1867 tarihinde mason olmuştur. İstanbul'da Murad Locasını kurdurtanda odur. Bu gösteriyor ki V. Murad'ın mason olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu çerçevede İngiltere, kendi planları için V. Murad'ı en uygun kişi haline getirip padişah olması için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Aynı zamanda Mithad Paşa'nın sadrazam olması için aynı gayreti sarf etmişlerdir. Bu sebeplere dayanarak askerinin siyasete karışarak Dolmabahçe Sarayının basılması ve Sultan Abdülaziz'in şehit edilmesinde de bunların eli mevcuttur.

V. Murad'ın kaçırıldığı olayını daha önceki kısımlarda anlatmıştık. 30 Mayıs günü Süleyman Paşa Dolmabahçe Sarayı'na geldiğinde V. Murad'ı kaçırmak için tahta çıkarmışlardır. Bu sırada V. Murad Süleyman Paşa'yı gördüğünde bir an Sultan Abdülaziz'in darbe girişimi sezdiğini ve kendisini de tutuklamak için geldiğini düşünmüş ve akları zarar görmüştür. Aynı zamanda Serasker dairesine götürülürken araba ile askerlerin önlerini kesmesi ve icabında yaşanan olaylarda kendisini fazlaca etkilemiş ve şuur kaybına neden olmuştur. Tahta çıkmasından sonra gerçekleşen Sultan Abdülaziz'in esrarengiz ölümü yine V. Murad'ı fazlaca etkilemiş ve ruhsal durumunun kötüye gitmesine sebebiyet vermiştir. Yıldız Sarayı'na geçtiğinde burada cinnet geçirmiş kendisini havuza attığı söylenmektedir. Bunun üzerine tekrar Dolmabahçe Sarayı'na götürülmüştür. Bundan sonrada anormal davranışlar sergilemiştir. Cuma selamlığında da a normal davranışlar sergilemiş, merdivenleri iniş

çıkışlarda yarıdan dönmeler, huzuruna gelen nazırları kucaklamalar gibi davranışların sonunda II. Abdülhamid'e Saltanat kapısı aralanmıştır. Mithat paşa ve yandaşları II. Abdülhamid ile görüşmeye başlamışlar ve V. Murad'ın 93 günün sonunda Padişahlığı sona ermiştir. V. Murad Çırağan Sarayı'na kapatılmıştır. 27 yıl 11 ay 29 gün burada yaşamış ve 29 Ağustos 1904 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Doğan, 2017: 45). (Kocabaş, 1995: 26)

1.3.3. Sultan II. Abdülhamid Han'ın Birinci Veliht Oluşu

II. Abdülhamid tahtın çok uzağında olan bir veliaht idi. Tarihi bilgilerin doğrultusunda Abdülaziz'in darbeye maruz kalmaması durumunda Padişahlık süresi ömrü yetmesi durumunda 20 yıl kadar süreceğini kestirmekteyim. Bu doğrultuda Padişahlığı bittiğinde V. Murad'ın veliaht olarak tahta oturacağını ve bir sürede onun yönettiğini kestirirsek V. Murad sonrasında birinci veliaht Abdülhamid olsa dahi yaş itibari ile çok geç olacağını hatta ve hatta hayatta olmama durumu söz konusu olacağından Padişahlık koltuğu hiç nasip olmayacağı düşüncesindeyim. Lakin Sultan Abdülaziz'i tahtan indirme girişimi başarılı olmuştur (Akpınar, 2017: 33).

Sultan Abdülaziz'in darbe girişimi başarılı olmuş ve V. Murad tahta çıkmıştır. Bu durum II. Abdülhamid'e Saltanat kapısını açmış ve Abdülhamid'i birinci veliaht konumuna getirmiştir. 1876 tarihinde Sultan Abdülhamid siyaseti daha yakında takip etmeye başlamıştır. İngiliz Sefareti baş tercümanı ile yakınlık kurmuş ve bu çerçevede sıkça görüşmüştür. Sohbetlerinde Avrupa ülkeleri ve Rusya'nın izlediği dış politika hakkında fikir alışverişinde bulunuyorlardı. İmparatorluk bünyesinde bulunan devlet adamları ile özellikle Ethem Paşa ve Savfet Paşa ile görüşmeye başlamıştır. Bu iki isim kendisine Fransızca dersleri vermekte ve diğer devlet adamları ile yaptığı gibi bu iki isimle dış politika hakkında fikir alışverişinde bulunmaktaydı. Bunların yanında gazeteleri yakından takip etmiş öğrendiği dil sayesinde de Avrupa gazetelerini de okumuştur (Akpınar, 2017: 33).

1.3.4. Sultan II. Abdülhamid'le Tahta Çıkışı (Cülus Görüşmeleri)

1876 yılına gelindiğinde Mithat Paşa ve Yeni Osmanlılar hareketine göre Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü kötü durumdan kurtulmasının yolu I. Meşrutiyet ilanından geçmekteydi. Yeni Osmanlılar fikri aydın hareketi olmuştur. Bu çerçevede kanunun ve halkın hakim olmadığını bu alanda Tanzimat Fermanı ile Islahat Fermanı

yeterli olmadığını belirtmişler. Bu kötü durumun düzeltilmesi yolu anayasal düzen ile olacağını ileri sürmüşler. Bu düşünceler doğrultusunda Sultan Abdülaziz tahtan indirilmiştir. Mithat Paşa ve arkadaşları Meşrutiyet ve Kanuni Esas-ı ilanı için en uygun kişinin V. Murad olduğuna karar vermişlerdir. V. Murad tahta çıkmıştır. Mithat Paşa ve ekibi için meşrutiyet taraftarı olmayan Hüseyin Avni Paşa'da Çerkez Hasan Bey tarafında öldürülmüştür. İşler tamda istediği gibi giderken Sultan Murad'ın tahta çıktıktan kısa zaman zarfında önceki bölümlerde anlattığımız üzere ruh sağlığı bozulmuştur. Ruh sağlığının bozulması Mithat Paşa ve arkadaşlarının işlerin istediği gibi gitmemesine sebebiyet vermiştir. Bu durum sonrasında Mithat Paşa ile Rüştu Paşa, II. Abdülhamid'i Maslak'ta bulunan çiftliğinde ziyaret gitmişlerdir. Burada Kanun-i Esasi hiçbir şekilde tehire uğramaması, aynı zamanda Sultan Murad zamanında saraya alınan Sadullah, Ziya ve Kemal Beyler'in görevlerine devam etmesi şartları ele alınmıştır. Abdülhamid Han bu görüşmede ılımlı görünmüştür (Doğan, 2017: 47). (Akpınar,2017: 36). (Kızılaltan, 1994: 258). (Kocabaş, 1995: 28). (Haydar, 1913: 187). (Kocabaş, 2001: 68-69).

Abdülhamid bu zaman diliminde İngilizlere, Mithat Paşa'dan daha yararlı olacağını söylemiştir. Bunun yanında II. Abdülhamid'in dostu olan Thomson ile mümkün olan bütün hususlarda İngiltere'nin fikirleri ile hareket edeceğini iletmiştir. Bu mesaj İngiliz Eşçisi Sir Henry Eliot'a götürülmüştür. Aynı zamanda dış borçlarını ödeyeceğini ve İngiliz Parlamentosunda söylene aleyhe sözleri kabul ettiğini söylemiştir. Burada Abdülhamid İngilizlerinde desteğini almak istemiştir. Lakin tahta çıktıktan sonra söylediklerini uygulamadığı görülmüştür (Avcuoğlu, 1996: 213).

Tüm bunlar olurken Mithat Paşa, II. Abdülhamid'e suikast yapılacağı endişe taşımıştır. V. Murad'ın annesi Valide Sultan makamındaki Şevkefza Kadın siyaset işlerinin içinde bulunmakta ve oğlunun tahtan indirilmesine karşıydı. II. Abdülhamid'in yerine sarayda bulunan kendine yakın devlet adamlarının varlığı kanaatinde idi. Bundan dolayı II. Abdülhamid göz önünde olmamalıydı. Nitekim böyle olmuş ve kendisi Perestü Hanım'ın Maçka'daki konağında kalmıştır. Kız kardeşi Cemile Sultan ile evli olan Damad Mahmud Paşa'da II. Abdülhamid ile beraber kalmış ve Mithat Paşa'da konağın etrafını askerle çevirmiş, sıkı tedbirler almıştır (Akpınar, 2017: 36).

Rüştü Paşa ve Mithat Paşa ile görüşen Abdülhamid tahta çıkması için zemin hazırlanmıştır. Mecliste Rüştü Paşa Şeriat'ın icabı nedir? sorusundan sonra Mithat Paşa V. Murad'ın doktor raporu ile iyileşemeyeceği kesindir bu yüzden Abdülhamid'e biat etmelerini söylemiştir. Bu olaylardan sonunda 31 Ağustos 1876 tarihinde Abdülhamid Han, Serasker Vekili Redif Paşa ile muhafızların himayesinde paytonla Topkapı Sarayı'ndan görülmüştür. Abdülhamid Han, Sadrazam Rüştü Paşa Şeyhülislam Hayrullah Efendi, Şurayı Devlet Reisi Mithat Paşa, Serasker paşa ve diğer nazırların bulunduğu büyük bir salonda okunan fetva ile Osmanlı İmparatorluğu'nun 34. Padişahı olarak saltanat tahtına oturmuştur. Sultan Abdülhamid'in biat törenindeki davranışları güven oluşturmuştur. Sadrazam Mehmet Rüşdi Paşa'ya “ Ben sizi katiyen bırakmayacağım: benim babam ve milletimin babasıdır. Sizin reyiniz olmadıkça hiçbir şey icra etmeyeceğim” demiştir (Kısa, 2012: 4). (Kocabaş, 1995: 31). (Akpınar, 2017: 36).

İKİNCİ BÖLÜM

II. ABDÜLHAMİD'İN PADİŞAHLIĞI ve YAŞANANLAR

2.1: II. ABDÜLHAMİD'İN TAHTA ÇIKIŞ SİYASETİ ve KANUN-İ ESASİ

2.1.1. Mithat Paşa'nın İsteklerinin Akıbeti

II. Abdülhamid Han kendisini ziyarete gelip, V. Murad'ın tahtan indirilmesi kendisinin başa getirilmesi için Mithat Paşa ile yapılan görüşmede bir nevi siyaset izlediğini ve tahta çıkana kadar söylenenlere ılıman davrandığını görmekteyiz. Bu durum ileriki zamanlarda şayet öyle olmuştur. Sultan II. Abdülhamid Han, Mithat Paşa'ya verdiği sözleri tutmamıştır. Padişahlığının ikinci gününe gelindiğinde Sadullah Bey, Ziya Bey ve Namık Bey'i saraydan uzaklaştırmıştır (Kuran, 1959-2012: 96).

Aynı zamanda Mithat Paşa Hatt-ı Hümayunu hazırlamış lakin Sultan Abdülhamid hazırlanan bu belgenin zararlı olacağını düşünüp sarayda kendi fikirlerine yakın olan kişilerle toplanıp Mithat Paşa'nın hazırladığı belgenin maddelerinin aynen kabulü mümkün olamayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine çalışmalar başlatan Sultan II. Abdülhamid, Cevdet Paşa önderliğinde Mithat Paşa'nın hazırladığı maddelerin bazıları çıkarılırken bazı yeni maddelerde ekleyerek yeni bir belge hazırlatmıştır. Bu belgeye dayanarak Kanuni Esasi 23 Aralık 1876'da Sultan Abdülhamid Han tarafından kabul edilmiştir. Bu iki meseleden yola çıkarak Sultan Abdülhamid görüşmelerde tahta çıkış için bir ılıman bir siyaset izlediğini ve tahta çıktıktan sonra Mithad Paşa'ya verdiği sözleri birebir tutmadığını görmekteyiz (Doğan, 2017: 50). (Pakalın, 1967: 340).

2.1.2. I. Meşrutiyetin İlanı: 23 Aralık 1876 ve İstanbul Konferansı ile İlişkisi

Sultan II. Abdülhamid önceki bölümde anlattığımız üzere 23 Aralık 1876 tarihinde Mithad Paşa'nın verdiği belgede maddeler değiştirerek Kanun-i Esasi'nin kabulüne onay vermiştir. Bu tarihin önemine bakacak olursak Hersek ve Bulgaristan isyanları sonucunda ortaya çıkan Balkan sorunlarını ele almak ve bu sorunlara çözüm bulmak için Büyük Devlet yetkililerinin İstanbul Konferansı yapacağı gündür. Bu tarihin seçilme sebebinin amacı bu konferans sırasında Kanun-i Esasi'yi ilan edip konferans sırasında Osmanlı Devleti'nin sorunlarını kendi haledeceğini göstermek

olmuştur. Konferans toplanmadan önce bu çerçevede 19 Aralık 1876'da sadaret değişikliği olmuştur. Mütercim Rüştü Paşa, hastalığını bahane ederek sadareten istifasını istemiştir. Bunun üzerine istifa kabul görmüş ve Mithad Paşa önderliğinde sadaret açılmıştır. Sultan II. Abdülhamid;

Ben tahta çıktığımda sadrazam Mithad Paşa değildi. Mithad Paşa'yı atadım. Gerek uluslar arası kişiliği, gerek gâvurlarla (gayri Müslimlerle) ilişkisi nedeniyle Mithad, toplantı için (İstanbul Konferansı) İstanbul'a gelmeye başlayan yabancı temsilcilerinin karşısına çıkarabileceğim tek devlet adamıydı. Gâvurlar Anayasalarını istiyorlardı, ona sahiptiler. Mithad Paşa için çıldırıyorlardı, onu da belki bizi rahat bırakırlar gerekçesiyle sadrazam yapmıştım (Grece, Çvr. Bayladı, 1995: 110-111). (Kocabaş, 2011: 124-125). (Kocabaş, 1995: 39).

Kanun-i Esasi bu anlamda 23 Aralık 1876 yılında İstanbul Konferansının toplandığı gün ilan edilmiştir. Metni, Sadrazam Mithad Paşa okumuştur. İlanı duyurmak için 101 tane top atışı gerçekleştirilmiştir. Bu top atışlarının konferanstakiler duymuş ve o sırada konuşma yapan Hariciye Nazırı Saffet Paşa, bu top seslerinin Kanun-i Esasi'nin ilanı duyurmak için atıldığını ve bu sebepten konferansın devamına gerek kalmadığını sorunların kendi tebaasının katılımı ile Meşrutiyet dairesinde kendilerinin çözeceğini dile getirmiştir. Bu konuşmanın üzerine konuşma sırasını Rusya Büyükelçisi ve Konferans baş delegeşi olan General İgnatıyef almıştır. İgnatıyef, böyle gösterilere önem vermediklerini ve maddelere geçilmesini istemiştir (Saib, 1910, 75). (Kocabaş, 2011: 125). (Kocabaş, 1995: 46).

Kanun-i Esasi'nin ilanını İstanbul Konferansına denk getirerek bazı amaçlara ulaşmak istense de bu başarılı olunamamıştır. İstanbul Konferansında ki kararlar Osmanlı Devleti için ağır şartlar taşımıştır. Bu durum karşısında direnen ve çareler arayan Mithad Paşa'ya mektup ile İstanbul Konferansında alınan kararların reddi veya kabulünün kendisinin elinde bulunduğunu bu çerçevede Rusya ile olası bir savaşta kendilerini desteklenmesinin yolu maddelerin kabulünden geçtiğini bildirilmiştir. Mithad Paşa ise bu durum karşısında devlete zarar verecek kararlara göğüs gereceğini belirtmiş ve aynı gün Meclis toplantısında konferansın kararları ret edilmiştir (Baykal, 1941: 230). (Kocabaş, 1995: 49).

2.1.3. Kanun-i Esasi

Abdülhamid döneminin temelini oluşturan Kanun-ı Esasi öncelikle açılması kurgulanan meclisin işleyiş ve yetkilerini belirlemiştir. Bu anayasada kişilerin hukuki ve siyasi durumları hakkında mevcut bulunması gereken hemen her şey yer almıştır. Uygulanma olanağı bulamayan bu anayasa temsil, Parlamento ve karşıt görüşlerin ortaya çıkması konusunda katkı sağlamıştır. Kanuni Esasi'nin içeriğine baktığımızda Osmanlı'nın ilk ve tek anayasasıdır. İki meclisli bir anayasa niteliğinde oluşturulmuştur (Meclis-i Ayan ve Meclisi Mebusan). Meclisi Ayan üyelerini Padişah seçer. Meclisi feshetme yetkisi yine Padişahın elinde bulunur. Bu anayasa ile gelen seçme ve seçilme hakkı ön plana çıkmıştır. Yasama ve Yürütme Padişah'ta toplanmıştır. Yasamaya baktığımızda Meclisi Ayan ve Mebusan Meclisidir. Yürütme organı ise Bakanlar Kurulu gibi oluşmaktadır. Yürütmenin en başında Padişah bulunmuştur. Bakanlar kurulunu atama ve görevine son verme yetkisi Padişah'a verilmiştir. Yine bu anayasa ile padişaha sürgün yetkisi verilmiştir. Son olarak devletin Dini İslam ibaresi yer almıştır. Kanuni Esasinin bazı maddelerine bakarak Padişahın yetkisinin yine olduğu görülmüş ve bu ilerde siyaseten kullanılmıştır (Erdoğan, 2003: 36). (Okandan, 1977: 166). (Koçak, 1985: 961).

2.2. 93 HARBİ ve MECLİSİN TATİLİ

2.2.1. 93 Harbi (1877-1878)

Rumi takvime baktığımızda 1293 tarihini gösterdiğinden Osmanlı tarafından 93 Harbi olarak anılan Osmanlı-Rus Savaşı 1877 – 1878 yıllarında vuku bulmuştur. Burada Rusya'nın savaş ilan etmesi üzeri Osmanlı İmparatorluğu, Paris Antlaşmasının ihlal edildiğini ileri sürerek İngiltere'den yardım talep etmiştir. Konu Londra protokolüne taşınsa da İngiltere bu yardım talebine cevap vermemiştir. Rus Çarı II. Alexander ve Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid bu savaşın önlenmesi için bazı hamleler yapsa da çevrelerinde bulunan askeri, siyasi ve diplomatik baskılara karşı duramamışlardır. Nitekim II. Abdülhamid bu savaşa en başından karşı olduğunu belirtmiş başta Mithat Paşa olmak üzere diğer devlet adamlarının ısrarcı tutumu sonucunda meclisten geçerek savaşa girilmiştir. Balkanlarda ve Kafkaslarda meydana gelen savaş sonucunda Ruslar doğuda Erzurum batıda ise Edirne'ye kadar ilerlemiştir.

Bu ilerleyişe karşı II. Abdülhamid Han barış istemiş ve bunun sonucunda Osmanlı ile Rusya arasında Ayastefanos (Yeşilköy) Anlaşması imzalanmıştır. İlk talebe cevap vermeyen İngiltere daha sonra bölgede Rusya'nın güçlenmesine karşı durarak Almanya ve Avusturya'nın da desteği ile bu antlaşma yürürlüğe konulmamıştır. Aslında burada II. Abdülhamid Han'ın yaptığı siyasi manevranın rolü büyüktür. Rusya ile yeni bir konferans düzenlenmiş ve girişilen bu çaba sonuç vererek Berlin antlaşması imzalanmıştır. Lakin burada bir kaybımız İngilizlerin desteği almak için Kıbrıs'ı üs olarak İngilizlere vermek durumunda kalmışız. Bunun yanında Kars, Ardahan ve Batum Osmanlıya bırakılmıştır. Ermeni sorunu bu antlaşma sonucunda ulusal bir soruna dönüşmüştür. Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsızlıklarını ele almıştır (Özen, 2018: 35). (Şahin, 1988: 36-44).

2.2.1.1. Plevne Müdaafası (Gazi Osman Paşa)

93 Harbinde Osmanlı, topraklarının önemli bir bölümünü ele geçiren Ruslara karşı önemli bir direniş gösterememiştir. Fakat Vidin'de Garp Ordusu kuvvetleri komutanlığında bulunan Osman Paşa'nın Plevne'yi geri alması Osmanlı kuvvetlerine güç katarak önemli bir direniş bölgesi oluşturmuştur. Önemli bir bölge olan Plevne Gazi Osman Paşa'nın askeri bilgisi ile Tuna cephesindeki Rus askerlerini kilitlemiştir. I. Plevne olarak da bilinen bu hareket Rusların yediği ilk darbe olmuştur. Plevne'yi geri almak için girişimde bulunan Ruslar burada hezimete uğramışlardır. Bunun üzerine Ruslar, Romenlerden yardım istemiş ve tekrar saldırıya geçmişler fakat bu saldırıda başarısız sonuçlanmıştır. Osman Paşa Vid suyunu geçmek üzere iken Rus topçularının ateşi sonucunda şarapnel parçasının kendisine isabet etmesiyle yaralanmıştır (Hülagu, 1996: 464). (Aksun, 2010: 85-89).

Rusların 93 Harbindeki başarıları karşısında Gazi Osman Paşanın Plevne Müdafaası İstanbul'da büyük bir coşku ile karşılanmış ve Ruslara karşı panik ve endişe havası dağılmış ve tabir yerinde ise bayram havası esmiştir. II. Abdülhamid bu başarı sebebiyle Osman Paşa'ya Gazi unvanını vermiştir. Romenlerin yardımıyla saldıran Ruslar birçok girişimde sonuçsuz kalmış fakat Plevne'de ortaya çıkan gıda sıkıntısından dolayı Gazi Osman Paşa 10 Aralık 1877'de düşman kuşatmasına karşı yarma hareketine başlamış lakin başarılı olamamış yaralanarak esir düşmüştür. 9 ay süren bu savaş sonucunda Ruslar İstanbul önlerine gelmiştir. Gazi Osman Paşa,

Plevne’de 5 ay direniş göstermiştir (Hülagu, 1996: 464). (Aksun, 2010: 85-89). (Genel Kurmay Baş, 1982).

2.2.2. Meclisin Tatili

II. Abdülhamid Han bu savaşa girmek istememiş fakat Mithat Paşa ve diğer devlet adamlarının faaliyetleri sonucunda meclisten geçerek savaş kararı alınmıştır. Mithat Paşa bu savaşta İngilizlerden destek göreceğini düşünmüştür. Mithat Paşa bu düşüncesi boşa çıkmış ve galibiyet yerine mağlubiyet gelmiştir (Özen, 2018: 36).

Meclisin en başta bir birleştirici güç olacağına inanılırken savaş kararının sonucunda tam olarak öyle olmadığı görülmüştür. Aynı zamanda meclisin içinde bulunan azınlıkların birleştirici olmaktan çok ayrıştırıcı olacağını ve bölünerek Osmanlı Devleti’ne zarar vereceği ve kopmalar başlayacağına işaret etmiştir (Armağan, 2017: 225).

Savaşın bu şekilde sonuçlanması ve meclisin içindeki bu ayrılıkçılığı göz önünde bulunduran Abdülhamid Han savaş sonrası ilk olarak meclisi tatil etmiştir. Daha sonra yapılmış olan Ayestefanos Anlaşması ağır şartlar içermesinden dolayı yine siyasi bir zeka kullanarak Rusların bu ilerleyişinin Avrupalı devletler tarafından iyi olmadığını bildiğinden onlardan destek almış ve görüşmeler sonunda Berlin Anlaşmasını imzalamıştır. Bu durum Osmanlı’nın zararını en aza indirmiştir (Özen, 2018: 37).

2.3. ABDÜLHAMİD’İ TAHTAN İNDİRME ve V. MURAD’I TAHTA ÇIKARMA GİRİŞİMLERİ

2.3.1. V. Murad’ı Kaçırıp Padişah Etme Düşüncesi

V. Murad’ın tahtan inişinden sonra kendisini sevenler, ıslahat yanlıları, mason taraftarları hayal kırıklığı yaşamıştır. Islahat bekleyenler ve Sultan V. Murad taraftarlarıyla işbirliği halindeki Şevkefza Valide Sultan, oğlunun tekrar tahta çıkması için çalışmalarına başlamıştır. V. Murad’ı tekrar tahta geçirmenin yolunun onu Avrupa’ya kaçırmak düşüncesinde olan bir grup bu emelleri için Şevkefza Valide Sultan ile görüşmüşler aynı zamanda Beşiktaş ve Ortaköy’de ev kiralamışlardır. Bu grup İngiliz sefaretinde tercümanlık yapan Rum İstaviridis, Mason locasından yer

alan Lehli Mihaloviski, adliye memuru Mehmed Efendi, maliye memuru Hüsnu Bey ve Leh mültecilerinden oluşan Juli isimli kişiden oluşmuştur (Doğan, 2017: 55).

Plana göre V. Murad ve Selahattin Efendi Tophaneden Rusya vapuruna bindirilecek Odesa yoluyla Londra'ya götürülüp orada sağlık tedavisinden geçirilecek sonrada İngiltere ve Rusya'nın desteği ile hükümdarlığını ilan edecekmiş. Lakin İstavridis ve Hacı Mehmet Ağa kaçırma işini görüşürken yakalanmış diğer taraftan sarayın önüne çarşaf giyerek gelen Juli ve Hüsnu Efendi'de yakalanmıştır. Yakalanan şahısların mahkemesi 7 Nisan 1877'de yapılmış sürgün ve ömür boyu hapse çarptırılmıştır. Lakin Sultan Abdülhamid siyaseten otoritenin oturmadığı düşüncesinde olup bu olaydaki kişileri affederek tartışmaların önünü keserek konunun üzerini kapatmıştır (Uzunçarşılı, 1946: 195-209).

2.3.2. Mason Skaliyeri ve Aziz Bey Komitesinin Darbe ve Suikast Girişimi

Burada V. Murad'ın akıl sağlığını düzeltip sonrasında kaçırılmasından bahsedeceğim. Bu durumun başarılı olmayacağını ve akabinde darbe girişiminin suikast düşüncesine dönüşmesini ele alacağım. Komite yüksek mevki devlet adamlarından oluşmamakta, Sultan Murad savunucuları ve memur kısmından oluşmaktadır. Sultan Murad'ın annesinin cariyelerinden Nakşibend Kalfa tarafından üst mevki devlet adamları komitenin içine alınmaya çalışılsa da başarılı olunamamıştır. Komiteye baktığımızda lideri Skaliyer iken cemiyetin önemi isimleri Aziz Bey, Nakşibend Kalfa ve Ali Şefkati'den oluşmuştur. Skaliyer ticaret erbabı olup son zamanlarda V. Murad için çalışmakta ve kendisine V. Murad tarafından para gönderilmekteydi. Aziz Bey Evkaf Müşteşarı İzzet Efendi'nin oğlu Evkaf Nezareti Senedat odası mukabeleciydi. Nakşibend annesinin cariyesidir. Ali Şefkati ise Teodor Kasap tarafından çıkarılan İstikbalin başyazarlığını yapan yazıları şöhrete kavuşan aynı zamanda Hacivat ile Karagözü karşılıklı olarak oynatan kişidir. Aynı zamanda gazetede yazdığı yazılardan dolayı muavinlik görevinden alınmıştır (Uzunçarşılı, 1946: 251). (Birinci, 2001: 378).

Komitenin lideri Skaliyer, V. Murad'ı şehzadeliği döneminde mason localarına girmesini sağlamıştır. Şehzadenin başmabeyincisi Seyyit Bey V. Murad'ı mason Skaliyer'e önermiş ve bu öneriden sonra mason ritüeline uygun olarak yapılarak 20 Ekim 1872 gecesi son bulmuştur. Skaliyeri Fransa Maşrıkı Azamı'na Şehzade Murad'ın terkisinin kabulü ve ona derece verilmesine ilişkin bir mektup

yazmıştır. Beyoğlu Pera'daki Ağa Hamamı sokaktaki mason lokalde gizlilik içinde Şehzade öneri üzerine V. Murad'a ikinci ve üçüncü simgesel dereceler verilmiştir. Şehzade iken bunlardan etkilenmiş Şehzade, Fransa Maşrıkı Azamı Obediyansı altında sadece Türkçe çalışan bir loca kurulmasını önermiştir. Skaliyerin başkanlığında "Doğunun Işıkları" adlı bir mason locası kurulmuştur. Skaliyeri aynı zamanda Şehzade Kemalettin ve Nurettin Efendileri de terkis ederek mason yapmıştır. Dindar kimliği ile tanınan Şehzade Reşat bu duruma üzülmüştür. Bir yemek esnasında V. Murad, Şehzade Reşat'ı küçük düşürmüş bunun üzerine Şehzade Reşat masadan ayrılmıştır. II. Abdülhamid yine zeki siyaseti ile şehzade zamanındada rengini belli etmemiş kendisini dengede tutmuştur. Mesela Reşat'ın yemeği terk etmesine tepki göstermemiş bu gibi toplantılara katılmıştır (Dumond-Çev. Berktaş, 2000: 177). (Short-Çev. Vediohi, 2000: 499). (Koloğlu, 2004: 189). (Tuğcu, 2005: 189).

Sultan II. Abdülhamid'in masonlara karşı tutumu bakıldığında ılıman olmuştur. Mithat Paşa'yı azlettikten sonra yerine getirmiş olduğu Ethem Paşa. Daha sonra donanmasında bulunan Amiral Hobart Paşa, yine Hobart Paşa'dan sonra gelmiş olan Wood Paşa. Daha fazlası olarak askeri olarak Goville Borthwick, James Maurice Frost, Stephan Lakeman. Bunların yanında sivil yönetici pozisyonlarında ise Richard Francis Edwards ve Morgan HugeFoster. Merkez bankasında Samuel Palmer gibi kişiler masondur. Sultan Abdülhamid'e göre masonluk eğlence ve hayır cemiyeti şeklinde devam etmesi halinde sakınca olmamıştır (Koloğlu, 2004: 189).

Sultan Abdülhamid Han tahta çıktığında V. Murad'ı ve iki kardeşinin mason olmasında rol oynayan mason locası Skaliyeri görevinden azletmiştir. Masonlar bundan sonra V. Murad'ın hayatı ile alakadar olmuşlardır. Bunun yanında sanki Abdülhamid Han kardeşi V. Murad'ı öldürecekmiş gibide bunlar tedbir amaçlı bu ihtimalin çerçevesinde V. Murad'ı sözde korumuşlardır. Skaliyer, V. Murad'ı tekrar tahta çıkarmak istemekte bunun olması için ilk olarak V. Murad'ın sağlığına kavuşması lazımdı. Bunu üzerine Fransa'dan Doktor Doni'yi getirmiştir. Çırağan Sarayı'na girmesi mümkün değildi lakin suyolundan Doni'yi saraya sokup on gün boyunca bu devam etmiş ve uyguladığı tedavi işe yaramıştır. İki üç boyunca müşahede altında tutulan Sultan V. Murad iyice iyileştiğinde Skaliyer, Abdülhamid Han'ı tahtan indirmek ve V. Murad'ı yerine getirmek için elinden gelen gayreti göstermiştir. Sultan Murad'da mektuplar yazıyor ve iyi olduğunu belirterek kendisinin saraydan kendisinin alınmasını istiyor öte yandan ise Valide Sultan, gayret etmelerini

ve oğlunun çıkarılmasını istemekteymiş. Bunların üzerine çalışmalarını arttıran komite İstanbul'un çeşitli yerlerine Rus Harbi'nin ve ekonominin bozulması ve V. Murad ile düzeleceği şeklinde Sultan V. Murad lehine yazılar yapıştırılmaktadır (Uzunçarşılı, 1944: 272).

Yapılan müzakereler sonucunda V. Murad kaçırılacak ve Aziz Bey'in evine getirilecektir. Aziz Bey'in evi Sultan'ı ağırlayacak kadar konforlu olmadığından bazı değişikliklere gidilerek düzenlenmiştir. V. Murad'ı kaçırıldıktan sonra nasıl padişah ilan edileceği konusunda farklı düşünceler olsa da sonuç itibari ile amaçları aynı olmuştur. Plan hazır ve V. Murad'ın doktorunun gidip geldiği suyolları kullanılarak Sultan kaçırılacaktı lakin işler planlandığı gibi gitmemiştir. Suyolcular devlet makamlarından birinin emir gelmeden bu işin gerçekleşmeyeceğini söylemiş bunun üzerine biz devlet adamlarından denilmiş lakin yine izin verilmemiş bunun üzerine iki bin akçe alınarak kabul edilmiştir. Lakin bu seferde vaktin geç olduğunu söyleyerek suyolcular gitmiş ve vakit de geç olduğundan suyollarından Sultan'ın kaçırılması mümkün olmayan bir hal almıştır. Bunun üzerine deniz yolundan çözüm bulunmuş ve fırtınalı havada deniz tarafından harekete geçilmiş ve balıkçı kayığı ile Çırağan Sarayı'na rıhtımına gidilmiştir. Bu kez işleri daha zor olan komitecileri muhafızlar hemen fark etmiş bunun üzerine ne işleri olduğu sorulduğunda fırtına olduğu için deniz bizi bu tarafa attı yalanını söylemişlerdir. Bunun üzerine muhafızlar rıhtımı terk etmelerini istemişler ve bu planı da iptal etmişlerdir. Komiteciler pes etmemiş ve yeni bir plan aramaya başlamışlardır. Bunun üzerine Beşiktaş'tan Ortaköy'e giden yolda güvenlik zafiyetinin olduğu fark edilmiş bu yoldan kaçırılmasına karar verilmiştir. Lakin bu yolun sonunda parmaklıklar, parmaklıklardan sonra duvar ve duvarın diğer tarafında matbah bulunuyormuş. Bu bilgiler doğrultusunda yeni plana göre duvarın diğer tarafında bulunan matbahın çatısına V. Murad çıkıp kendisini bir iple aşağı indirerek, sarayın diğer tarafında bulunan bir arabayla kaçırılmak istenmiş lakin bu planı da Sultan V. Murad kabul etmemiştir (Doğan, 2017: 59-66).

Bu planlar başarısızlıkla sonucu yeni planlar düşünülürken Nihavend Kalfa Sultan İkinci Abdülhamid'i öldürerek emellerine ulaşılacağı fikrini ortaya atmıştır. Bu fikir kabul edilmiş ve Sultan Abdülhamid'i öldürme planı hazırlanmıştır. Plana göre suikast, Ortaköy Camide yapılacaktı. Tetikçi önceden gidip sultan mahfiline saklanacak ve Sultan Abdülhamid'i öldürdüğü sırada tedbiri kıyafetle V. Murad oraya götürülecek ve tam o sırada "Ey cemaat telaş etmeyin, Padişahınız Sultan Murad işte

budur’’ denilerek padişah olacaktı. Bu plan konuşulmakta Nakşibend Kalfa, Aziz Bey’e suikast yapacak kişiyi bulmasını teklif etmiş lakin kabul edilmemiştir. Bunun üzerine adam bulma işini Agah Efendi üstlenmiş ve bir tabanca bulunması istenmiştir. Skaliyeri tabancayı vermiş Nakşibend Kalfa’da bir kama vererek’’ Al Agah Efendi. Bu da sana benim bergüzarım olsun. Şimdi sana bir şey vermeye kudretim yoktur. İnşallah arslanımı Allah bize gösterecek görelim, o vakit sana edeceğimi biliriz’’ diyerek bu işin olması ve beraberinde V. Murad’ın tahta çıkmasında bu yaptığının karşılığını kat ve kat alacaksın şeklinde sözler kullanmıştır. Agah Efendi, silahı mermileri ve bir miktar para alarak evden uzaklaşmış ve adam arama işine bakmıştır. Skaliyeri ve Aziz Bey ise Ortaköye Caminde ulemadan sözü dinlenir kişiyi bulmak için yola koyulmuş ve Gürcü Şerif Efendi yanına gitmeye karar vermişlerdi. Plana göre Agah Efendi suikastı yapacak kişiyi bulacak Aziz Bey’e haber verecek ve suikast günü belirlenerek plan uygulanacaktı. Lakin Agah Efendi çağrılan davetlere icabet etmemiş, aldığı mermiler ile tabancayı satmış üzerine de beş yüz bin lira daha istemiştir. Bunun üzerine dolandırıldıklarını anlayan komitenin bütün planları uygulanamamıştır (Uzunçarşılı, 1944: 273).

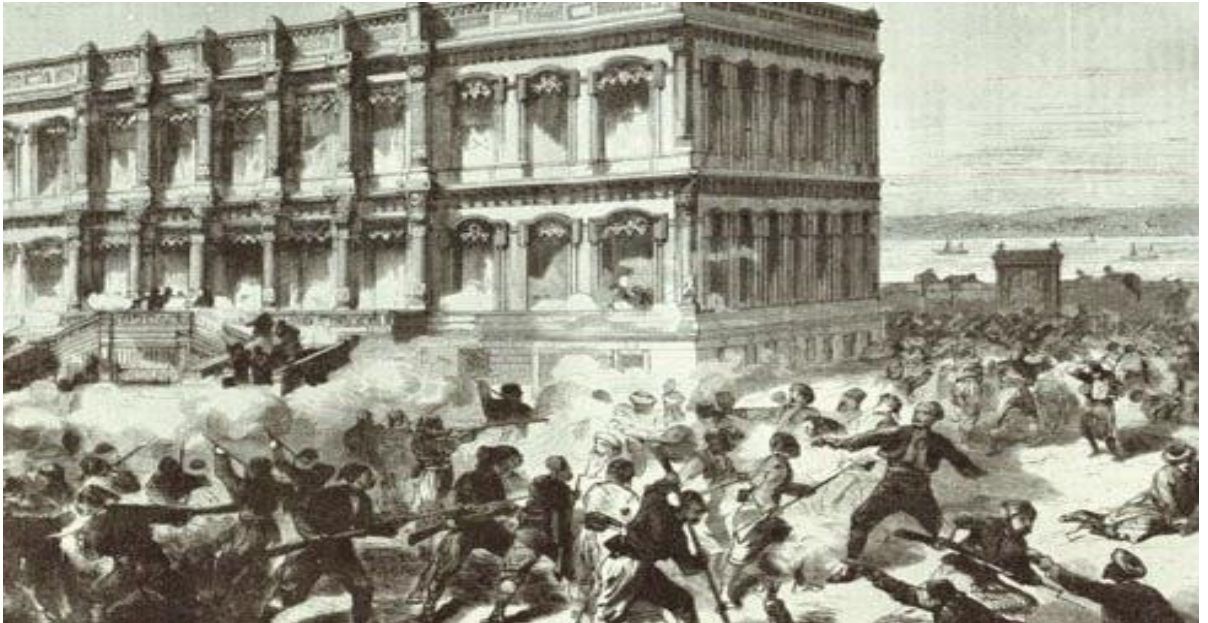
2.3.3. Darbeci Ali Suavi’nin Çırağan Baskını

Ali Suavi, Aralık 1838’de İstanbul’da doğmuştur. Simav, Bursa ve Filibe’de hocalık yapmış 1866 yılında İstanbul’a gelmiştir. Siyasete karıştığı için Kastamonu’ya sürgün edilmiştir. Ali Suavi ise Kastamonu’ya gitmek yerine yurt dışına kaçmıştır. Paris ve Londra’da bulunmuştur. Yurt dışında çıkarttığı Muhbir ve Ulum gazeteleri ile ün kazanmıştır. Genç Osmanlılar içindeki faaliyetleri de Ali Suavi’yi tanınır kişi yapmıştır. Türkçülük fikrinin önemli isimlerinden olan Ali Suavi V. Murad’ın tahta çıkmasıyla İstanbul’a geri dönmüş Galatasaray Sultanisi müdürlüğüne tayin edilmiş lakin bir yıl sonra bütün görevlerine son verilmiştir (Doğan, 2017: 66).

Ali Suavi, II. Abdülhamid’i indirip V. Murad’ı tahta çıkartma taraftarlarındaydı. Bunun için çalışmalar yapmış ve taraftar toplamıştır. Topladığı taraftarları ile Üsküdar’daki Şemsi Paşa yalısında toplantılar yapıyormuş. Bu sırada 93 Harbi olmuş ve Rus orduları İstanbul kapısına dayanmıştır. Bu durumdan halk oldukça rahatsız olmuş bu durumu fırsat bilen İngiliz destekli Ali Suavi, cami ve medreselerde Sultan II. Abdülhamid adına propagandalar yaptırmıştır. Ali Suavi Abdülhamid Han’a süikast için İngilizlerin desteğine başvurmuştur. İngiliz elçisi Lord

Layard yine İngilizlerin ajanı olan Sandison ile plan hazırlamış bu çerçevede adam toplamıştır. Aynı zamanda Basiret gazetesinde ülkenin dertlerinden kurtulması için gerekli olan çözümün kolay olduğunu ve bunu da ertesi günkü nüshada açıklayacağını bu yazı ile Ali Suavi ertesi gün olacıklara hazır olun mesajı ile taraftarlarına bazı şeyleri dolaylı yoldan bildirmiştir (Tunaya, 2015: 98).

Ali Suavi Abdülhamid Han'ın yerine V. Murad'ı tahta çıkarmak için çalışmalar yapmış ve bu doğrultuda planlar hazırlamış bunun sonucunda 1878 yılında Mecidiye Cami etrafında toplanan sayıları 400 kişiyi bulan kalabalıkla kayıklarla Çırağan Sarayına giderek Muhafızları etkisiz hale getirip V. Murad'ı kaçırma girişiminde bulunmuştur. Bu durumdan haberi olan V. Murad giyinik halde hazır bekleyip geldiklerinde Ali Suavi ve Nişli Salih ile birlikte kaçmak için yola düşmüştür. Fakat hesaba katmadıkları bir şey var oda şudur ki Abdülhamid Han'ın güvendiği adamlardan biri olan Beşiktaş Karakol Muhafızı Hasan Ağa (Yedi Sekiz Hasan Paşa) sarayı kuşatmaya altına almış ve Ali Suavi'nin kafasına sopa ile vurarak öldürmüştür. Bu girişim başarısız olmuş Ali Suavi ile birlikte Nişli Salih, Hacı Ahmed, Arnavut Salih ve Molla Mustafa gibi önemi elebaşlarında içinde bulunduğu 23 kişi ölmüş ve 30 kişi yaralanmıştır. Bu girişimden sonuç alınmadığını öğrenen Ali Suavi'nin İngiliz eşi Mari evrakları yakarak bu olayın asıl yüzünü saklamış oldu. İngilizlerin açık bir oyunu olduğu bilinse de evraklar yakıldığından kanıtlanamamıştır (Uzunçarşılı, 1944: 80-84). (Özen, 2018: 43).

Resim 2: Çırağan Baskını'nı Simgeler (Akpınar, 2017: 64). (Özen, 2018: 43).

2.3.4. Edward Jaures İdaresinde Ermeni Suikastı

Osmanlı'nın içinde yaşayan Ermenilere başka hiçbir devletin vermediği imtiyazlar verilmiş ve huzur içinde yaşamışlardır. Lakin batılı devletlerin teşviki ile Ermeniler bunun değerini bilememiş ve ilk olarak 1890 tarihinde Erzurum'da isyan etmişlerdir. Bunun yanında 1890 tarihinde Kumkapı gösterisinde, 1892-1893 tarihlerinde Kayseri, Yozgat ve Merzifon olayları 1894 yılında Sasun isyanı, Babıali gösterisi ve Zeytun isyanı yine 1896 tarihinde Van isyanı ve Osmanlı Bankasının işgali 1903 yılında ise II. Sasun isyanının ve en son olarak 1905'de Sultan II. Abdülhamid Han'a suikast girişiminde bulunmuşlardır (Şimşir, 2007, 85).

Ermeniler tarafından II. Abdülhamid'e suikast tertip edildiği zaman Ayşe Osmanoğlu 17 yaşındadır. Suikasta bizzat şahit olan Ayşe Osmanoğlu, olayı özet olarak şöyle anlatmaktadır:

Müthiş bir patlama oldu. Bu ses toptan daha kuvvetli ve dehşetliydi. Bizim araba şiddetle yerinden sıçradı. Korkudan bağırmaya başladık. Allah Allah diyorduk, ama ne olduğunu anlamıyorduk. Caminin avlusu bir anda karmakarışık olmuştu. Toz duman içinde kalmıştı. Ortalığa takır takır bir şeyler yağıyor, saat kulesinin taşları düşüyordu. Birden bire babam aklıma geldi. Bu arada merdivenin tahminen üçüncü basamağında duran babamı gördüm. Babam gür bir seda ile ellerini açarak "korkmayınız, korkmayınız" diye iki defa bağırdı. Arabasının önüne gelen babam "telaş edilmesin, izdihamdan kimse incinmesin" diyerek arabasına bindi. Babam dizginleri eline aldı. Arabasını her zamankinden daha ağır kullanarak yokuştan çıkmaya başladı (Osmanoğlu, 1984: 4).

Bu olaylar sonucunda komisyon kurularak bunu yapanların Taşnak Cemiyeti'ne mensup üyelerinin ve başlarının ise Edward Jaures olduğu öğrenilmiştir. Nihayetinde bu kişiler cezalarını çekmiş fakat II. Abdülhamid'in takdiri ile bir süre sonra Edward Jaures affederek memleketine göndermiştir. Ayşe Osmanoğlu'nun derlemelerinden, Edward Jaures bu olay karşısında Abdülhamid Han'a minnet duymuş teşekkür etmiş ve hizmet etmiştir (Osmanoğlu, 1984: 61).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

II. ABDÜLHAMİD'İN SİYASETİ ve TAHTAN İNDİRİLİŞİ

3.1: SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN SİYASETİ (DENGE POLİTİKASI)

II. Abdülhamid'in siyasetini ele almak gerekirse kendinden öncekiler gibi harpçi bir kişilik olmaktan çok gelişmekte olan sanayi hareketleri izleyip bu konuda neler yapacağını bu konuda diğer devletlerle siyasi görüşmeler içerisinde girdiğini görmekteyiz. Siyasetindeki hamlelerine baktığımızda genellikle iki devleti karşı karşıya getirip onların menfaat çatışmalarını kullanarak kendi lehine çeviren bu çerçevede yıkılmakta olan bir devleti ayakta tutmak olduğunu görüyoruz. İngiltere, Rusya ve Almanya gibi büyük güçlere karşı Osmanlı arasında yaşanan Kıbrıs, Doğu Rumeli, Mısır, Bulgaristan, Boğazlar ve Batum gibi sorunların çözümünde Abdülhamid savaştan güçler karşısında birini diğerine karşı kışkırtarak siyasi bir yol izlemiştir (Yasamee, 2018: 41).

Abdülhamid'in tahta çıkışına sebep olan olaylar sıralaması Abdülhamid'in amcası Abdülaziz meşrutiyet sevdalılarınca darbeye uğramış olması ve öldürülmesi sonrasında Abdülhamid'in ağabeyi Murat'ın tahta oturmuş olması lakin ruh sağlığının bozuk olması üzerine Sultan Abdülhamid'in Meşrutiyeti ilan etmesi kaydıyla tahta çıkarılmak istenmesi Sultan Abdülhamid'in siyasi zekâsını kullanması ile tahta oturmasından oluşur.

Osmanlı, Abdülhamid'in tahta çıkışının hemen sonrasında daha önceki bölümlerde de anlattığımız üzerine hem devletin bekasını belirleyecek hem de Sultan II. Abdülhamid'in yolunu çizecek olan Nisan 1878 tarihli Osmanlı – Rus savaşına sahne olmuştur. Osmanlı tüm taleplere rağmen Avrupalı güçler tarafından yalnız bırakılmış ve savaştan mağlup ayrılmıştır. Bunun sonucunda İngilizlerin devreye girmesi ile Berlin'de yapılan görüşmelerde savaşın aktörlerinin oyunculuktan izleyici konuma geçtiği bir durum ortaya çıkmıştır. Burada savaş esnasında tüm taleplere rağmen bize destek vermeyen İngiltere'nin birazda kendi çıkarlarını koruma amaçlı olaya müdahil olarak Kıbrıs'ı bir nevi elinde bulundurarak Osmanlı diplomatlarını zor durumda bırakacak bir antlaşmayı imzalatmıştır (Kök, 2009).

Bu durum Abdülhamid'in saltanatının ilk anından itibaren büyük güçler tarafından bir ipte cambazlık oyunu sergileyeceğini göstermiştir. Yine Abdülhamid

denge siyaseti izlemesi gerektiğini ve tek bir emperyalist güce yaslanarak Osmanlı İmparatorluğunu ayakta tutamayacağını anlamıştır. Abdülhamid Osmanlı toprakları üzerinde iktisadi çıkarlarını korumak ve bunu savaşa girmeden yapmak için elinden gelen gayreti sarf etmiştir. Aksi bir durumda büyük güçlere karşı savaşta kaybetmesi kaçınılmaz olacaktır. Bunun yanında ulusçu hareketlerin Osmanlı himayesinde bulunan Müslüman halka sızramaması için tedbirler almıştır. Ek olarak yıllardır süre gelen merkezileşme siyaseti ile imparatorluğa yabancılaştırılmış bazı sınıfların gönlüne taht kurup Osmanlı hanedanından alınan siyasi iktidarın saraya tekrar dönmesi için uğraşa girişmiştir (Kök, 2009).

Bu gibi konuların fazla olması ve Osmanlı'nın eski gücünde olmaması yeni politikalar geliştirilmesini ve bunu en iyi şekilde uygulanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu yüzden Sultan II. Abdülhamid Han restorasyon gerçekleştirmiş ve hiç şüphe yoktur ki bu konuda dünya genelinde tek değildir. Bunun en güzel örneklerine bakarsak Japon, Avusturya ve Rus hanedanlarının da böyle bir yol izlediğini tarih okumalarında görmekteyiz. Bünyesinde bulunan ulusal hareketlerin ve meşrutiyetçi muhalefetin araç ve bazı yöntemler geliştirdiği gibi imparatorluklarda bunlara karşı geliştirdiği yöntem ve araçlar birbirine benzemektedir. Bu benzerliğe en güzel iki örneği ele alırsak Osmanlı ve Rusya'da monarşik iktidarın geleneksel meşrutiyet kaynakları erozyona uğradığı ölçüde, hanedan hakları, monarkın önemliliği ve dinin birleştiriciliği kavramları yeni modern siyasi yapılara ve milliyetçiliğe karşı meşrutiyet zemini olarak güçlü bir sembolizmle işlenmeye başlanmaktaydı. Abdülhamid Han anılarında aralarındaki sorunlar nedeniyle dayanışma olmadıkları içinde Çar III. Alexander'a hayıflandığını belirtmiştir (Eraslan, 1992: 331). (Figes, 2002). (Georgeon, 2006: 102). (Deringil, 2007: 71).

Sultan Hamid'in ilk işlerinden biri meclisin dağıtılması ve anayasanın fiilen ortadan kaldırması olmuştur. Bunun demokrasiye karşı bir darbe olarak görenler işin aslını bilmediklerini ve dönemin olaylarını değerlendirmeleri gerektiği düşüncesindeyim. Baktığımızda Mithat Paşa ve arkadaşlarının İngiliz temelli bir savaşın çıkacağına ve nihayetinde savaşın çıkararak Osmanlı'yı yenilgiye uğrattığını daha önceki bölümlerde detaylı olarak ele aldım. Bunun bir nevi sembolik olduğunu da söyleyebiliriz çünkü yasa ile padişahın neredeyse hiçbir yetkisi sınırlanmamış meclis yasama konusunda tek el olmamıştır. Abdülhamid Han savaş sonrası meclisi feshetmeden önce Mithat Paşa'yı sürgün etmiş ve etrafında çekirdek kadroyu

oluşturmuştur. Yıldız Sarayı zamanla çeşitli uzman ve danışmanlardan oluşturduğu ve Abdülhamid'e sadakatli bilinen kişilerle dolmuştur. Abdülhamid'in kendi ekibini oluşturmasında temel etki amcası Sultan Abdülaziz'i indirip zamanla kendisini tahta çıkararak bürokrasiyi ortadan kaldırmaktır. Liyakat esaslı oluşturulan bürokratik yapı zamanla değişmiş ve bu değişen kadro sağlıklı şekilde Abdülhamid'e hizmet etmiştir. Bunların yanında yerel sorunları ve aşiretler arasındaki sorunları çözecek aynı zamanda çatışmalara ve isyan hareketlerine karşı görevli devlet yöneticilerine yerel güçler karşısında güçlerini azaltacak çalışmalar yapıyordu. Kürt ve Arapların yoğun olduğu alanlarda ileri gelen aileleri ittifak yaptırıp onları bölgelerinde serbest bırakma siyasetini yaparak merkezileşme politikasını hayata geçirmeye çalışıyordu. Sultan Abdülhamid Han bölgede ortaya çıkan çatışma ve istikrarsızlık oluşturan kişi ve gruplara karşı sürgün, silahsızlandırma veya yaptırım önerilerini geri çevirdiği olmuştur. Bunun sonucunda devlete karşı isyanda bulunan Kürtleri devlete bağlanmış ve Doğu'da olan olaylar bu olaylardan özellikle Ermenilere karşı durmak için Hamidiye Alaylarını kurmuştur. Bu durum mevcut iktidarın güçlenmesine ve iktidarın sağlam temeller üzerine kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bu alaylar sonucunda ilerde sıkıntı doğurabilecek bir durum olarak görülür mü bilmem ama bazı aşiretlerin daha çok güçlenmesi ve silahlanmasına mahiyet tanımıştır. Vergiden muaf tutulduklarını da ekleyelim (Bruinessen, Çev. Yalkut, 2015: 286).

Bu durumun İslamcılık siyaseti ile elbette ilgisi kaçınılmazdır. Bu siyasetle savaşlarda elden giden toprak kayıpları göç hareketleri gibi etkenleri ortadan kaldırarak nüfusun çoğunluğunu oluşturan Müslüman halkını birlik olmaları amaçlanmıştır. Abdülhamid'in Hilafeti bu birliğin sembolik yönünü ortaya koymaktadır. Milliyetçilik tanımı ile Müslümanları bölen etnik duruma karşı din esasına dayalı bir millet oluşturma amacı güdülmüştür. Bunlara ilaveten toplumsal birliği sağlayan cemaat ve tarikatlar Abdülhamid tarafından desteklenmiştir. Bu çerçevede Kuzey Afrika'da ve Ortadoğu'da uzantıları olan çoğu tarikatlar desteklenmiş, Müslüman nüfusu bu tarikatlar aracılığıyla bir arada tutarak kendisine bağlamıştır. Bu durum Sultanın otoritesine karşı direniş gösteren ulemaya ve Osmanlı Sultanını tahttan indirmek için fetva çıkartan şeyhülislama da bir önlem olmuştur. Abdülhamid'in destek vermek için ön planda tuttuğu Şazeliye, Rifaiyye, Kadiriyye gibi Sünni, tarikatlar kendi yanlısından çok iktidar yanlısı olmuşlardır. Abdülhamid Han baktığımızda Batı sömürgeciliğine ve toplumun çözülmesine karşı olarak ortaya

çıkan ve kurtuluşçu ve halkçı öğelerden meydana gelen İslami Radikalizmi asla benimsememiştir. İslami Radikalizme ideolojik olarak algılanmaması gerektiğini ve burada asıl amaç dinsel otorite tekeline yıkacak durumdan rahatsız olduğunu belirtelim. Bu dönemde tashihi akaid olarak adlandırılan sapkınların, Hanefi Sünniliğe inanların dışındaki kişilerin inançlarını gözden geçirip düzeltilme girişimi olmuştur. Bu çerçevede Kuran-ı Kerim'in tek bir matbaa tarafından bastırılması bunun dışındakilerin toplanması bunlar içerisinde de özellikle İran kaynaklıların toplanmasının emrini vermiştir (Eraslan, 1992: 331). (Eraslan, 2007: 22).

Osmanlı zümresi İmparatorluğun Batı karşısında bir nevi siyasi ve ideolojik olarak yenilgisinin çözümüne yönelik arayışlara girişmiş ve nihayetinde dini cemaatlere yönelmişlerdir. Sultan Abdülhamid Han bu okumayı çok iyi yapmış ve İslamcı siyasetini bu temelin üzerine kurmuştur. Abdülhamid Han bu doğrultuda yaşamış kendi birikiminden yoksullara ve muhtaçlara yardım etmiştir. Yeri geldiğinde devlet memurların maaşları ödenmediğinde Ramazan ve Kurban bayramlarında kendi servetinden yardımda bulunarak halkın güzel bir bayram kutlamasını hedeflemiştir. Bu durum her ne kadar gizli yapılsa da şükran duygularla geri dönüşmüştür. Tunus, Mısır, Bulgaristan, Kıbrıs gibi topraklar, hâlâ birer İslam ülkesi olduğunu benimsemiş ve kendi haritalarında Osmanlı toprağı olarak sınırlarını göstermişlerdir. Abdülhamid Han sadece kaybedilen yerler değil tüm Müslüman ülkelerde İslami bir liderlik göstermiştir. Halifei Ruyı zemin olarak sömürge altında bulunan ve aşağılanan Müslümanların koruyucusu olmuş ve Batı karşısında bu halkların savunucu görevini üstlenmiştir. Bu olaylar çerçevesinde trajedi ile sonuçlanan bir durum vardır. Ertuğrul bir firkateynin Osmanlı Halifesi'nin birlik ve beraberlik mesajlarını Doğu Asya, Uzak Doğu Müslümanlarına iletmek üzere Japon İmparatorluğu'na kadar seyahatinde gerçeklemiştir. Gidişte Güneydoğu Asya limanına uğranmış ve Müslümanlar tarafından yoğun ilgi görmüştür. Saraydan gelen emir üzerine fırtınalı bir günde geri dönen firkateyn Japon denizinde sulara gömülmüştür. Mürettebata dönüş yolunda uğraması gereken yerler saraydan iletilmekte bir yerden uzak durması istenmektedir. Hollanda sömürgesi altında bulunan ve kendilerini İslam Halifesine teslim etmek istediklerini belirten Açe halkına ziyaretle açıkça destek verilmek istenmiştir. Sultan II. Abdülhamid Han sömürge topraklarında yer alan topluluklara cihat çağrısı ile Müslümanları isyana teşvik edeceğini emperyalistlere karşı bir koz olarak kullanmış

bunun yanında sömürge halkları ile baş etmek için Halifeliği kullanacağını tüm dünyaya göstermiştir (Eraslan, 1992: 370). (Georgeon, 2006: 227). (Kök, 2009).

Sultan II. Abdülhamid Han saltanat koltuğuna oturduğunda ateşe atılmış bir Osmanlı'yı devralmıştır. Ruslar, Kırım ve Kafkasya'yı ele geçirmiş diğer yandan Fransızlar Cezayir'i almıştır. Aynı zamanda 93 Harbi ile de kayıplar artmıştır. Bu durum karşısında Abdülhamid Han denge politikasını ortaya koymuş ve sistemi denge politikası esaslarına göre işletmiştir. Bu çerçevede ileride anlatacağım demiryolu projesi geliştirerek bölgenin mevcut durumu elde tutmak istemiştir. Baktığımızda Abdülhamid'in bu siyaseti kolay gözükmekte lakin uygulamada kolay olmadığı görülmektedir. Sultan Hamid Osmanlı İmparatorluğunun barış ve huzur içinde yaşamasını temel politika belirlemiş ve uyguladığı politikaların temelini bu düşünceye dayandırmıştır. Lakin devletlerarası çekişmenin zor olduğu bir dönemde bu politikaları uygulamak sizde takdir edersiniz ki zor olmuştur. Sultan Abdülhamid Han denge politikası çerçevesinde Avrupalı devletlerin bölgedeki çıkarlarının çakıştığını gözlemlemiş ve siyasi iktidarı boyunca bu durumu batı ile münasebetinde büyük bir incelikle diplomasinin önemli bir aracı olarak kullanmıştır (Yıldız, 1992).

3.1.1. Panislamizm (İttihad-ı İslam)

Panislamizm diğer adıyla İttihadı İslam politikasının temel yapı taşlarına baktığımızda İslam'ın birleştirici gücünü yeniden canlandırmak ve bunu Batılı devletlere karşı özellikle Osmanlı'ya müdahaleleri sırasında caydırıcı güç olarak kullanmak olmuştur. İdeolojik açıdan İslam uygarlığının temel değerlerine ve geleneklerine yeniden bağlanarak İslam birliğini oluşturmaktadır. Politik açıdan bakarsak II. Abdülhamid Han'ın Batılı devletlerinin Osmanlı'nın içişlerine burnunu soktuğu bu kritik dönemde bu müdahalelere karşı Halifeliğin gücünden ve konumunda yararlanarak hem iç hem de dış müdahalelere karşı mücadele etmek için uygulamaya geçirilmiştir (Lee, Çev. Fidanoğlu, 2002: 363).

Sultan Hamid dağılmakta olan ve bütün Avrupa'nın emelleri olduğu Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunun tek ümidini Müslümanların kenetlenmesinde gördüğü için kendine özgü dini ve siyasi faaliyet göstermiştir. Sultan Hamid'in siyasetinin asıl gayesi, Anadolu dışındaki tüm Müslümanları kendine bağlayarak onları dünya emperyalizmine karşı birleşmesini istemiştir. Bu durumu hayata geçirmek için

üzerinde taşıdığı Hilafetten yaralanmıştır. İşte Sultan II. Abdülhamid'in Panislamizm siyaseti bu olmuştur (Sırma, 1994: 60).

Panislamizm anlayışının tarih sahnesine ilk çıkışına baktığımızda Küçük Kaynarca Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'nin kendi toprakları dışındaki, özellikle Kırım'daki Müslümanlar için dini yargı hakkını talep etmesiyle ortaya çıkmıştır. Tanzimat sonrasına baktığımızda milyonlarca Müslüman'ın Rusya ve yeni bağımsızlığını kazanmış Balkan devletleri tarafından etkilenmemesi için ortaya konulmuştur. Çoğu bağımsız Müslüman devletinin ortadan kalkması veya Avrupalı devletler tarafından himaye altına alınmasını engellemek amacıyla Osmanlı diplomatik olarak Hilafetin gücünü yararlı bir silah olarak düşünmüş ve bu durumu anlaşmazlıkların çıkarılmasına ve tehdit oluşturanlara karşı özellikle Abdülhamid'e karşı baskı aygıtlarını ortadan kaldırmak için kullanmıştır (Serenti, 2018).

Ünlü İngiliz tarihçi Panislamizm, İslam Dünyasını uyandırmadaki muazzam tesirine ve Batı emperyalizminin sömürgelerdeki hakimiyetini sona erdirmeye ne büyük bir tehdit unsuru olduğuna şöyle işaret etmiştir. Bu konuda dünyaca Ünlü tarihçi Arnold Joseph Toynbee sözlerine bakarsak Panislamizm politikasının ne denli önemli olduğuna kanaat getirebiliriz:

Panislamizm uykudadır. Fakat bizim bu uyuyanın her zaman uyanabileceğini hesaplamamız lazım. Şayet bir gün bu güç, Batı egemenliğine karşı çıkıp Batı düşmanlığını parola edinerek harekete geçecek olursa; İslam'ın vurucu esprisi üzerinde öyle bir psikolojik tesir yapacaktır ki, Ashab-ı Kehf gibi uzun bir müddet uyumuş olsalar bile, bir kahraman çağını başlatarak uyanacaklardır (Şen, 2010: 5).

3.1.1.1. İttihad-ı İslam Politikasının Sonu

Abdülhamid Han döneminde şekillenen Panislamcılık her şeyden öte hem Rusya hem de Batı'nın siyasal, kültürel ve askeri baskısına karşı özgü bir savunma biçimi oluşturmuştur. Bu durum devleti kurtarmaya yetmemişse de hiç kuşku yok ki önemli rol oynamış ve devletin ömrünü uzatmıştır. Aynı zamanda Milliyetçilik akımının Araplarda yavaş ilerlemesinde bu politikanın payı büyüktür (Çetinsaya, 1999: 786). (Landau, Çev. Fidanoğlu, 2002: 135).

Sultan II. Abdülhamid Han'ın önemli projelerinden olan İttihad-ı İslam politikası sonuna baktığımızda Sultan Hamid'in Beylerlerbeyi Sarayı'na götürülüşü ile beraber etkisini kaybetmiştir. Her ne kadar sayısız fayda sağlamış olsa da Abdülhamid'in vefatı üzerine bu düşüncüyü devam ettirecek başka bir şahsiyet ortaya çıkmamış ve sadece fikir olarak kalmıştır. Bu projeden vazgeçiş Alem-i İslam için acılar doğurduğu Müslümanlar için daha zor zamanların geçirileceği ve geçirildiği tarih akışında gözler önüne serilmiştir (Yüceer, 2016: 8-19).

3.1.2. Sultan II. Abdülhamid'in Denge Politikası

XIX. Yüzyılın başından itibaren sömürgeci devletlerin saldırılarına maruz kalan Osmanlı yönetimi, bir taraftan yaptığı ıslahatlarla devleti güçlü kılmaya yönelik çalışmalarda bulunurken diğer taraftan da güçlü devletlerin arasında bir denge siyaseti güderek ayakta kalmaya çalışmıştır. Ancak gerek azınlık isyanları gerekse bozulan askeri ve ekonomik yapısından dolayı yapılan saldırıları geçici bir süreliğine engellemişse de tamamen durduramamıştır. İngiltere'nin Hindistan sömürge yolları üzerinde bulunan, Rusya'nın sıcak denizlere inmesini engelleyen, Fransa'nın yayılcı politikasına karşı koyan, İtalya'nın hammadde ve pazar arayışına direnen Osmanlı Devleti, zor zamanlarından birini Sultan II. Abdülhamid Han döneminde geçirmiştir. Sultan II. Abdülhamid Han, yabancı saldırılarını önlemek için Panislamizm politikasını aktif bir şekilde kullanarak, Müslümanların birlikteliğini pekiştirmiş, tarikatlara, din adamlarına, dini kitaplara ve eserlere önem vermiştir. O'nun dönemi, bir denge politikası dönemi olmuştur. Batılı ülkelerin Ortadoğu'daki emellerine karşı, aralarındaki ihtilaflardan yararlanma yoluna gitmiş, Filistin'e Yahudi göçüne izin vermemiş, petrol bölgelerini yabancı işgaline karşı korumaya çalışmıştır (Tunç, 2010).

Denge politikasına başka bir açıdan bakan yazıda, 19.yy gelindiğinde Avrupada dengeler değişmiş Osmanlı İmparatorluğu güç kaybetmiştir. Bu ortamda kendi yanına güçlü bir devlet çekip denge siyasetinde güçlünün yanında olarak varlığını korumaya ve yıkılmamasını önlemeye çalışmıştır (Armağanoğlu, 2004: 113).

Tahsin Paşa'ya göre denge politikası, Rusya'yı idare edip İngiltere'ye karşı mesele çıkarmayıp yolumuza bakmaktır. Bunun yanında Almanya ile istinat etmek ve Avusturya'nın asıl derdinin Makedonya olduğunu akıldan çıkarmamak, diğer devletlerle iyi geçinerek kendini ikame ettirmekten geçmektedir. Bunlara ilaveten

Balkanlardaki devletleri birbirine düşürüp, Bulgarlar, Sırpalar ve Yunanlar arasında ihtilaf oluşturmaktır (Tahsin Paşa, 1999: 157). (Balcı, 2011: 45).

Denge politikasının çok iyi diplomasi bilmek ve uygulamakla mümkün olacağını bununda siyasi bir zekânın ürünü olduğu kanısındayım. Sultan Abdülhamid Han bunu başarmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in denge politikası ile yok olmakta olan bir devleti savaşa sürüklemek değil savaştan uzak durmak olmuştur. Bu demek değil ki savaştan kaçmak aksine savaşa çekenlere boyun eğmeden savaşı masada kazanmaktır.

Sultan Abdülhamid'in Ehven-i Şer siyasetini takip etmiştir. Yani iki kötü arasında en iyisini seçmek gayesini gütmüştür. Örneğin İngiltere'ye karşı Almanya'yı kullanmıştır. Dolayısıyla Hicaz demir yolu ihalesini Almanlara vermiştir. Devlet politikası olarak Denge Siyasetini benimsemiştir. Avrupa devletlerini (İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Avusturya-Macaristan) İmparatorluklarını birbirlerine düşürmüştür. Denge Siyasetinde Sultan II. Abdülhamid'in ilham kaynağı Kuran-ı Kerim olmuştur. Kuran'ı Kerim'de ifade edilmekte olan orta yolu izleyin kavramı denge siyasetiyle örtüştüğünü söyleyebiliriz: “ve işte böyle sizi doğru bir caddeye çıkarıp ortada yürüyen bir tümnet kıldık ki siz bütün insanlar üzerine adalet nümunesi, hak şahitleri olasınız, Peygamber de sizin üzerinize şahit olsun. “ Bir nevi Kuran ayetleri ile örtüşerek denge politikası izlemiştir. Ülkeleri birbirine karşı karşıya getirerek adeta bir savunma mekanizması kurmuştur. Böylelikle Osmanlı İmparatorluğu dahilinde ve haricinde yaşayan Müslümanları bir araya getirmek suretiyle Avrupa devletlerinin Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak maksadıyla bir araya toplanmalarını engellemiştir. Günümüzde mevcut olan İslam devletleri Büyük güçlere karşı (Amerika, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin, Hindistan ve Almanya'ya) büyük ölçekli teknolojik, ekonomik, İstihbarat ve medya gücüne erişemedikleri için bu devletlere karşı denge siyaseti gütmeye çabaları oluşmalıdır. Tabii denge siyaseti çerçevesinde büyük devletlere ontolojik olarak bağlanmamaları gerekmektedir. Yani bir devlete tam olarak bağlı kalmamalıdır. Örneğin İttihat ve Terakki cemiyetinin devlete hakim olduğu dönemde Almanya'ya bağlı olmuşlardır. Müslüman devletlerin reel politika izlemeleri lazımdır. Çünkü reel politika takip ederek hem büyük devletleri oyalayarak zaman kazanmış olacaklar hem de büyük devletlerin Ortadoğu'yu bölüşmek için ittifak kurmaları engellenmiş olacaktır. Örneğin Türkiye devletinin Rusya'ya karşı izlediği politikayı gösterebiliriz. Sultan Abdülhamid bastonunun ucunu Karadeniz'e

soktuğunda Akdeniz bulanıyordu (Kuran-ı Kerim, 2019: 21). (Kızıltoprak, 2011: 24). (Alkan, 2012: 79). (Saygılı, 2017: 138).

3.2: SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN İÇ-DIŞ POLİTİKALARI ve SİYASETİ

Sultan II. Abdülhamid Han devletin başına borçların ve yeni sevdaların olduğu bir dönemde gelmiştir. Savaşmaktan oldukça uzak durmuş bu sayede elinde bulunan imkânlar ile savaşta harcayacağı maddi giderleri, borçlara ve yapılacak işlere harcamıştır. Bu çerçevede topraklarımıza gözünü diken diğer devletlere daha önce anlattığım gibi denge politikasını uygulamış ve bu çerçevede sıralayacak olursam. Japonya'yı Rus Çarlığına karşı kullanmıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu ise Rusya ve Fransa'ya karşı kullanmıştır. Bunun yanında Libya'daki Şeyh Senusi kabilesini İtalyanlara karşı kullanmıştır. Ermenilerin oluşturdukları Hınçak ve Taşnak çetelerine karşı Kürt aşiretlerini kullanarak olayları dindirmiştir. Bulgar komitecileri Yunan ordusuna karşı kışkırtırken, Batı Trakya Müslüman Türklerini Bulgar komitacıların karşısına çıkararak denge politikasının uygulanışında adeta bir deha örneği göstermiştir. Yine Arnavutları Sırlara karşı kullanmış, Almanları ise İngilizlere karşı kullanmıştır. Geçmiş de dışlanırken sahip çıktığımız Yahudi tebaasının bir takım yeni emellere kapılıp bazı olaylarına karşı ise Arapları kullanmıştır. Çerkezleri Ruslara karşı, Hindistan Müslümanlarını İngilizlere karşı kullanmıştır. Yine Amerika'yı İngilizlere karşı kullanmıştır. Tarihi bilgilerden topladığım kadarı ile görünen şu ki Sultan II. Abdülhamid dış politikada kesinlikle bir daha gibi davranmış parçalanmakta olan bir devleti siyaseti ile ayakta tutmuştur.

3.2.1. Sultan II. Abdülhamid'in Hamidiye Alayları

Hamidiye Alayları'nın tam ismi Hafif Süvari Birlikleri Hamidiye Alaylarıdır. Hamidiye Alayları II. Abdülhamid tarafından, Doğu Anadolu'da çıkacak herhangi bir durumda devleti orada olduğunu göstermek, Aşiretleri siyasi zekâsı ile günümüz koruyucu mantığı şeklinde kullanmak, Rusların ve İngilizlerin kışkırtmalarını engellemek bir yandan da Panislamizm düşüncesini uygulamak amacıyla Doğu Anadolu'daki Ermeni faaliyetlerini engellemek amacıyla kurulmuştur (Kodoman, 1979: 350).

19. yy başlayan milliyetçi akımı etkisi ile Sırlar ve Rumlar bağımsızlıklar ve özerkliklere göz açmıştır. Bu çerçevede Ermeniler, Berlin Antlaşmasındaki Ermeni

maddesinden yararlanarak Erivan'a geçerek Rus ordusundan askeri ve siyasi eğitim almıştır. Bu eğitim sayesinde Anadolu'da bir takım faaliyetler başlatmış ve Osmanlı'da tehdit oluşturmuşlardır. II. Abdülhamid hem aşiretleri kontrol altına alıp devlete bağlı hale getirmek hem de Ermeni çetelerini etkisiz hale getirme istemiştir. Aynı zamanda Hamidiye Alayları olası Rus saldırısına karşı ek destek olarak görülmüştür. Süryani ve Alevi aşiretlerin alay kurmasına izin verilmemiştir. Alay kuracak aşiretlerim Müslüman, Sunni hatta Şafi mezhebinden olmalarına özen gösterilmiştir (Argunhan, 2009: 28).

Hamidiye Alayları fikri eski Moskova elçisi, Şakir Ahmet Paşa 10 yıl Moskova'da elçilik yapmış bu sırada Ruslar tarafından Kazak Alaylarını inceleme fırsatı olmuştur. Aynı zamanda Şakir Ahmet Paşa gibi dönemin paşası Muşir Zeki Paşa'da, Doğu Anadolu'da yaptığı gezilerin neticesini Sultan II. Abdülhamid Han'a aktarırken Doğu Anadolu'nun ihmal edildiğini ve Rusların geliştiğini vurgulamıştır. Muşir Zeki Paşa, Rusların o dönemde Kazaklar üzerinde uyguladığı Kazak Alayları'nın aşiretlerden istifade ettiğini söylemiştir. Bu iki Paşa'nın fikirleri doğrultusunda Kazak Alayları gibi Doğu Anadolu'da Hamidiye Alayları kurulması kararlaştırılmıştır (Aytar, 1992: 54). (İnce, 2017: 40). (Klein, Çev. Akman, 2017: 85).

Hamidiye Alayları Müşir Zeki Paşa'nın önderliğinde Erzurum'da yaptığı toplantıda 13 aşiretin kabulü ile 1890 tarihinde kurulmuştur. Müşir Zeki Paşa'nın yanında padişah yaveri Şakir Ahmet Paşa ve Miralay İbrahim Bey, düşünce ve uygulama aşamasında etkin rol oynamışlardır. Kuruluş aşamasında, Ruslara karşı Erzurum-Van, İngilizlere karşı Mardin-Urfa bölgeleri seçilmiştir. Aşiretleri ikna sırasında birçok sözü geçen memur etkin rol oynamıştır. Bazı aşiret reisleri Sultanı görmek için IV. Ordu karargâhına giderek şartları kabul ettiklerini söyleyerek orduya yazılmışlardır (Argunhan, 2009: 30).

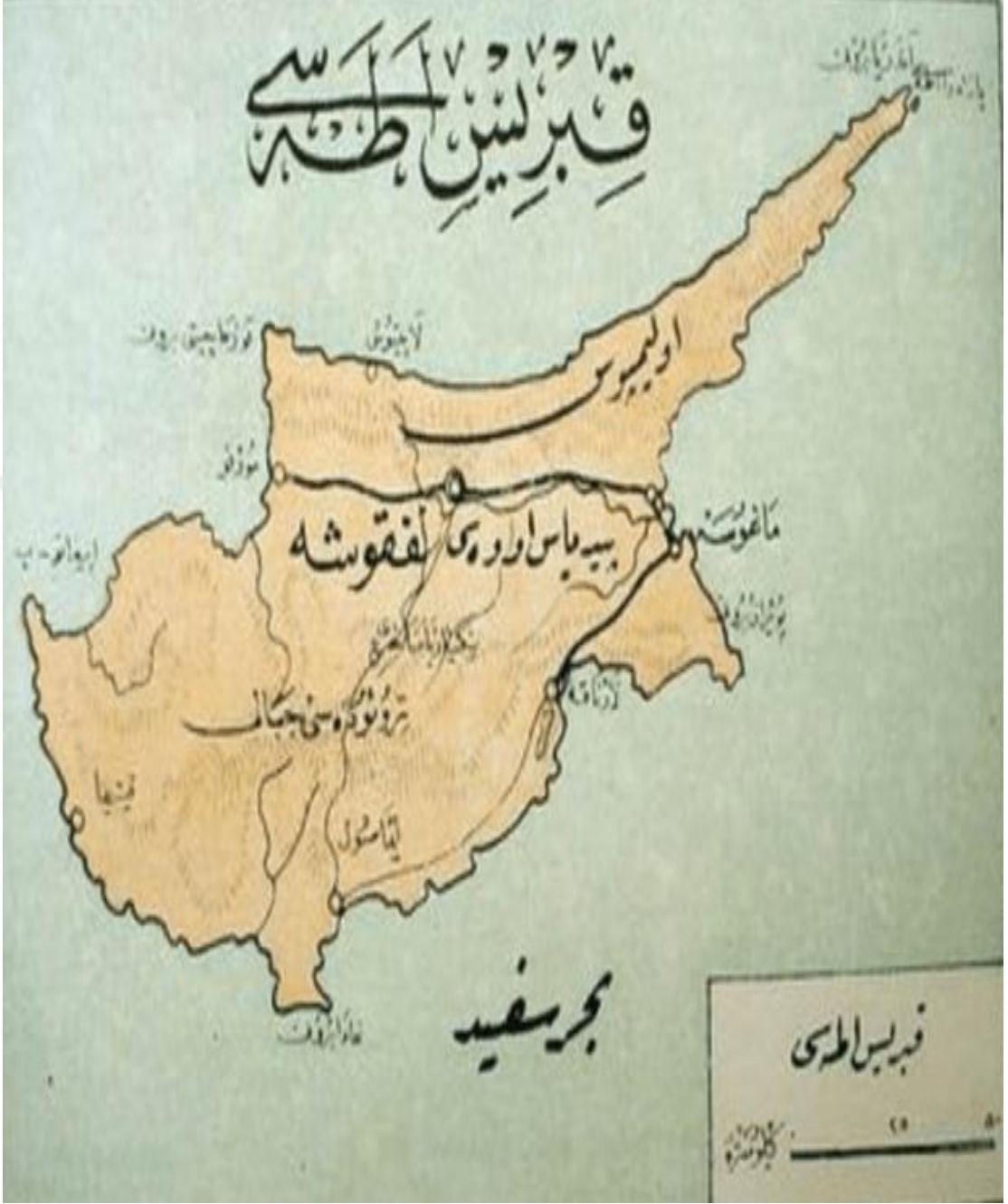
1891 tarihinde ilk kabile, II. Abdülhamid'in huzuruna çıkmak için İstanbul'a doğru yola çıkmışlar ve Mart ayının sonunda İstanbul'a ulaşmışlardır. Sultan II. Abdülhamid Han bu kabileye rütbelerini takmış, kılıç ve paraları takdim edip onlara, benim Kürtlerin babası olduğumu unutmayın diyerek iltifat etmiştir. İstanbul'da iyi ağırlanan aşiret reisleri asker toparlayarak memleketlerine dönmüşlerdir. Müşir Zeki Paşa, Erzincan'ı merkez seçerek Mirliha Mahmud Paşa'yı Van, Malazgirt, Hınıs taraflarına gönderip bu bölgedeki aşiretlerden Hamidiye Alaylarının kurulması

başlanmıştır. Faaliyetleri 5 yıl sürmüş olup 1896'da Erzincan, Dersim, Erzurum, Diyarbakır, Van, Malazgirt, Urfa ve Doğu'da gibi yerlerde Hamidiye Süvari Alayı meydana getirilmiştir. Gösterilen yoğun katılımdan dolayı Alayların sayısı sürekli artış göstermiştir (İnce, 2017: 44).

Hamidiye Alaylarının devlet tarafından verilmiş sancakları bulunuyordu. Kurulan her alaya bir tarafına Kuran-ı Kerim'den bir ayet, bir tarafına da Padişah Arması işlenmiş kırmızı atlastan sancaklarla, beyaz ipek kumaşa yıldızla yazılmış fermanlar verilmiştir (Altay, 1970). (Kodaman, 1983: 45).

Hamidiye Alayları sayesinde Kürt aşiretleri devlete bağlı kalmış ve bunların masraf edilmeden silahlı gücünden faydalanılmıştır. Böylelikle hem aşiret kavgalarına son verilmiş hem de Ermeni çetelere göz açtırılmamıştır. Hamidiye Alayları dağa çıkan Ermeni çetelerinin Müslüman halka zulüm yapmasını engellemiştir. Böylelikle eğitim ve öğretim kurumları açılmış halkın eğitimi sağlanmıştır. Aşiretler askerlik görevi olmadığı halde bu Alaylar sayesinde devlete bağlı oldular. Hamidiye Alaylarının yanı sıra aşiret mektepleri de açılmış olup bu okullar beş yıllık parasız yatılı devlet okulları olmuştur. Bu eğitim 12-16 yaş arasındaki çocukları kapsamıştır. Bu okullar aşiretleri saltanat ve hilafete olan bağlıklarını arttırmak amacıyla kurulmuştur. Aşiret reislerinin çocukları bu okullarda eğitim görmeye başlamışlardır. Öğrencilere aylık olarak 30 kuruş verilmiştir. Mektepten mezun olan çocuklar geldikleri bölgelerde çeşitli görevlere atanmışlardır. Sultan II. Abdülhamid'in bu politikası ile Ermeni çetelerine karşı üstünlük sağlanıp aynı zamanda Kürtlerle Sultan arasında sadakat ilişkisi gelişip başarılı olunmuştur (Akpınar, 2001: 173). (Kodaman, 2011: 326). (İnce, 2017: 48).

3.2.2. Kıbrıs Adasının Geçici Olarak İngiltere'ye Devri

Resim 3: Kıbrıs Haritası (Özen, 2018: 48).

Siz İnebahtı'da donanmamızı yakmakla sakalımızı kestiniz. Biz ise Kıbrıs'ı fethetmekle kolunuzu kestik. Kesilen sakal daha gür bir şekilde yerine gelir ama kesilen kol bir daha yerine gelmez. Zamanında Sokullu Mehmed Paşa'nın, Venedik elçisine söylediği bu meşhur söz sadece bir devletin kendine olan güvenini değil aynı zamanda Kıbrıs Fethinin Osmanlı-Venedik devletleri tarafından ne denli önemli olduğunu göstermiştir (Armağan, 2016).

Daha önceki bölümde anlattığımız üzere 1877-1878 tarihinde Osmanlı-Rus savaşı sonrasında Osmanlı devleti zor duruma düşmüştür. Bunun üzerine İngiltere, Ruslara İstanbul'u işgal etmeleri durumunda Paris Antlaşmasının geçerli olacağını ileri sürmüştür. Bunun üzerine Osmanlı Ayastefanos anlaşması imzalamış; Bu antlaşmaya göre bazı devletler bağımsız olmakla beraber Ardahan, Kars, Batum, Baserabya Ruslara bırakılmak üzereymiş. Bosna-Hersek Osmanlı Devletine bağlı özerk oluyor. Bulgaristan'da özerk olarak Büyük Bulgaristan adını alıyor. Bunların yanında Ermeni sorunu resmiyet kazanıp, Osmanlı Rusya'ya tazminat ödemek zorunda kalmış (Doğan, 2017: 75).

Bunun sonucunda Osmanlı'ya sözde dost eli uzanmış ve İngiltere bazı şartlar sunarak yardım edeceğini dile getirmiştir. Bunların en önemlisi Kıbrıs'ın üs olarak verilmesidir. Abdülhamid meclisin kararı ile girdiği savaştan yenik düşmüş ve sonucunda çıkmaza girmiştir. İngiltere'ye hayır cevabını verme durumunda İstanbul tehlikede evet deme durumunda Kıbrıs'ı çakalın pençesine teslim etmiş oluyordu. Bunun üzerine Sultan Abdülhamid Han İngiltere Kraliçesi Victoria'ya mektup yazıp yardımda bulunmasını istese de sonuç alamamıştır. Sultan Hamid Han siyaseten İngiltere'ye yanaşmış ve Berlin antlaşması ile durumu toparlamıştır lakin Kıbrıs artık İngiltere'nin üssü haline gelmiştir (Uzunçarşılı&Karal, 1962: 70). (Bozkurt, 2005: 50). (Şaşmaz, 2013: 1).

Sultan Abdülhamid Han, Büyükelçi ile bunu onaylatmak için bir araya geldiğinde yeni bir şartının olduğunu belirtmiş bu durum Layard'ı şaşırtsa da Sultan Hamid'in kararlı duruşu sonucunda Kraliçeden yazılı güvence istemesi ve Kraliçenin kabulü ile sonuçlanmıştır. Bunun üzerine Abdülhamid Han metnin sol üst köşesine el yazısıyla Hukuki Şahaneme asla hanel gelmemek şartıyla muhanede nameyi tasdik ederim şeklinde yazıp imzasını atmıştır. Bunun üzerine Büyükelçi Layard bu antlaşmanın sonucunda Padişahın haklarına kesinlikle hanel getirilmeyeceğini Kraliçe adına resmen beyan etmiştir. Bunların sonucunda 1878 Berlin kongresi ile Ruslara karşı 245 milyon tazminat borcumuz düşürülmüştür. Aynı zamanda Makedonya ve Arnavutluk'taki topraklarımıza Doğu Rumeli diye bir geçit açılmıştır. İngilizler Kıbrıs'ı üs olarak kullanmışlardır. Sonrasında olan olaya baktığımızda Layard'ın Kraliçe adına beyan ettiği hukuki Şahane yani padişahın Kıbrıs üzerindeki haklarını Ruslar 1918 yılında Brst-Litovsk Antlaşmasıyla buraları boşalttığı halde İngiltere'de hukuki bir metni yok sayarak Kıbrıs'a el koymuştur. Sultan Abdülhamid bu

manevralarla kurtlarla dansını göstermiş fakat İngiltere zamanla asıl amacını buralara yerleşip gelirlere el koyup Kıbrıs'ı Osmanlı Devleti'ne karşı koz olarak kullanmaya başlayarak göstermiştir (Armağan, 2016). (Örenç, 2017).

3.2.3. Sultan II. Abdülhamid'in Balkanlardaki Politikası

Sultan Abdülhamid Han döneminde Balkanlarda milliyetçi ayrılıklar baş göstermekle beraber Büyük Bulgaristan ideali düşüncesi adı altında çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Osmanlı Devleti'nin 93 Harbi sonrasında balkanlarda gelişmeler boy göstermiştir. Rusya kendine bağlı Bulgaristan ve diğer devletçikler aracılığıyla sıcak denizlere inme hayalini gerçekleştirmeye çalışacaktır. Balkanlarda ki kışkırtmaların Avrupalı devletler tarafından yapıldığını ve asıl hedefin Osmanlı olduğunu bilen Sultan Abdülhamid Osmanlı ile olan sorunlarından çok kendi sorunlarını körükleyerek bu konuda da denge siyaseti izleyerek muvaffak olmuştur. Sultan Abdülhamid sonrası Balkan Savaş'ının çıkışı da tesadüf değildir. Sultan Abdülhamid'in Balkanlarda ki politikasının işlediğini işaret etmiştir (Çabuk, 2010: 117).

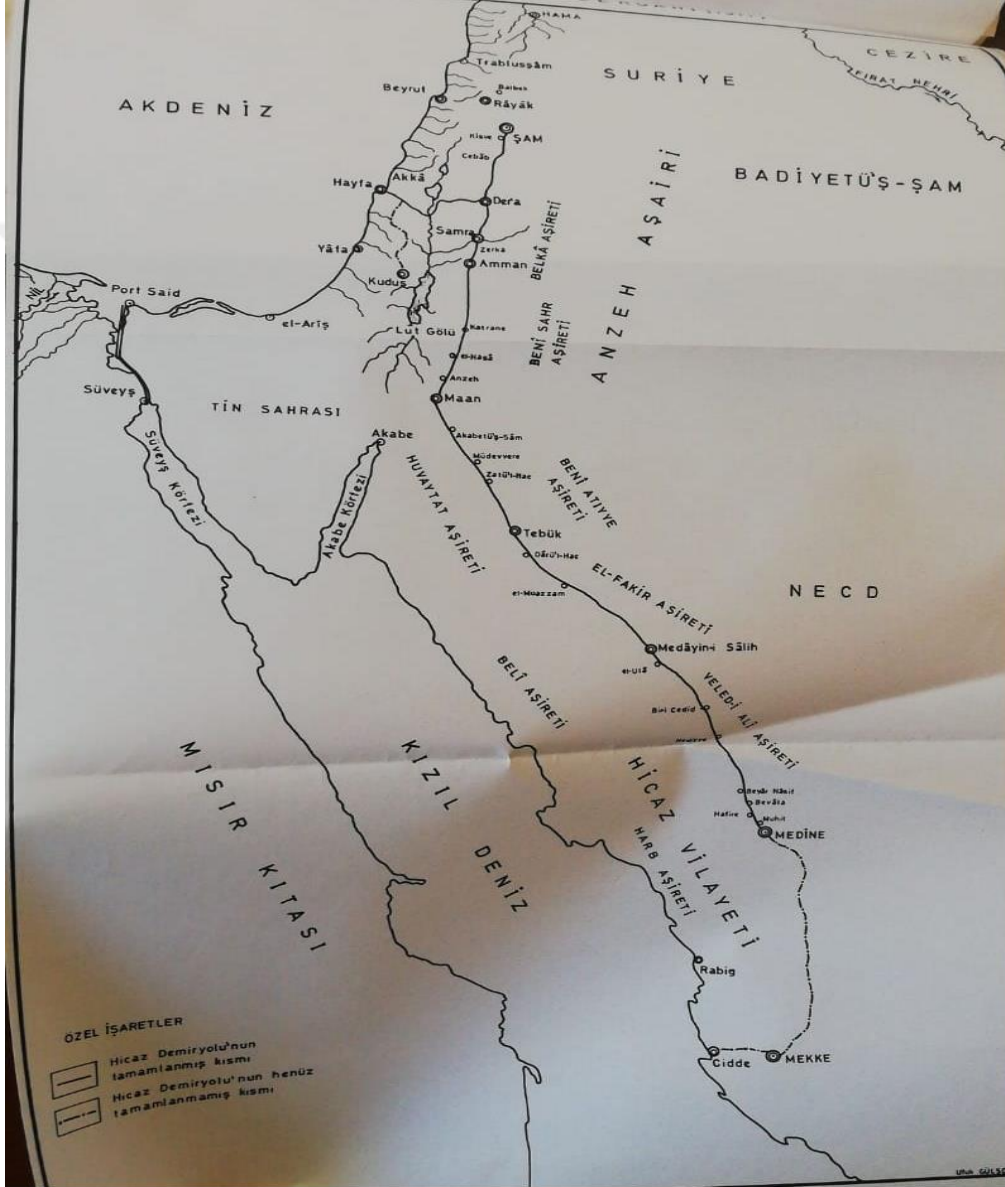
Balkanlarda bazı krizler çıkmıştır. 1875 yılından itibaren Bosna'da Hristiyan isyancıların Müslüman köylüyü katledilmesi bu olaya misilleme yapılmıştır. 1876 tarihinde Bulgaristan'da Filibe (Plovdiv) ve Pazarcık yakınlarında buna benzer olaylar cereyan etmiştir (Karpaz, 2018: 1491).

.Misillemelere karşı Batı medyasında Hristiyan katili Türkler olarak Balkanlarda katliam yapıyorlar şeklinde lanse edilerek olayları körükleyeme çalışmıştır. II. Abdülhamid bildiği bir şey var ki, Sırplarla Bulgarlar birbirilerini sevmezler, Bulgarlar, Romenlerden nefret ederlermiş. Ayrıca Romenler, Yunanlılar ve Bulgarlar kendi aralarında birbirlerine ölesiye düşmandılar. Kiliselerinin birbirinden ayrılmasıyla aralarındaki ihtilaf daha da büyümüştür. Yapılması gereken onların aralarındaki bu ihtilafın devam etmesini sağlamaktır. Böyle olduğu sürece Osmanlı Devleti için bir tehdit oluşturamazlardı. II. Abdülhamid'in bu politikası genel anlamda başarılı olmuş ve Balkan ülkeleri aralarındaki rekabeti bir türlü sona erdirememişlerdi (Engin, 2007: 27).

Rusya konusunda Abdülhamid Han Osmanlı - Rus savaşından sonra imza edilen Ayastefanos ve Berlin antlaşmaları sonucunda Bulgaristan ve Yunanistan' a

toprak açısından fazlaca ödün verildiği ve buda bazen emrivakilerle Abdülhamid'i zor durumda bırakmıştır. Bunların sonucunda 1897 tarihinde Yunanistan ile savaş çıkmıştır. Abdülhamid olayları bürokrasi yoluyla halletme yönünde hareket ederken bu durum Yunanistan karşısında taviz verilemeyen bir tutum haline dönüşmüştür. Nitekim uyguladığı siyasi denge ile Balkanları da idare etmiştir (Sözen, 2018: 1-10).

3.2.4. Sultan Abdülhamid Han'ın Hicaz Demiryolu Projesi

Resim 4: Hicaz Demiryolu Güzergahı Haritası (1991 yılı verilerine göre). (Gülsoy, 1994).

Sultan II. Abdülhamid Han'ın eski rüyam olarak da belirttiği bir projesidir. Bu proje görünüş itibari ile bir demiryolu projesi olsa da bir siyasi manevradır. Bu

projenin temelini bakarsak askeri, stratejik, siyasi, dini ve ekonomi temellidir. Öncelikle dini yönden bakacak olursak bu projenin amacını kamuoyuna haccın kolaylaştırılması olarak adlandırılmıştır. Nitekim kutsal topraklara Şam kafilesi Medine'ye yaklaşık 40 günde, Mekke'ye ise yaklaşık 50 günde gidilmekte bu yol deniz yolu ile 12 günde kat edilmekteydi. Bu uzun yolculuk bulaşıcı hastalıklar, su sıkıntısı, bazen bedevi saldırıları gibi sıkıntıları beraberinde getirmekteydi. Bu demir yolu projesi ile hem yol kısalacak hem de bu gibi sıkıntılar aşılarak kutsal topraklara gidilip ibadetler yerine getirilmiş olacaktı. Aynı zamanda bu yolun uzun olması ekonomik zahmeti de azaltmış olacaktı. Ekonomik olarak yine bu yerlerde ticari hamleler yapılacaktır. Bunun örneklerinden biri proje aşamasında Süveyş Kanalı'ndan icra edilen askeri sevkiyatın Hicaz demiryoluna kaydırılması gibi. Askeri ve siyasi olarak ele alacak olursak askeri sevkiyatların hızlı bir şekilde oluşu ekonomik olarak katkının yanında olası İngiliz ve Fransız saldırılarına karşı tedbir amaçlı olup caydırıcı rol oynayacaktı. İslam halifesi olan Abdülhamid'in dini gücünü güçlendirecek olan bu proje siyasi yönüyle bölgede güçlü bir güç haline bürünecektir (Gülsoy, 1994: 41-52). (Akpınar, 2017: 169). (Özen, 2018: 75).

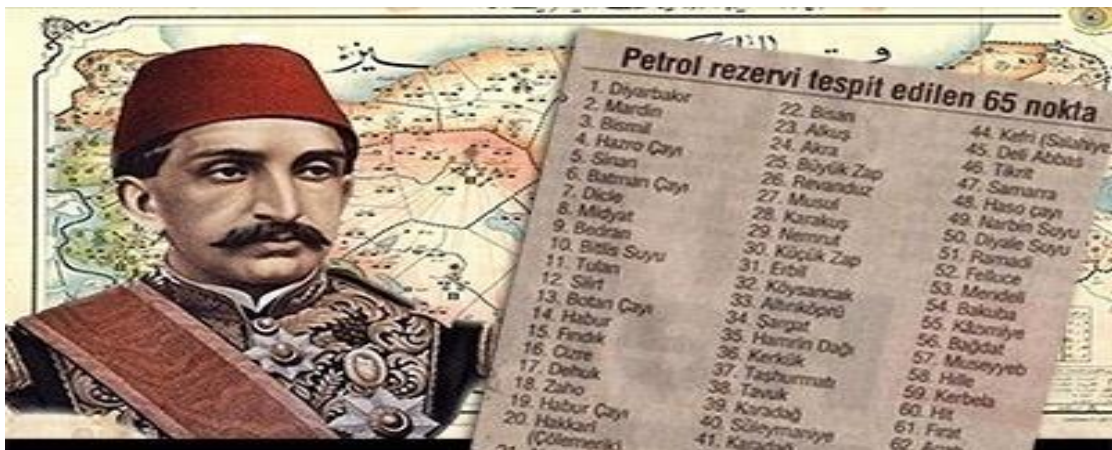
Bu projenin yapımı önemli olduğu kadar yapımı bir o kadar zor idi. Temel sebebi ise Osmanlı Devleti'nin ekonomik olarak bunalımda olmasıdır. Osmanlı Devleti'nin maddi açıdan zor olduğu dönemde bu proje Abdülhamid Han tarafından onaylanmış ve Hicaz demir yolunun yapımına 1900 tarihinde Şam'da başlamıştır. Başında ise Alman mühendis Meissner yer almıştır. Diğer demir yolunun yapımında mühendislerin arasında Türk oranı fazla olduğunu dile getirelim. İşçilere baktığımızda Türklerden ve bölgede bulunan halktan oluşmuştur. Projenin maliyeti 4 milyon liraya bulacağı düşünülmüş dile getirdiğimiz gibi Osmanlı'nın mali gücü bunu karşılayacak kadar değildir. Osmanlı kredi çekmeye karar vermiş lakin 4 Milyon gibi bir meblağı onaylamamışlardır. Tartışmalar doğrultusundan bu paranın büyüklüğünden değil tamamen demir yolunun yapımı Osmanlı Devleti'nin elini güçlendireceğindedir. Bunun sonucunda II. Abdülhamid'in döneminde büyük bir ekonomik seferberlik başlatılmıştır. Burada Panislamizmin ne denli isabet olduğunu görüyoruz. Parayı toplamak için memur maaşları kesintiye uğramış bazı resmi belgeler demir yoluna katkı amaçla satılmıştır. Bunun yanında kartpostallar, pullar ve kurban derileri satışından elde edilen kazanç da demir yolunun yapımı için harcanmıştır. 4 milyon gibi rakam devlet bütçesinin 5/1 kadardır. Sultan Abdülhamid Han atılan bu adımlar

yetmeyince proje için ilk bağışı şahsi malvarlığından yaparak büyük bir kampanya başlatmıştır. İslam dünyasınca yapılan bu yardımların tek elde toplanması için, “Hicaz Şimendifer Hattı İanesi” fonu oluşturmuştur. Kampanya sadece Osmanlı Devleti’nde değil tüm İslam dünyasında ön plana çıkmış ve çok büyük bağışlar yapılmıştır. Nihayetinde demir yolu Müslümanların paraları yapılmıştır (Gülsoy, 1994: 41-52). (Akpınar, 2017: 169). (Özen, 2018: 75).

Dünyanın farklı yerlerinden en büyük mertebeden en düşük mertebeye kadar oluşan kişilerden yardımlar gelmiştir. Afganistan Sultanı Amir Han en büyük yardımı yapan şahıs olmuştur. Burada dikkat çeken bir durum Padişah Osmanlı tebaasında bulunan gayrimüslimlerin bağışlarını kabul etmişken, Yahudilerin bağışlarını kabul etmemiş sebep olarak ise Padişah’ın Yahudilerin samimiyetine ve insani duygularına inanmadığı için kabul etmediği söylenmiştir. Bu durumdan rahatsız olan İngiltere Osmanlı devletinin başlattığı yardım kampanyasını engellemek için türlü oyunlara girişmişlerdir. Bu baltalama hareketlerini Rüştü Paşa şöyle anlatır;

Bu hat başladığı zaman İngilizler bizde, bu hattı inşa edebilecek kabiliyeti göremeyerek, Hindistan’da ve Mısır’da yayınlanan gazeteleriyle Türklerin yardım bahanesiyle Müslümanları soymak için yeni bir tertipte bulduklarını, Türklerde bu iktidarın olmadığını ve beyhude yere aldanıp para vermemelerini ilândan çekinmemişlerdir. (Rüştü Paşa, 1910:134).

3.2.5. Sultan Abdülhamid Han’ın Petrolleri

Resim 5: Abdülhamid Dönemi Petrol Rezervi Belirlenmiş Bölgeler (Asarbay, 2014).

II. Abdülhamid zamanında petrolerin önemi iyiden iyi ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede İngiltere Basra körfezine egemen olmak için harekete

geçmiştir. Hem bölgede bulunan Arap şeyhleri ile irtibata geçmişler hem de asker güc kullanmışlardır. Abdülhamid Han buna karşı denge politikasını uygulayarak Almanları devreye sokmuş ve rekabet oluşturmuştur. Abdülhamid'in ileri görüşlülüğü ile petrol bölgelerinin birtakım savaşlar sonucunda kaybedilebileceğini düşünmüş bundan dolayı bu bölgeleri hazineyi hassanın malı yani kendi şahsi malı yapmıştır. 1920li ve 1930lu yıllarda böylede olmuştur. Haneden üyeleri bunun mücadelesini vermiştir. Bu konu araştırılması ve üzerinde durulması gereken konu İttihatçılar Abdülhamid sonrasında buraları devletleştirmiş Vahdettin ise yeniden hazine hassa malı yapmıştır. 1930lu yıllarda Cumhuriyet Hükümeti Abdülhamid varisleriyle hareket ettiği bilgisine ulaşıyoruz (Değirmenci, 2006).

Bu dönemde Musul sorununun temeli batılı devletlerinin Ortadoğu sorunu olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda Osmanlı topraklarının gizli antlaşmalarla paylaşmasına dayamıştır. Bu çerçevede Mezopotamya özellikle de Musul'un Avrupalı araştırmacılara tarafından raporlandığı ve bu doğrultuda bazı devletler petrol arama ve işletme için imtiyaz sağamaya çalışmışlardır (Öke, 1987: 12).

II. Abdülhamid Han zamanında Bağdat'ta petrol rezervleri bulunmuştur. En zengin petrol yatağı olarakda Mendeli işaret edilmiştir. Hazineyi Hassaya ait olan bu topraklara Sultan Abdülhamid tarafından bölgeye yabancı mühendisler gönderilmiştir. Fransız Maden Mühendisi Jakraz, Alman Mühendis Graskopf bazı araştırmalarda bulunmuşlardır. Bu araştırmalar profesyonel bilgiler içermekteydi ve sonuç Abdülhamid'i memnun etmiştir (Terzi, 2014: 160-175).

Abdülhamid Han Alman şirketi olan Anadolu Demiryolları şirketine Musul ve Bağdat'ta petrol konusunda araştırmalar yapmalarına izin vermiştir. Bağdat'ta yer alan demiryolu projesi demiryolu projesi dışında bir hal almış ve petrol mücadelesine dönüşmüştür. Bağdat projesi güzergâhı İngiltere'nin, Mısır ve Basra körfezindeki Fransa'nın, Suriye'deki siyasi ve ekonomi amaçlarını zedeleyecek şekilde olmuştur. Rusya özellikle Doğu Anadolu'daki hedeflerine ulaşmada Bağdat demiryolunu engel olarak görmüştür (Ortaylı, 1981: 94).

II. Abdülhamid Han dönemi siyasi, iktisadi ve mali krizlerle geçmiştir. Petrol konusu da bu krizlerden birisi olmuştur. Ortadoğu'da ki petrolün Hazine-i Hassa mülkiyetine geçmesi eleştirilerin konusu olmuştur. Bu toprakların şahsi mülke geçmesi gelir arttırma çabası düşünenlere ne yazık. Bu bir gelir arttırma çabası değil

tamamen milletin ve devletin bekası için yapılmıştır. Sultan II. Abdülhamid Han bazı devletlerin politikaları ile yakından ilgilenmiş, bu topraklarda aşiret mücadeleleri ve topraklarında bulunan değerli madenleri yüzünden parçalanacağı kanısına varmıştır. Bu sebepten bu bölgede petrol keşfetmek isteyen devletlerin önünü kesmek için bunları tek bir şirket adı altında toplamıştır. Aynı zamanda petrol işletmesi için imtiyaz verilenler genelde kendi menfaatleri çerçevesinde araştırma yapmışlardır. Bölgede yabancı devletler çeşitli araştırma yaparak elde ettikleri imtiyazları uzatarak denetimi elinde tutmak istemişlerdir. İşte II. Abdülhamid'in toprakları şahsi malvarlığına geçirmesinin nedenin ne denli doğru olduğu buraya bakarak anlaşılmıştır (Karataşer, 2017: 383:390).

Ortadoğu'nun en zengin petrol bölgeleri Osmanlı İmparatorluğunun elinde bulunuyordu. Petrol için İngilizler, Almanlar, Fransızlar, Amerikalıların ve Çarlık Rusya'nın müdahaleleri olmuştur. Bu müdahaleler büyük bir mücadeleye sahne olmuş ve petrol endüstrisi tarihinin en zorlu ve en uzun siyasi, diplomatik, mali ve daha sonraları da askeri mücadelelere dönüşmüştür. Bu devletlerin asıl amacı Osmanlı'nın parçalanması ve pay alınması üzerine kurulmuştur. Bu mücadelelerde en karlı çıkan devlet sonunda Büyük Britanya olmuştur (Sami, Çev. Demirci, 2007: 1).

3.2.6. Sultan II. Abdülhamid'in İngiliz Siyaseti

19.yy sonlarına gelindiğinde İngiltere'de meydana gelen seçimler sonucunda Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü destekleyen Muhafazakar partinin aksine Osmanlı'nın parçalanmasını isteyen Gladstone'un liderliğinde ki Liberal parti başa gelmiştir. Gladstone Ermenileri bize karşı kışkırtmıştır. Aynı zamanda Gladstone eline Kuran-ı Kerim'i alarak kabinedekilere göstermiş ve eğer bu kitabı Türklerin elinden alamazsak onları asla yenemeyiz demiştir (Hasliph, Çev. Kuruoğlu, 1964: 101).

Başka bir olayı E. M. Earle şöyle anlatmıştır:

Önce Mısır'ı İngiliz kapitalistleri borç vererek aşırı bir malî yük altına sokmuşlardı. Sonra İngiliz işadamları ve kapitalistler, borçlarının meydana getirdiği korku ve eziklikten istifade ederek bir sürü imtiyaz koparıp, ülkeye yerleşmeye başlamışlardı. Sonunda öyle bir gün gelmişti ki, Mısır maliyesi İngiliz ve Fransızların sözünden çıkmaz olmuş, Avrupalı diplomatların verdiği akıl, Hidiv'in emirlerinden daha geçerli hale gelmiştir. Ayrıca el altından, askerî fetih ve işgale mazeret teşkil

edecek, karışıklık, ayaklanma ihtimalleri bulunduruluyordu (Earle, Çev. Yargıcı, 1972: 224).

İngilizlere Osmanlı tarafından Mısır'ı boşatması için verdiği notaları diplomatik oyunlarla savuşturmuştur. Fakat Abdülhamid Han yaptığı siyasi manevralarla İngilizlerin hem Mısır'da Hem diğer sömürgeler de nefes almasına izin vermemiştir. Bu çerçevede Mısır'da ve Sudan'da propaganda yaptırmak için büyük paralar harcamıştır. Ayrıca zamanda Sina Yarımadası'nda ve İran Körfezi'nde bulunan Osmanlı Garnizonlarını takviye ekip göndermiştir. Abdülhamid'in bu kişiliğine karşı Batılılar Halife'ye İslam âleminin Papası gözüyle bakmış ve ondan çekinmişlerdir (Haslıph, Çev. Kuruoğlu, 1964: 101). (Sherril, Çev. Ilgaz, 1985).

Sultan II. Abdülhamid Han, Halifelik müessesesinden nasıl istifade ettiğini kendi ifadeleriyle şöyle anlatmıştır:

İngilizler Asya'da yüz elli milyon Müslüman'ı idareleri altında tutuyorlardı. Bu Müslümanlar üzerinde hilafetin büyük nüfuzu vardı. Bunları bildiğim için, İngilizleri kuşkulandırmadan, her ihtimale karşı seyyidler, şeyhler, dervişler gönderip Asya'daki Müslümanları hilafete manen bağlamaya hususi itina gösteriyordum. Buharalı Şeyh Süleyman Efendi'nin Rusya'daki Müslümanlar arasında yaptığı hizmetleri bilhassa şükranla yad ederim. Bunun İngilizlerle münasebetlerimizde çok faydasını gördüm. Hindistan'daki umumi valileri, oradaki Müslümanların Osmanlı Devletiyle yakından ilgilendiklerini gördükçe, hükümetlerine, Osmanlılarla iyi geçinmelerini yazıyorlar ve böylece bizim işlerimiz bir nebze kolaylaşmış oluyordu (Bozdağ, 1985: 74).

Abdülhamid'in bu politikasını etkisiz hale getirmeye çalışan İngilizler çeşitli oyunlara başvurmuştur. Bu çerçevede İslam dünyası için yeni bir Halife seçirme yoluna gitmişlerdir. Bu maksatla dini görünümlü ajanlarla halife söylentilerini yaymaya çalışmışlardır. İngilizlerin bu sinsi faaliyetlerini sezen Sultan, Arap vilayetlerine özel statüler vermiş, Arap liderlerini taltif etmiştir. Bu topraklara yönelik yaptığı en mühim faaliyet ise hiç şüphesiz Hicaz Demiryolları Projesi olmuştur. Yine daha önce bölümlerde değindiğim gibi başlatılan kampanyaya engel olmaya çalışmışlar ama başarılı olamamışlardır. Bağdat demiryolu inşaatının Almanya verilmesi ise, başta İngiltere olmak üzere Rusya ve Fransa'yı da çok tedirgin etmiştir. Çünkü bu hattın stratejik bir

ehemmiyeti vardı ve bu antlaşmayla Almanlar inşaat yolunda ticari haklar da elde etmişler (Uğurluel, 2018: 111). (Sönmezoğlu, 1994).

Türkiye’de donanmayı ıslahla görevli İngiliz Amiral Sir Henry F. Woods’un hatıralarından bir alıntı:

“Abdülhamid olmasaydı, ne bu satırların yazıldığı şu anda bu kadar geniş ve bağımsız bir Osmanlı Devleti, ne de ileride tarihçiler ve diğer devletler tarafından tanınacağına şüphe etmediğim Ankara Hükümeti bulunacaktı” (Woods, Çev. Çoker, 1976: 116).

3.2.7. Sultan II. Abdülhamid Han’ın Yahudi Politikası

Milliyetçilik akımının güçlenmesi ile Yahudiler Avrupa ve Rusya’dan dışlanması sonucunda ortaya yeni bir mesele olan Yahudi meselesi çıkmıştır. Bunun olaylar Yahudilerin kendilerine vaat edilmiş topraklar olarak gördüğü Filistin’e gözünü çevirmesine zemin hazırlamıştır. Bu durumun sonucu olarak 19.yy sonlarında ideolojik ve dini olarak Siyonizm düşüncesi ortaya çıkmıştır. Yahudilerin Siyonizm düşüncesinin temel amacı Filistin topraklarında bulunan Sion Tepesi olarak kabul ettikleri yerleri kutsal kabul edip oralara yerleşerek devlet kurma düşüncesidir. Sultan Abdülhamid Yahudilere kapılarını kapatmamış dağınık olarak yerleşmelerini sağlamıştır. Yahudilerin gözü ise Filistin topraklarında olduğu için Sultan Abdülhamid’e mektuplar yazılıp elçiler göndermişlerdir. II. Abdülhamid, Yahudilerin Filistin’e göçüne kesinlikle karşı olmuştur. Sultan II. Abdülhamid’e göre Yahudilerin göç etmesi sonucunda Filistin’deki dini denge bozulacak ve bu durumdan Müslümanlar fazlaca olumsuz etkilenecekti. Buna rağmen Anadolu’dan Filistin’e gizliden gizliye göçler olmuş bunu öğrenen Sultan II. Abdülhamid Han bu göçlerin engellenmesini kesinlikle emretmiştir. Kudüs ve civarı olarak diyeceğimiz bölgede ziyaret olacak lakin ev inşa edilmeyecek ve yerleşim olmayacaktı. Lakin misyonerler İngilizlerin desteği ile sayısızca aile yerleştirmiştir (Akpınar, 2017: 161).

Bu yasaklara rağmen Rusya’dan ve Yunanistan’dan Filistin’e Yahudi göçleri olmuştur. Bu durum çok sayıda imzanın bulunduğu bir dilekçeyle 1891 tarihinde Padişah bildirilmiştir. Bu şikayet çok sayıda Yahudi’nin gelip araziler alıp köyler kurduğu doğrultusunda olmuştur. II. Abdülhamid, 2 Temmuz 1891 tarihinde konuyu ele almıştır. Sultan II. Abdülhamid Yahudilerin Avrupa’dan kovulma sebebini biliyor ve bunların Filistin’e yerleşmeleri sonucunda fakru zarurete sokulacağını ve bu

sebeple Yahudilerin, Amerika'ya gitmeleri teşvik edilmesi gerektiği düşünülmüştür. 1891 yılının sonlarında bu şikâyetler artmıştır. Beyrut'tan gelen yazıda yerleşmekte olan Yahudiler konusunda ne yapılacağını yazılmaktadır. II. Abdülhamid yerli halka zarar vereceği konusuna değinmiştir. Filistin'e yerleşen Yahudilerin ileride Musevi Hükümeti kurmaları ihtimalini de Sultan Abdülhamid Han düşünmüş ve bu kendisine göre kabul edilemez bir durum olarak görülmüştür (Engin, 2010: 37).

Osmanlı Devleti'nde Yahudiler rahat bir şekilde yaşamışlardır. Bu durum herhangi bir sıkıntı çıkarmamış bunun temel nedeni Yahudilerin çoğunluk oluşturamadıklarıdır. 93 Harbi sonrasına kadar böylece devam etmiştir. 93 Harbi sonrası yabancı uyruklu Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmek istemesi ile bu durum değişmiştir. Burada değinilmesi gereken bir konu da 93 Harbi sonrası Müslümanlara birlikte Edirne ve İstanbul'a binlerce Yahudi'ye de yardımda bulunulmuştur. Romanya ve Rusya'da kendilerine hayat hakkı tanınmayan yüzlerce Yahudi İstanbul'a gelmiştir (BOA, 1879).

19. yy sonlarında Filistin'in bir İsrail devletine dönüşmesinin önünde en büyük engel Sultan II. Abdülhamid Han olmuştur. Siyonizm'in uluslar arası siyasette öne çıkmasında sonra Yahudiler açıkça Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid'i ikna etmeye çalışmışlardır. Bunlara rağmen Sultan Abdülhamid böyle bir şeyi kabul etmemiş ve mücadele vermiştir. 1901 yılında padişah ile görüşen Theodore Herzl, Yahudi cemaatinin ve Siyonizm'in liderlerindedir. Amacı Yahudilere vaat edilmiş topraklardan parça verilmesi ve Yahudi devletinin kuruluşudur. Sultan II. Abdülhamid ile görüşmesinde bunu dile getirmeye çalışmış lakin cesaret edememiştir. Hatta Sultan Abdülhamid kendisine Osmanlı borçları konusunda Avrupa devletleri ile görüşerek, Babıali'ye yardımcı olabileceğini ifade etmesi üzerine kabul etmiştir. Sultan Abdülhamid'in üstün zekâsı bu görüşmedeki amacını ortaya koymuştur. Daha öncede Sultan ile görüşmek isteyen Herzl'in aslında bu görüşmedeki amacını bildiğini lakin Duyun-ı Umumiye ile olan temaslarda işe yaracağını düşünerek görüştüğü ortaya konulmuştur (Engin, 2010: 104).

II. Abdülhamid Han bu görüşmeden sonra Theodore Herzl ile yüz yüze görüşmemiştir. Saraydakiler tarafından görüşmeler sağlanmıştır. Herzl, Filistin'den toprak koparmak için Osmanlı Devleti için alacaklı devletleri ile görüşmüştür. Herzl'in Düyun-ı Umumiye ile olan görüşmeleri olumlu sonuçlanmıştır. 1903 yılında

anlaşma sağlanmıştır. Anlaşmaya göre o tarihte 75 milyonluk borcu, 32 milyona düşürülmüştür. Buradan da görüldüğü gibi Sultan II. Abdülhamid'in bu siyaseti borçlarda etkili olmuş ve olumlu sonuç vermiştir. Sultan Abdülhamid'in izlediği Yahudi politikası 1908 tarihinde II. Meşrutiyetin ilandan sonra esnemiştir. Bu dönemde Yahudi göçüne engel olunamamıştır ve I. Dünya Savaşı sonunda bu topraklar İngilizlerin eline geçmiştir. 1948 İsrail diye bir topluluk oluşmuştur (Akpınar, 2017: 167).

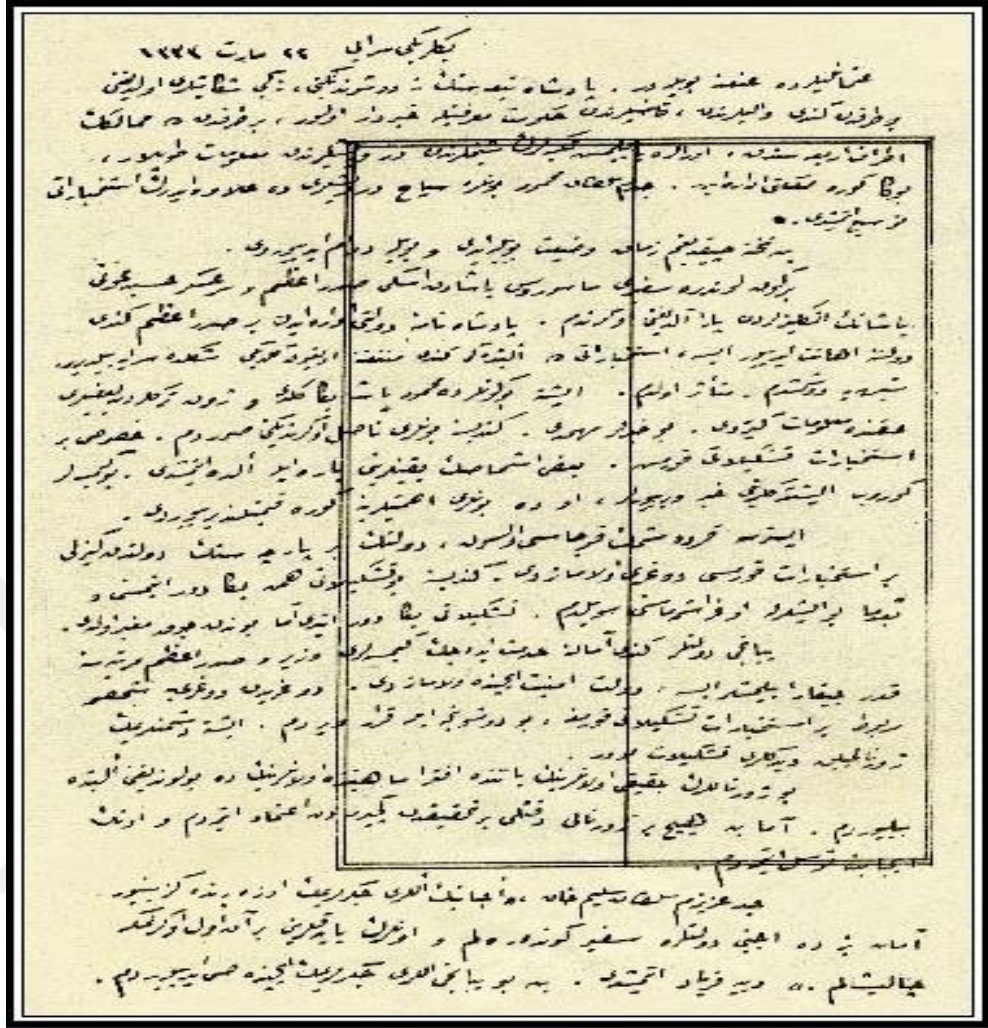
3.3. SULTAN ABDÜLHAMİD HAN ZAMANI İSTİHBARATI POLİTİKALAR

3.3.1. II. Abdülhamid ve Yıldız İstihbarat Teşkilatı (1880-1908)

Tarih boyunca devletlerin kendini yaşatabilmesinin göstergelerinden biri istihbarat olmuştur. Osmanlı Devleti de her devlet gibi kuruluşundan beri istihbarat faaliyetlerinden yararlanmışır. Bu çerçevede Sultan II. Abdülhamid zamanında meydana gelen iç ve dış olaylar, Abdülhamid Han'ı Yıldız İstihbaratını oluşturmaya yöneltmiştir. Abdülhamid hatıralarında doğrudan doğruya şahsıma bağlı bir İstihbarat Teşkilatı kurduğum demiştir. II. Abdülhamid teşkilattan tahtına yönelik komploları ortaya çıkarmasını istemiştir. Sultan II. Abdülhamid yürüttüğü operasyonlar sadece içeride değil Avrupa'nın birçok yerinde olmuştur. II. Abdülhamid'in 33 yıllık yönetimine, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Makedonya'da başlattığı hareket sonunda 23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyetin ilanı ile son verilmiştir. Bunun sonucunda Meclisi Vükela 29 Temmuz 1908 tarihli kararnamesi ile Yıldız İstihbarat Teşkilatının faaliyetlerine son vermiştir. II. Abdülhamid Han'ın tahtan indirilmesinden sonra saraydan alınan yüz binlerce rapor yakılmışır (MİT, 2018). (Mehmed Neşet Efendi, Yay.Haz, Gündoğdu, 2008: XI).

Sultan II. Abdülhamid Han, çevresindeki ve dünyadaki olayları analiz etmiş ve bir istihbarat teşkilatının gerekliliği kanısına varmıştır. Bu sebeple 1880 yılında Yıldız İstihbarat Teşkilatını Kurmuştur. Teşkilatın kurulma sebebini şu şekilde açıklamıştır:

Yabancı devletler kendi emellerine hizmet edecek kimseleri vezir ve sadrazam mertebesine kadar çıkarabilmişlerse, devlet emniyet içinde olmazdı. Doğrudan doğruya şahsıma bağlı bir İstihbarat Teşkilatı kurmaya, bu düşünce ile karar verdim. İşte düşmanlarımın jurnalcilik dedikleri teşkilat budur (Bahar, 2017: 119). (İlter,2002)

Resim 6: Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız Teşkilatını hangi nedenlerden kurduğunu ve nasıl kurduğunu belirten ifadeleri bulunmaktadır (MİT, 2018). (İlter, 2002).

Bu jurnallerin hakiki olanlarının yanında iftira mahiyetinde olanlarının da bulunduğunu elbette biliyorum. Ama ben hiçbir jurnale, titiz bir tahkikten geçirmeden inanmadım ve onun icabına el sürmedim. Evet, jurnal sistemini ben kurdum, ben idare ettim. Fakat vatandaşı değil, hazineden maaş aldıkları, Osmanlı nimeti ile gırtlaklarına kadar dolu oldukları halde, Devletime ihanet edenleri tanımak, takip etmek için... ! Sultan II. Abdülhamid, gerek kendi adına, gerekse devlet adına istihbaratı çok rasyonel bir biçimde kullanma becerisini gösterebilmiştir. Eğer Sultan, bu muazzam istihbarat ağını kurmamış olsaydı ne kendisi 33 yıl tahtta kalabilirdi, ne de devletin ömrünü bunca sene uzatabilirdi. Nitekim kendi ifadesiyle bu gerçeği şöyle dile getirir: "Geniş bir haber alma teşkilatı kurmamış olsaydım, etrafımı saran tehlikelere karşı

kendimi korumam kabil olmazdı. Diğer hükümdarlar da mesela Çarlar da aynı şekilde hareket etmiyorlar mı?” Muazzam bir sistem diyoruz çünkü II. Abdülhamid bu teşkilatın içinde, kendisine suikast yapan uluslararası terörist Jorris'ten tutun da, İngilizlerin Madrid büyükelçisine kadar, pek çok insanı kullanabilmiştir. Çoğu tarihçi, II. Abdülhamid'in istihbarat gücünün, hafiyelik ve jurnalcilik açısından bugünkü bazı istihbarat teşkilatlarından iyi olduğu düşüncesinde birleşirler. II. Abdülhamid'in Devlet bünyesinde kurduğu ve merkezi sisteme bağlı olarak çalışan bu gizli polis istihbarat örgütü, aynı zamanda dünyada da bir ilkti. İşte bu sayede ülkede nice olumsuzlukları, derhal aldığı tedbirlerle önleyebilmiştir. Aslında kendisini tahttan indirecek olan Hareket ordusunun İstanbul'a gelişini de biliyordu. Çok rahat engellerdi. Ancak bu tavrı, kan dökmek ve kadere razı olmak şeklinde tarihe geçmiştir (Turan, 2017).

II. Abdülhamid tarafından kurulan bu teşkilat hem İmparatorluğun içinde hem de Paris, Londra, Brüksel, Cenevre, Kahire gibi birçok ülkede organize bir şekilde faaliyetlerde bulunmuştur. Devletin karşısında boy göstermekte olan kişi ve kurumlar takip edilmişken, içerisinde bulunan faaliyetler jurnallenmiştir. Bu hafiyelerin bir kısmı Avrupa ülkelerinde önemleri görevlere gelmiş bir kısmı da farklı kılıklarda Osmanlı topraklarında birçok zorlu görevi yerine getirmiştir. (Armağan, 2018). (İlter,2002).

Yerine getirilen görevlerden sonra tutulan jurnaller saraya gönderilmiş ve Sultan II. Abdülhamid tarafından okunmuştur. Saraya gelen jurnaller aylık olarak 3.000'i bulmuştur. Bu jurnallerin hepsinin okunduğunu düşündüğümüzde baya yorucu bir iş olduğu görülmektedir. Bu jurnaller Abdülhamid Han tarafından incelenip okunduğuna dair imza edilerek tahkik edilmesi için mabeyne gönderiliyormuş. Sultan Abdülhamid okuduğu jurnaller doğrultusunda yeni politikalar çizmiştir. Aynı zamanda tahkik edilmesi için gönderdiği jurnallerin takibini de yapmıştır (Özen, 2018: 52).

Başını İttihat ve Terakkicilerin çektiği muhalif grup, Yıldız Teşkilatı'nın topluma nefes aldırmadığını zararlı olduğunu söylemişlerdir. Lakin Abdülhamid Han bunun izahını yapmıştır. Eğer teşkilat kurulmasaydı İngiliz, Fransız hatta Rus ajanlarının eline bırakılan bir durum ortaya çıkacaktı ve Osmanlı toprakları erken parçalanacaktı. Teşkilatın zararlı olmasının tam aksine büyük faydalar göstermiştir.

Sultan Abdülhamid ve İmparatorluk aleyhine girişilen açık ve gizli faaliyetler o kadar fazladır ki sağlam bir teşkilat ortaya çıkmaması sonucunda kendisinin ve özellikle devletin ayakta kalması mümkün olmayacaktı. İşte bu amaçla kurduğu teşkilat sonucunda düşman faaliyetlerini anlık takip etmiş ve bunlara karşı önlemler almıştır. Bu sayede devlet ayakta kalmıştır. Amcası Sultan Abdülaziz Han'ın kolay bir tertiple vefat etmesi böyle bir teşkilatın daha önceden oluşmamasından kaynaklanmıştır. Sultan Abdülhamid Han, amcasının başına gelenlerden ders almış ve aynı zamanda V. Murad'ı tahta çıkarmak isteyenlerin devleti yıkma teşebbüsü olduğunu tahmin etmiştir (Çolak, 2018). (Tezçakar, 2011: 90).

Teşkilatın başından beri faaliyet alanının geliştirmiştir. Son zamanlarda kötü niyetli kişiler tarafından jurnal verme olayı suistimal edilmiş bunun sonucunda ise ittihatçılar bunu kendi lehlerine çevirerek propaganda yapmaya başlamıştır. Sultan Abdülhamid bu tür olayların önüne geçmek için eline geçen jurnalleri titizlikle ve şahsiyete göre okusa da bunun önüne tam anlamıyla geçememiştir. Bu olay abartılmış herkes birbirini jurnallemeye başlamıştır. Mesela birine kızan veya bir durumdan dolayı intikam hırsına bürünen kişiler diğerine aslı astarı olmayan iftiralar atarak bir jurnal yazarak bunu saraya göndermiştir. Bu olaylar üzerine herkes birbirinden çekinmeye başladığı ve şüphelendiği bir durum olmuştur. Özellikle birbirine düşman olan araları sıkıntı olan kişilerin jurnal yazdığı söylenmektedir. Bu olaylar silsilesi artmış teşkilat azda olsa zarar görmüştür. Abdülhamid bunun önüne geçmek için jurnalleri elinden gelen titizlikle okumuş kişiye göre değerlendirmiş ve bazı jurnalleri açmamıştır. Bu olayların yanında İttihatçılar hem propaganda yapmış hem de kendi adamlarını bu ekibin içine sokarak Abdülhamid'in hafiyesi gibi görünüp kasıtlı bir şekilde yaptıkları ile ahaliyi Abdülhamid'e düşman etmeye çalışmışlardır. Her ne kadar kötü süsü verilmeye çalışılsa da Yıldız İstihbarat Teşkilatı, Sultan II. Abdülhamid'in hem içeride hem de dışarıda gözü kulağı olmuştur. 31 Mart olayını bastırmak için sözde İstanbul'a gelen İttihatçılar, ihtilaldan hemen sonra Yıldız İstihbarat Teşkilatı'nı sonlandırmak için harekete geçilmiştir. Meclisi Vükela'nın 29 Temmuz 1908 tarihli kararnamesi ile Yıldız İstihbarat Teşkilatı kaldırılmıştır. II. Abdülhamid Han'ın tahtan indirilmesinden teşkilatının jurnallerinin bulunduğu odaya girilmiş bu jurnallere el konulmuştur. Birçok jurnal gizlice alıkonulmuş, kargaşadan yararlanıp gizlice bazı jurnaller çalınmıştır. Meclisin ilk başta incelenmesini öngördüğü bu jurnaller Mahmud Şevket Paşa'nın verdiği emirler bu jurnaller Harbiye

Nezaretine gönderilmiş ve burada incelemeye devam edilmiştir. Bu inceleme sırasında bu jurnallerin Abdülhamid'i indirme planları içinde olanlara ve İttihatçılara da işaret ettiği fark edilince olaydan sıyrılmak için yüz binlerce jurnal yakılmıştır (Özen, 2018: 58). (İlter,2002). (MİT, 2019).

Bunlardan yola çıkarak teşkilat zararlı değil aksine çok faydalı olmuştur. Aynı zamanda bir ülkenin istihbarat teşkilatının olması siyasi, iktisadi ve ekonomik açıdan o ülkeye zarar değil fayda sağladığı görülmüştür. Bu teşkilatlarının amacı dışında çalışmaması şartı ile zarar getirdiği düşüncesinde olanlara sadece o ülke ya da o iktidarın zararına çalıştıklarını ve o ülkenin veya iktidarın yıkılması için elinden geleni yaptıkları konusu üzerinde durulması gereken ayrı bir tartışma konusudur.

3.3.2. II. Abdülhamid ve IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) İlişkisi

İrlandalılar ile İngilizler arasındaki sürekli bir mücadele olmuştur. 1840 yılında İrlanda'da baş gösteren kıtlık sonucunda 800 bin kişi hayatını kaybetmiştir. İngilizler bu zayıflık durumundan faydalanırken Osmanlı 1847 tarihinde Abdülmecid tarafından 3 gemi dolusu patates yardımı Kraliçe Victoria'nın tüm engellemelerine rağmen gitmiştir. Dublin Limanı'na yaklaşmasını engelleyen İngilizler gemi yükleri Drogheda Limanı'na boşaltmıştır. Bu olayda da görüldüğü üzere İngilizler gelen yardımları engellemeye çalışmıştır. Bu olay sonrası İrlanda-Osmanlı ilişkileri gelişmiştir. İrlandalı soylular Padişah Abdülmecid'e teşekkür mahiyetinde mektup göndermişlerdir. Aynı zamanda şehrin takımı Drogheda United 1919 tarihinde kurulduğunda amblemini ay yıldız olarak belirlemiştir (Keleş, 2018). (Özen, 2018: 157).

Anlattığımız üzere 1840'lı yıllarda İrlanda'da baş gösteren kıtlık sonrasında İngiliz baskınları artarken Abdülmecid Han, patates dolusu gemilerini İrlanda'ya göndererek yardım etmiştir. Bunun sonucunda iki ülke ilişkileri gelişmiştir. Abdülhamid Han dönemini ele aldığımızda aynı yakınlaşma devam etmekte IRA örgütünün, Sultan II. Abdülhamid Han tarafından kurulduğu söylenmiştir. Bu bir iddiadır. Bu iddianın doğru olma olasılığı büyüktür. İstihbarat-i olarak nam salan Sultan II. Abdülhamid'in İngilizlere karşı İrlanda'yı kullanması ve direniş örgütü kurulmasına öncülük etmiş olabilir. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemli isimlerinden Kuşçubaşı Eşref'in İngilizlerin eline yaralı olarak tutsak olmasında

Lawrence'ye verdiği şu cevap bize IRA örgütü konusunda söylediklerimiz doğrumudur düşüncesini getirmiştir:

“Lawrance, kazandığını sanıyorsun. Fakat henüz hiçbir şey bitmedi. Hükümetinin başına öyle sıkıntılar salacağız ki, 2 asır uğraşsanız bitiremeyeceksiniz” (Özen, 2018: 157).

3.3.3. Teşkilat-ı Mahsusa (Umuru şarkkiye Dairesi)

Sultan II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesi ve akabinde Yıldız İstihbarat Teşkilatı'nın faaliyetlerine son verilmesinden sonra Osmanlı Devleti İstihbaratı faaliyetlerden yoksun kalmıştır. Bu durum bazı zafiyetler göstermiş ve yeni bir istihbarat teşkilatının kurulumunu kaçınılmaz hale getirmiştir. Özellikle Balkan Savaşları sonrası bu durum ele alınmıştır. Bu fikir temelinde Enver Paşa yer almıştır. Enver Paşa Osmanlı Devleti'nin siyasi birliğini korumak amacıyla Teşkilat-ı Mahsusa diğer adı ile Umuru şarkkiye Dairesini kurmuştur. Kaynaklara göre kurulum tarihi tam belli değil denilse de teşkilat Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) arşiv belgelerinden yola çıkılarak 17 Kasım 1913 yılında resmi olarak kurulmuştur. Teşkilatın başkanı Kurmay Binbaşı Süleyman Askeri Bey, ikinci başkanının Ali Başhampa ve son başkanı ise Hüsametdin Ertürk olduğu bilinmektedir (İlter, 2002). (Aydın, 2010: 136).

Teşkilatı Mahsusa modern tarza kurulmuş bir istihbarat örgütü olarak karşımıza çıkmıştır. Bu örgüt Kafkasya ve Yakın Doğu'da gerilla tipi bir çalışma benimsemiş ve küçük askeri birlikler kurmuştur. Bu teşkilatın Orta Doğu'da eylemlerinin önemli olanları propaganda yapmak için Bingazi'ye gönderilen Milletvekili Yusuf şetvan ile şey Esseyid Ahmed Es- Sunu'nin bir deniz altısı İstanbul'a kaçırlması ile İngiliz ajanı Thomas Edward Lawrence karşı girişilen hareketler sayılmıştır. Aynı zamanda teşkilatın Makedonya ve Trakya bölgelerinde Sırlara ve Yunanlılara karşı istihbaratı faaliyetleri bulunmuştur. Yine 1913 yılında Trakya Türk Cumhuriyet'inin kurulması ve Kuşçubaşı Eşref Bey'in 1915'de Mısır'da kanal bölgesindeki faaliyetleri bulunmuştur (İlter,2002). (Bahar, 2011: 171-174).

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonrasında Osmanlı Devleti yenilgiye uğramıştır. Osmanlı Devleti içinde faaliyet gösteren Teşkilatı Mahsusa örgütü, Afrika'da ve Orta Doğu'da yapılanlardan dolayı İngilizler tarafından cezalandırılmak

istenmiştir. Bunu kestiren İttihat ve Terakki Hükümeti bu teşkilat için karar almaya başlamıştır. İstanbul'u terk etmekte olan Hüsamettin Ertürk ve İttihat ve Terakki'nin bazı üst düzey yöneticilerine Enver Paşa Kuruçeşme'de yaptığı konuşmada teşkilatı kendi kurduğunu bundan sonra sizin devam ettireceğini ve teşkilatın bundan sonraki isminin Umum Alem-i İslam İhtilal Teşkilatı olacağını söylemiştir. Bunun üzerine Enver Paşa'nın Hüsamettin Ertürk'e verdiği bu örgüt herhangi bir faaliyette bulunmamıştır. Aynı zamanda Hüsamettin Ertürk, Bahriye Nazırı Müşir İzzet Paşa'nın isteği üzerine bu teşkilatı tasfiye etmiştir (İlter,2002). (MİT, 2019).

3.4. ABDÜLHAMİD'İN TAHTAN İNDİRİLİŞİ

3.4.1. İttihat ve Terakki ve 31 Mart Vakası

İttihat ve Terakki Sultan II. Abdülhamid'in 1876 Anayasasını tekrar yürürlüğe koyması için zorlayan Osmanlı Devleti siyaset hayatına yer olan bir gruptur. İttihat ve Terakki cemiyeti adı altında toplanan genç subaylar Abdülhamid'e karşı olan bir gruptur. Rejime muhalif olduklarını söyleseler de asıl amaçlarının maaşlarının ödenmemesinde kaynaklanmıştır. Lakin bu ahmaklar maaşlarla Abdülhamid'in devrilmesini bir tutmuş hatta yabancı devletlerin müdahalesini bile istemişlerdir. İttihatçıların güçlendiği zamanda Sultan Abdülhamid Han 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyeti ilan etmiştir. Padişah, İttihatçılar için şöyle demektedir: "Devleti on sene idare edebilirlerse 'bir asır idare edebildik' diye sevinsinler!" Bu hükmün ne kadar doğru olduğunu tarih gösterecektir (Ahmad, çevr. Yavuz, 1995: 13).

II. Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki yönetiminde söz sahibi olmuştur. İttihat ve Terakki yönetimine göre asıl düşünce yönetimi ele almaktı. Bu çerçevede cemiyet Ahrar fırkası ile tartışmaya girmiş ordu içinde alaylı ve mektepli ayrımı yapmıştır. Bu ve bunun gibi olaylar siyasi cinayetlerin odağı olmuş bu cinayetler sonucunda İstanbul sokaklarında hareketlilik başlamıştır. 13 Nisan 1909'da gerçekleşen olaylar sisline baktığımızda 31 Mart Vakası olarak da bilinen olaylar başlamıştır. Bu silsileye baktığımızda bir grubun başlattığı olaylara karşısında İttihatçıların hareket ordusu İstanbul'a doğru yol çıkmıştır. Bunun sonucunda Mahmut Şevket Paşa, üç-beş bin kişilik Hareket Ordusu adı altındaki orduyla İstanbul'a gelip hadiseleri bastırmak ve kanun-ı esasiyi korumak istediğini Padişah'a

telgraf ile bildirmiştir. Asıl amacının Padişaha bildirmek değil Padişahı tahtından etmek olduğu bilinmektedir. Hareket ordusu İstanbul'a gelirken karşılarında hareketi önleyecek bir grup ile karşılaştılar. Çatışmalar başlamıştı bu esnada Sultan II. Abdülhamid Han olayların iç savaşa dönüşeceğini ve kardeşkanı dökülmesin diye hareket ordusuna müdahale etmemiştir. Padişahın emir verip hareket ordusunu I. Ordu ile dağıtılmasını istense de Padişah izin vermemiştir. Bunu II. Abdülhamid Han, asker zinhar kurşun atmasın atacaksa da ilk beni vursunlar şeklinde dile getirmiştir (Özen, 2018: 93). (Yıldız, 2017: 321-324).

Neticede hareket ordusu İstanbul'a gelmiş, Meclis'i Meb'usana baskı yaparak padişahın hal'i için karar çıkartmıştır. Abdülhamid Han 27 Nisan 1909'da haledilmiştir. Padişah, hal edildiği gece, hiçbir şey almasına müsaade edilmeden apar topar 38 kişilik bir grupla birlikte Selanik'e nakledilmiştir. Orada gazete okumasına dahi müsaade edilmemiştir. Çok sıkıntılı bir hayat geçirmiştir. Köşkün kadife perdelerini üzerine alarak soğuk gecelerde uyumuştur Üç sene Selanik'teki Alatini Köşkü'nde ev hapsinde tutulduktan sonra II. Abdülhamid, 1912'de İstanbul'daki Beylerbeyi Sarayı'na getirilmiştir. 10 Şubat 1918'de İstanbul'da vefat etmiştir. Sultan Abdülhamid'in cenazesi mahşeri bir kalabalığın katıldığı son cenazelerden biri olmuştur. Padişahlara mahsus devlet töreniyle kaldırılan cenazesi yolda iken kadınların, evlerinin pencerelerinden eğilip "Bizi bırakıp nereye gidiyorsun?" bağırışlardır. Mezarı, büyük babası için Divanyolu'nda yaptırılmış Sultan II. Mahmut Türbesi'nde bulunmaktadır (Ortaylı, Haz. Tosun, 2003: 118).

3.4.2. Abdülhamid'e Karşı Pişmanlığını Dile Getirilen Şiirden Bölüm

Sultan II. Abdülhamid tahta geçtiğinde Osmanlı Devleti mali, siyasi ve askeri açıdan zor durumda bulunmaktaydı. Sultan Abdülhamid siyasi olarak her lider gibi elinden geleni yapmıştır. Bazı durumlarda alınan kararlar toplumu ve toplumda bulunan bazı zümreleri tatmin etmediğinden eleştirilerin odağı olmuştur. Olumlu eleştirilerin yanında olumsuz eleştirilere de yer verilmiştir. Sultan II. Abdülhamid döneminin bitişi ve sonrasında yaşananlardan dolayı daha önce Abdülhamid'e olumsuz eleştiride bulunan birçok kişiden biri olan ve Filozof olarak bilinen Rıza Tevfik'in şiiri aslında Abdülhamid'in yönetilen eleştirilerin bir nevi haksız olduğunu göstermiştir. Filozof Rıza Tevfik, yazmış olduğu "Sultan Hamid'in Ruhundan İstimdad" başlıklı şiirde geçen ve pişmanlığını dile getiren bir bölüm,

Nerdesin şevketlim, Sultan Hamid Han?

Feryâdım varır mı bârigâhına?

Ölüm uykusundan bir lâhza uyan,

Şu nankör milletin bak günahına.

Târihler ismini andığı zaman,

Sana hak verecek, ey koca Sultan;

Bizdik utanmadan iftara atan,

Asrın en siyâsî Padişâhına

"Pâdişah hem zâlim, hem deli" dedik,

İhtilâle kıyam etmeli dedik;

Şeytan ne dediyse, biz "beli" dedik;

Çalıştık fitnenin intibahına.

Dîvâne sen değil, meğer bizmişiz,

Bir çürük ipliğe hülyâ dizmişiz.

Sade deli değil, edepsizmişiz.

Tükürdük atalar kiblegâhına (Aydın, 1999: 200). (Yalçın, 2019: 3).

SONUÇ

II. Abdülhamid Han hem kendi zamanında hem şuan hem de bundan sonra tartışılan bir padişah olacaktır. Ölümünün üzerinden 101 yıl geçmesine rağmen mevcut siyasette konuşulan ve tartışılan bir lider olması dolayısıyla Abdülhamid Han'ı tanıtmak ve siyasetine değinmek istedim. Bu amaçla tezimin ilk bölümünde de yer verdiğim üzere Abdülhamid'in kişiliği ve ailesini tanıtmak istedim. Yine birinci bölümde tarihi süreç göz önüne alındığında tahtın uzağında olan Abdülhamid'in nasıl birinci veliyaht olduğunu daha sonra kısa süre zarfında nasıl tahta çıktığını ele aldım. Bu anlamda ilk olarak Sultan Abdülaziz'in tahtan indirilişini konu edindim. Sultan Abdülaziz döneminde Osmanlı Devleti hem içeride hem dışarıda siyasi ve mali olarak zor durumda kalmıştır. Bu durum temelinde Osmanlı Devleti'nin siyasi birliğinin sağlanması ve içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmanın tek yolu anayasal düzene geçiş ile mümkün olacağını savunanlar tarafından Kanun-i Esasi için çalışmalara konu olmuştur. Kanun-i Esasi konusunda bildirgeyi dikkate almayan Sultan Abdülaziz Han indirilişini ve daha sonra ölümünü anlatmaya çalıştım. Burada tartışılan konu olan Sultan Abdülaziz Han'ın ölümü üzerinde durdum. Sultan Abdülaziz Han'ın ölümü şaibeli olup öldürülmesi üzerine tartışmalara Sultan Abdülhamid'in düşüncesi ile cevap vermeye çalıştım. Her ne kadar öldürüldüğü yönünde düşünceler ve kanıtlar ağır bassa da kesin bir sonuç olmadığını belirttim. Bu konu yine yüzyıl geçse de eleştirilerin ve tartışmaların odağı olacaktır. Abdülaziz'in ölümü ile Sultan V. Murad'ın kısa süreli tahta oturmasını ele aldım. Daha sonra ruh sağlığının bozulması ile Abdülhamid'in Kanun-i Esasi kabul etmek şartı ile tahta nasıl oturduğunu anlattım.

İkinci bölüme ise tahta oturan Sultan II. Abdülhamid'in padişahlığının ilk yıllarında nelerle karşılaştığına ve daha sonra oturduğu tahtan indirilmesi için neden çalışmalar yapıldığına değindim. Bu çerçevede ilk olarak tahta oturan Sultan II. Abdülhamid, Mithad Paşa'nın sunduğu belge ile Kanun-i Esasi ele alacaktır. Bu anlamda Mithat Paşa'nın sunduğu belgeyi birebir kabul edilemeyeceğini dile getiren Abdülhamid bu belgede bulunan bazı maddeleri çıkartıp yeni maddeler ekleterek 23 Aralık 1876 yılında ilan etmiştir. Bu kısımdan sonra padişahlığının ilk yıllarında savaş ile karşı karşıya kalan Sultan Abdülhamid'in savaşı istemediğini dile getirmeye çalıştım. Bu anlamda her ne kadar savaş padişah tarafından istenmese de meclisin kararı ile 93 Harbi'nin (1877-1878) başlamasını konu aldım. Savaşın seyrini anlattığım kısımda savaşın mağlubiyet ile sonuçlanması ile Yeşilköy anlaşmasının

ağır Őartlarına değindim. Bu çerçevede Osmanlı-Rus savaşının kazananı olan Rusya'nın bölgede ilerlemesini istemeyen bazı devletlerin desteğini alan Abdülhamid'in siyasi manevra yaparak ağır Şartlar içeren anlaşmayı yok saydırıp daha az zararlı bir taslak hazırlatmak istemiş ve nihayetinde öyle olmuştur. Aslında burada bir nevi meclisi kapatan Abdülhamid'in savaş istemediği halde savaşı onaylayan meclisin birleştirici gücün olmayacağını aksine ayrıştırıcı olacağını bununda 93 Harbi ile görüldüğünü bu yüzden meclisi fesih ettiğini göz önüne sermek istedim. Meclisin feshi ile çalışmalara başlayan bir grup anayasal düzen için Abdülhamid'in tahtan indirilmesi hatta öldürülmesi gerektiğini ve yerine ruh sağlığı bozulan V. Murad'ı iyileştirip tekrar getirmek için çaba harcamıştır. Bu anlamda ikinci bölümün sonunda Abdülhamid'e yapılan suikastlara ve Abdülhamid'i tahtan indirip yerine V. Murad'ı getirmek için yapılan girişimlere yer verdim. Burada aslında siyasi açıdan anayasal düzenin varlığını kabul etmiş olsam da bu girişimlerin yabancı devletlerin eliyle olması takdir edersiniz ki tartışma konusudur. Bende bunu ikinci bölümde göstermeye çalıştım.

Son bölüme geldiğimde Abdülhamid'in Panislamizm ve denge politikalarını ele alarak aslında 33 yıllık dönemde hangi politikaları temel edindiğini göstermeye çalıştım. Yine diğer bir kısımda Abdülhamid'in yaptığı projelere değinerek siyasi, dini, askeri ve ekonomik olarak Osmanlı Devleti'ne ne denli katkı sağladığını yine bu projelerle asıl amacının ne olduğunu anlatmaya çalıştım. Son bölümün diğer bir kısmında ise bu politikaları uygularken yararlandığı istihbarat örgütlerine değindim. Burada bir parantez açacak olursak Yıldız İstihbarat Teşkilatı'nın dönemin eleştirileri doğrultusunda kötülendiğini görmekteyiz. Bu bölümde buna nazaran hangi ülke olursa olsun istihbarat teşkilatlarının her zaman ülkesi için zarardan çok fayda sağlayacağını gösterdim. Nitekim Osmanlı Devleti için Yıldız İstihbarat Teşkilatı'nda böyle olmuştur. Son bölümde buna değindikten sonra Abdülhamid'in tahtan indirilişini ele alarak tezimi sonlandırdım.

Bu tezde asıl amacım ise tartışmaların odağı olmuş bir padişahın yaptıkları ve yapmaya çalıştıklarını gözler önüne sererek bu tartışmalarda bulunan yanlış olguları ortaya çıkarmaktır. II. Abdülhamid'i kendi döneminde değerlendirirsek tarih ve siyasi araştırmalar sonucunda onun yaptıklarını daha iyi anlayacağımızı düşünceindeyim. Abdülhamid tezimde değindiğim gibi yaptıkları ile siyasi ve diplomatik bir deha örneği ortaya koyarak o zamanın Őartlarını en iyi Şekilde değerlendirmiştir. Aynı

zamanda kurduğu istihbarat ağı ile bunu taçlandırarak yıkılmakta olan bir devleti 33 yıl ayakta tutmuştur. Tezimin konusunu örneklerle yansıtarak Abdülhamid’i ve onun siyasetini anlatmaya çalıştım. Tezimin konusunun yanında vermek istediğim Abdülhamid’in herkes gibi yanlışları olmakla beraber kendi devrini düştündüğümüzde bu yanlışların göze gelmeyecek olmasıdır. Kendi zamanında Abdülhamid’e karşı duranların Abdülhamid’in tahtan gitmesini isteyenlerin tezimin son bölümünde yer verdiğim gibi daha sonra fikirlerini değiştini kendi ağızlarından söylemeleri savunduğum konu açısından pek yerinde ve isabetli olmuştur. Bunlar gibi sayısızca söz söylenmiş ve şiirler yazılmıştır. Burada vurgulamak istediğim şey Sultan II. Abdülhamid Han’ın, seveni de mevcuttu düşmanı da mevcuttu. Sevenler bir tarafa sevmeyenlerin, düşman görenlerin özellikle Türkiye’de olanların pişmanlık içerisinde olduğunu göstermektedir. Sultan II. Abdühamid Han’ı saygı ve rahmetle anıyorum.

KAYNAKÇA

- AHMAD, F. (çvr. YAVUZ, N). (1995). *İttihat ve Terakki*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- AKPINAR, A. ROGAN, E.L. (Derleyen). (2001). *Aşiret Mektep Devlet, Osmanlı Devletinde Aşiret Mektebi*. İstanbul: Aram Yayınları.
- AKPINAR, H. (2017). *Saraydan Esarete/Sultan II. Abdülhamid'in Şehzadelik Dönemi Saltanat ve Sürgün Yılları*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- AKSUN, Z.N, Kılınç, E. (2010). *II. Abdülhamid Han*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- AKSUN, Z.N. (Yay. Haz. KILINÇ, E.). (2010). *II. Abdülhamid Han*. T.C. Kültür Turizm Başkanlığı Sertifika Numarası: 16267. Yayın Nu: 796 Kültür Serisi: 412. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- ALKAN, N. (2012). *Selanik'in Yükselişi/Jön Türkler Abdülhamid'e Karşı 1908 İhtilali*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- ALTAY, F. (1970). *10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*. İstanbul: İnsel Yayınları. Ankara: MİT Basım Evi.
- ARMAĞAN, M. (2013). *Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- ARMAĞAN, M. (2016). *Kıbrıs'ı İngiltere'ye Sultan Abdülhamid mi Verdi ?*
- ARMAĞAN, M. (2017). *Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı 2*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- ARMAĞANOĞLU, F. (2004). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- AVCUOĞLU, D (1996). *Türkiye'nin Düzeni (Cilt: 1)*. İstanbul: Yaylacılık Matbası.
- AYDIN, M. (1999). *İkinci Abdülhamid Han'ın Liderlik Sırları*. İstanbul: İzci Yayınları.
- AYDIN, N. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nda İstihbarat*. İstanbul: Paraf Yayınları.

- AYTAR, O. (1992). *Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna*. İstanbul: Medya Güneşi Yayınları.
- BAHAR, İ. (2011). *Teşkilat-ı Mahsusa MİT ve İstihbarat Örgütleri*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- BAHAR, İ. (2017). *Teşkilatı Mahsusa, MİT ve İstihbarat Örgütleri*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- BALCI, R. (2011). *II. Abdülhamid ve Mısır Kuşatılmış Vatan*. Hazine Yayınları: İstanbul.
- BAYKAL, B.S. (1941). *1877 Harbi ve Bununla İlgili Bazı Vesikalar*. Cilt: 1 Sayı: 3. Tarih Vesikalar Dergisi.
- BİRİNCİ, A. (2001). *Tarihin Gölgesinde/Meşahir-i Meçhuleden Birkaç Zat*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- BOA. (1879). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi: Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı*. Ankara: (Y/A Hus.).
- BOZKURT, B. (2005). *İngiltere'nin Kıbrıs Adası'nı İlhak Süreci*. Ankara: Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- BRUİNESSEN, M.V. (2015). *Ağa, Şeyh, Devlet (Çev. Yalkut, B.)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- CEYLAN, M. (2017). *Kurtlar ve Çakallar / Kılıçla Alınan Vatan Parayla Satılmaz*. Ankara: Adonis Yayınları.
- ÇABUK, V. (2010). *Sultan II. Abdülhamid*. İstanbul: Paraf Yayınları.
- ÇETİN, A. (1985). “*Abdülhamid Devrinde Kütüphanelere Dair Yayınlanmış Belge*” (sayı: 13). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi.
- ÇETİNSAYA, G. (1999). *İsmi Olup da Cismi Olmayan Kuvvet: II.Abdülhamid'in Panislamizm Politikası Üzerine Bir Deneme, Osmanlı Ansiklopedisi (Cilt: 2)*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

- ÇOLAK, İ. (2014). 2. *Abdülhamid ve Sansür Gerçeği (Sayı: 168)*. Malatya: Somuncu Baba Dergisi.
- DERİNGİL, S. (2007). *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- DOĞAN, Ü. (2017). *Derin Sultan Abdülhamid*. Ankara: Kripto Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- DOĞAN, Ü. (2017). *Derin Sultan Abdülhamid*. Ankara: Kripto Yayınları.
- DUMONT, P. (2000). *Osmancılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk (Çev. Berktay, A.)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- EARLE, E.M. (1972). *Bağdat Demiryolu Savaşı (Çev. Yargıcı, K.)*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- ENGİN, V. (2007). *II. Abdülhamid ve Dış Politika*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- ENGİN, V. (2010). *Pazarlık/İkinci Abdülhamid ile Siyonist Lider DR. Theodore Herzl Arasında Geçen 'Filistin'de Yahudi Vatanı' Görüşmelerinin Gizli Kalmış Belgeleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- ERASLAN, C. (1992). *İkinci Abdülhamid ve İslam Birliği*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ERDOĞAN, M. (2003). *Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları.
- ERKİNS, Z. (1952). *'Abdülhamid'in Kitap Merakı'*, *Tarih Dünyası (Sayı: 32)*. İstanbul
- ESED, M (2001). *Salihi Buhari: İslamın İlk Yılları (Çev. Mustafa Armağan)*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- FİGES, O. (2002). *Natasha'sDance: A CulturalHistory of Russia*. New York: MetropolitanBooks.
- GENELKURMAY, B. (1982). *Gazi Osman Paşa ve Plevne Savunması*. Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı. Kültür Eserleri Dizisi: 26 Ankara: Kültür ve Turizm Başkanlığı Yayınları: 521

- GEORGEON, F. (2006). *Sultan Abdülhamid*. İstanbul: Homer Kitapevi.
- GRECE, M. Çvr. BAYLADI, D. (1995). *Abdülhamid Yıldız Sürgünü*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- GÜNDOĞDU, R. ERKAN, K. TEMİZ, A. (Yayına Hazırlayan). Kırımı-zade MehmedNeş'et Efendi, (2008). *Kırımı-zade MehmedNeş'et Efendi Tarafından Sultan İkinci Abdülhamid Han'a Takdim Edilen Journallerin Tahkik Raporları*. İstanbul: Çamlıca Yayınları. (Niğde Üni. Kütüphanesi 0022772).
- HASLİPH, J. (1964). *Bilinmeyen Tarafıyla Abdülhamid*. İstanbul: Toker Yayınları.
- HAYDAR, ALİ (1913). *Mithad Paşa'nın Hayat-ı Sitasiyesi*. İstanbul: Matbaa-i İctihat.
- HÜLAGU, M. (1996). *Gazi Osman Paşa*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt13.
- HÜLAGÜ, M.M (2018). *Sultan II. Abdülhamid'in Eşleri ve Çocukları*. Erciyes Üniversitesi: Makale.
- İLTER, E. (2002). *Milli İstihbarat Teşkilatının Tarihçesi*. Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti.
- İNCE, M.K. (2017). *Sultan II. Abdülhamid Dönemi: Doğu Anadolu Toplumsal ve Siyasal Politikalar*. Kırıkkale: Kırıkkale Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- İZMİRLİ, İ.H. (1977). *Kuran-ı Kerim Türkçe Anlamı Bakara Suresi 143. Ayet. (Ma'ani-i Kur'an)*. İstanbul: Eren Yayınları.
- KARATAŞER, B. (2017). *II. Abdülhamid Döneminde Petrol Yatakları İçin Verilen Mücadele*. Tekirdağ: Namık Kemal Üni. İktisat Bölümü.
- KARPAT, K. (2018). *I. Meşrutiyet Dönemi ve II. Abdülhamid'in Saltanatı*. Türkler Ansiklopedisi.
- KIZILALTAN, Y. (1994). *I. Meşrutiyetin İlanı ve ilk Osmanlı Meclis-i Mebusanı*. Ankara: Gazi Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

- KIZILALTAN, Y. (1994). *I. Meşrutiyetin İlanı ve ilk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı* (Cilt: 26). Ankara: Gazi Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- KIZILTOPRAK, S. (2011). *II. Abdülhamid'in Han'ın Dış Politikası ve Taşöz Operasyonu*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.
- KLEİN, J. (2017). *Hamidiye Alayları/İmparatorluğun Sınır Boyları ve Kürt Aşiretleri* (Çev. Akman, R.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- KOCABAŞ, S. (1995). *Sultan II. Abdülhamid Şahsiyeti ve Politikası*. İstanbul: Vatan Yayınları. (Niğde Üni. Kütüphanesi 0017348).
- KOCABAŞ, S. (2001). *Sultan Abdülaziz ve I. Meşrutiyet*. Kayseri: Vatan Yayınları.
- KOCABAŞ, S. (2011). *29 Mayıs 1876 Darbesinin İcyüzü Sultan Abdülaziz Nasıl Devrildi ?* İstanbul: Bayrak Yayıncılık.
- KOÇAK, C. (1985). *Meşrutiyet'te Heyet'i Ayan ve Heyet'i Mebusan*. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. Cilt 4. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KODAMAN, B. (1979). *Hamidiye Hafif Süvari Alayları (II. Abdülhamid ve Doğu Anadolu Aşiretleri)*. Kayseri: İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi.
- KODAMAN, B. (1983). *Şark Meselesi Işığında Sultan II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası*. İstanbul: Orkun Yayınevi.
- KODAMAN, B. HÜLAGÜ, M. ALAN, G. (Derleyenler). (2011). *"II. Abdülhamit ve Aşiret Mektebi" Devr-i Hamid*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- KOLOĞLU, O. (2004). *Abdülhamid ve Masonlar*. İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- KÖK, G. (2009). *Gericilerin Abdülhamid'i ve Abdülhamid'in Gericiliği*. Gelenek 107.
- KURAN, A.B. (2012-1959). *Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele* (edt: Bertay, A.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (1959 CeltütMatbası Basımı).
- KÜÇÜK, C. (1988). *Abdülmecid*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt1, cilt 31: Test Yayını

- LANDAU, J.M. (2002). *İslam Birliğinin Sağlanması Yönelik Çabalar* (Çev. Fidanoğlu, P),
- LEE, H.S. (2002). *II. Abdülhamid ve Doğu Asya'daki Pan-İslamist Siyaseti* (Çev. Fidanoğlu, P.), *Osmanlı Ansiklopedisi (Cilt: 12)*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- MİTHAT, A. (1878). *Üss-i İnkılap*. İstanbul: Takvim-i Vaka-yi Matbası.
- OKANDAN, R.G. (1977). *Amme Hukukumuzun Ana Hatları, Türkiye'nin Siyasi Gelişmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- ORTAYLI, İ. (1981). *İkinci Abdülhamid Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfusu*. Ankara: Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- ORTAYLI, İ. (2013). "İmparatorluğun Sonu" (Haz. Tosun, M.). *21. Yüzyılda Sultan II. Abdülhamid'e Bakış*. İstanbul: Acar Matbacılık.
- OSMANOĞLU, A. (1960). *Babam Sultan II. Abdülhamid*. İstanbul
- OSMANOĞLU, A. (2018). *Babam Sultan Abdülhamid*. İstanbul: Timaş Yayınları
- OSMANOĞLU, A. *Babam Sultan Abdülhamid (Hatıralarım)*. Ankara: Selçuk Yayınları.
- ÖKE, M.K. (1987). *Musul Meselesi Kronolojisi*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
- ÖZEN, Y. (2018). *Sorularla Abdülhamid Han*. İstanbul: Genç Osman Yayınları.
- ÖZTUNA, Y. (2008). *II. Abdülhamid Zamanı ve Şahsiyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat. (Niğde Üni. Kütüphanesi 0042451).
- ÖZTUNA, Y. (2017). *Bir Darbenin Anatomisi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- PAKALIN, M.Z. (1967). *Son Sadrazamlar ve Başvekiller*. Cilt 1 ve cilt 5. İstanbul: Said B.Evi.
- PEKDEMİR, M.K. (2008). *Tarihin En Tartışmalı Padişahı Abdülhamit*. İstanbul: Neden Kitap.
- RÜŞTÜ, Paşa. (1910). *Akabe Meselesi*. İstanbul: Matbaa-yi Osmaniye.

- SAİB, A. (1910). *Abdülhamid'in Evail-i Saltanatı*. Kahire
- SAİD, Paşa, TAHSİN, Paşa. (2008). *İkinci Meşrutiyetin İlanı*, İstanbul: Örgün Yayınevi.
- SAMİ, E.M (2007). *Abdülhamid'in Petrolleri (Çev. Demrici, S.)*. İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- SAYGILI, H. (2017). *1905 Rus Devrimi ve Sultan Abdülhamid*. İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları.
- SHERİL, C.H. (1985). *Bir Elçiden Gazi Mustafa Kemal*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- SHORT, M. (2000). *Masonların İçinden (Çev. Vehidi, E.)*. İstanbul : Boğaziçi Yayınları
- SIRMA, İ.S. (1994). *II. Abdülhamid'in İslam Birliği Siyaseti*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- SÖNMEZOĞLU, F. BAKLACIOĞLU, N.Ö. TERZİ, Ö. (Derleyenler). (1994). *XXI. Yüzyılın Türk Dış Politikasının Analizi*. İstanbul: Der Yayınevi.
- ŞAHİN, T. (1988). *Öncesiyle Sonrasıyla 93 Harbi*. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı: 898 Kültür Eserleri Dizisi: 115
- ŞAKİR, Z. (2010). *Sultan Abdülhamid*. İstanbul: Akıl-Fikir Yayınları
- ŞAŞMAZ, M. (2013). *İngiliz Konsolosları ve Ermenilerin Katliam İddiaları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- ŞEN, Z. (2010). *Sultan II. Abdülhamid'in Panislamizm ve Denge Politikası*. Makale.
- ŞİMŞİR, B.N. (2007). *Ermeni Meselesi (1774-2005)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- TAHSİN, Paşa. (2017). *Sultan Abdülhamid'in Sırdaşı/Tahsin Paşa'nın Yıldız Sarayı Hatıraları*. İstanbul: Yakın Plan Yayınları,
- TAHSİN, Paşa. (1999). *Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları, Sultan Abdülhamid*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

- TERZİ, A. (2014). *Bağdat-Musul'da Abdülhamid'in Mirası Petrol ve Arazi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- TEZÇAKAR, B. (2011). *Acil Durum Padişahı II. Abdülhamid*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- TTK. HÜLAGÜ, M.M. (2014). *Sultan II. Abdülhamid Sempozyumu 20-21 Şubat 2014, Selanik İç ve Dış Siyaset Bildiriler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu. (Niğde Üni. Kütüphanesi 0049046).
- TUNAYA, T.Z. (2015). *Türkiye'de Siyasi Partiler (1856-1952)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- TUNÇ, L. (2010). *II. Abdülhamid'in Denge Politikası*. Sivas Cumhuriyet Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- TURAN, M. (2017). *II. Abdülhamid Han Ulu Hakan mı? Kızıl Sultan mı?* İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınevi.
- Türkler, (Cilt: 13)*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- TÜRKOĞLU, S. (1999). *Marangoz padişah: Sultan II. Abdülhamid (sayı:50)*. Antik & Dekor.
- UĞURLUEL. T. (2018). *Payitahtın Son Sahibi Abdülhamid Han*. İstanbul: Timaş Yayınları. (Niğde Üni. Kütüphanesi 0055389).
- UZUNÇARILI, İ.H. & KARAL, E.Z. (1962). *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ.H. (1943). " *Sultan Abdülaziz Vak'asına dair Vakanüvis Lütüfi Efendi'nin Bir Risalesi (Cilt:7)*. Belleten.
- UZUNÇARŞILI, İ.H. (1944). " *V. Murad ile oğlu Selahaddin Efendi'yi Kaçırarak için Kadın Kıyafetlerinde Saraya Girmek İsteyen Şahıslar (Cilt: 8;29)*. Belleten.
- UZUNÇARŞILI, İ.H. (1946). " *Beşinci Murad'ı Avrupa'ya Kaçırma Teşebbüsü (Cilt: 10)*. Belleten.

VALANDOVA, M. (2007). *Hüseyin Avni Paşa*. Ankara: Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

WOODS, S.H.F. (1976). *Türkiye Anıları (Osmanlı Bahriyesinde 40 yıl). 1869-1909*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

YARESİMOS, S. (1994). *Milliyetler ve Sınırlar/Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu (Çev. Tekeli, Ş.)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

YASEMEE, F.A.K. (2018). *Abdülhamid'in Dış Politikası/Düvel-i Muazzama Karşısında Osmanlı 1788-1888*. İstanbul: Kronik Yayınevi.

YILDIZ, H.D. (1992). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. İstanbul: Çağ Yayınları.

YILDIZ, S. (2017). *Gizemini Koruyan Bir İsyân ... Çıkışından Bastırılmasına Kadar 31 Mart İsyânı*. Ankara: Gece Kitaplığı.

YILMAZ, Ö. F. (2012). *Bir Şehid Sultan Abdülaziz Han*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

YÜCEER, İ. (2016). *İslam Birliği Fikri ve II. Abdülhamid (Cilt: 5)*. Bitlis Eren Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

İnternet Erişimleri (Makale, Dergi, Köşe Yazısı, Haber):

<http://talhaugurluel.com/2-abdulhamidin-ingiliz-siyaseti>

<http://www.ekremyaman.com/2013/11/13/ii-abdulhamidin-dis-siyaseti-3/>

http://www.onaltiyildiz.com/haber.php?haber_id=14

http://www.onaltiyildiz.com/haber.php?haber_id=17

<http://www.serenti.org/ii-abdulhamid-ve-panislamizm/>

https://www.academia.edu/26063763/II. Abd%C3%BCIhamidin_Balkan_Politikas%C4%B1

https://www.mit.gov.tr/text_site/birinci_bolum_B.html#20yy

EKLER

Resim 1: Çerkes Hasan Serasker'in dut ağacına asılarak idamı:

(Akpınar, 2017: 31).

Resim 2: Çırağan Baskını Simgeler:

(Akpınar, 2017: 64). (Özen, 2018: 43).

Resim 3: Kıbrıs Haritası:

(Özen, 2018: 48).

Resim 4: Hicaz Demiryolu Güzergahı Haritası (1991 yılı verilerine göre):

(Gülsoy, 1994).

Resim 5: Abdülhamid Dönemi Petrol Rezervi Belirlenmiş Bölgeler:

(Asarbay, 2014).

Resim 6: Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız Teşkilatını hangi nedenlerden kurduğunu ve nasıl kurduğunu belirten ifadeleri bulunmaktadır.

(MİT, 2018). (İlter, 2002).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER :

Adı ve Soyadı : ÜNAL KARAASLAN
Doğum Yeri ve Tarihi : BAYBURT 1991
Medeni Hali : Bekar
İletişim Bilgileri : unal-k@hotmail.com / karaaslan6998@gmail.com
0546 640 8151 (GSM)

EĞİTİM :

2009 - Atatürk İlköğretim Okulu

Bayburt Lisesi

Niğde Üniversitesi Kamu Yönetimi (Lisans)

Niğde/ Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi
(Yüksek Lisans)

YABANCI DİL :

İngilizce

